

TURINYS

I. GAMTINIŲ DUJŲ RINKOS REGULIAVIMAS EUROPOS SĄJUNGOJE.....	2
1. Bendroji Europos Sąjungos energetikos politika. Bendrosios Europos Sąjungos nuostatos dėl energetikos sektoriaus reguliavimo	2
2. Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos energetikos sektoriaus norminių teisės aktų analizė	4
II. GAMTINIŲ DUJŲ KAINŲ REGULIAVIMAS EUROPOS SĄJUNGOS ŠALYSE.....	10
1. Gamtinių dujų viršutinių kainų ribų skaičiavimo metodikų pasirinktose ES šalyse analizė.....	10
1.1. Lietuvos Respublikos gamtinių dujų viršutinių kainų ribų skaičiavimo metodikos apžvalga	10
1.2. Latvijos Respublikos gamtinių dujų perdavimo, skirstymo paslaugų ir pardavimo kainų skaičiavimo metodikų apžvalga	18
1.3. Airijos Respublikos gamtinių dujų perdavimo ir skirstymo tarifų nustatymo principų apžvalga.....	29
1.4. Čekijos Respublikos gamtinių kainų nustatymas dujų sektoriuje.....	35
1.5. Nyderlandų Karalystės gamtinių dujų kainų viršutinės ribos nustatymas	46
1.6. Slovakijos Respublikos gamtinių dujų sektoriaus kainų reguliavimo bei metodikos apžvalga.....	54
2. Lietuvos Respublikos gamtinių dujų kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodikos analizė	69
III. REKOMENDACIJOS DĖL GAMTINIŲ DUJŲ KAINŲ SKAIČIAVIMO METODIKOS PAKEITIMO	76
INFORMACIJOS ŠALTINIAI.....	99

I. GAMTINIŲ DUJŲ RINKOS REGULIAVIMAS EUROPOS SĄJUNGOJE

1. Bendroji Europos Sąjungos energetikos politika. Bendrosios Europos Sąjungos nuostatos dėl energetikos sektoriaus reguliavimo

1998 m. birželio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/30/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių daug prisidėjo prie gamtinių dujų vidaus rinkos kūrimo.

Šios direktyvos taikymo patirtis parodė naudą, kurią gali teikti dujų vidaus rinka, atsižvelgiant į efektyvumo padidėjimą, kainų sumažėjimą, aukštesnius aptarnavimo standartus ir konkurencingumo padidėjimą. Tačiau išliko didelių trūkumų ir galimybių gerinti rinkos funkcionavimą, ypač reikia priimti nuostatų, užtikrinančių vienodas sąlygas bei mažinančių dominavimą rinkoje.

2000 m. kovo 23–24 d. Lisabonoje įvykusio susitikimo metu Europos Taryba paragino imtis skubių darbų, kad būtų baigta kurti dujų ir elektros sektorių vidaus rinka, ir paspartinti šių sektorių liberalizavimą, siekiant sukurti visiškai veikiančią vidaus rinką. 2000 m. liepos 6 d. sprendimu dėl Europos Sąjungos (ES) Komisijos antrosios ataskaitos apie energijos rinkų liberalizavimo padėti Europos Parlamentas paprašė ES Komisijos priimti detalų grafiką, pagal kurį bus įgyvendinami tiksliai apibrėžti tikslai, palaipsniui tačiau iki galo liberalizuojant energijos rinką.

Laisvės, kurias Europos piliečiams suteikia Sutartis, t. y. prekių judėjimo, paslaugų teikimo ir įsisteigimo laisvės, galimos tik visiškai atviros rinkos sąlygomis, kai vartotojams suteikta galimybė laisvai rinktis savo tiekėjus, o tiekėjams – laisvai aprūpinti savo vartotojus.

Atsižvelgiant į laukiamą gamtinių dujų vartojimo priklausomybės didėjimą, reikia atkreipti dėmesį į iniciatyvas ir priemones, skatinančias savitarpio susitarimus dėl prisijungimo prie trečiųjų šalių tinklų ir rinkos integracijos.

Pagrindinės kliūtys, trukdančios sukurti visiškai veikiančią ir konkurencingą vidaus rinką, be kitų dalykų, yra klausimai, susiję su teise naudotis tinklu, teise naudotis talpyklomis, tarifų nustatymo klausimai, sistemų sąveika ir valstybių narių rinkų atvirumo laipsnių skirtumai. Kad veiktų konkurencija, teisė naudotis tinklu turi būti nediskriminacinė, skaidri, jos kaina turi būti nustatyta teisingai.

Siekiant baigti kurti dujų vidaus rinką, labai svarbu užtikrinti nediskriminacinę teisių naudotis perdavimo ir skirstymo sistemų valdytojų tinklu teikimą. Perdavimo ar skirstymo sistemos operatorius gali būti sudarytas iš vienos ar kelių įmonių.

Kai dujų įmonė atlieka perdavimą, skirstymą, laikymą ar dirba su suskystintomis gamtinėmis dujomis (SGD) ir savo teisine forma yra savarankiška įmonė, veikianti atskirai nuo

gavybos ir (arba) tiekimo veikla užsiimančių įmonių, paskirtaisiais sistemos operatoriais gali būti ta pati įmonė, kuriai priklauso infrastruktūra. Taip pat reikia, kad perdavimo ir skirstymo sistemų operatoriai turėtų veiksmingas teises priimti sprendimus, susijusius su turtu, kuris būtinas tinklų priežiūrai, eksploatavimui ir plėtrai, kai tas turtas priklauso ir yra eksploatuojamas vertikaliai integruotų įmonių.

Veiksmingo reguliavimo, kurį atlieka viena ar kelios nacionalinės reguliavimo institucijos, buvimas yra svarbus veiksnys, garantuojantis nediskriminacinę teisę naudotis tinklu. Valstybės narės nustato reguliavimo institucijų funkcijas, kompetenciją ir administracines galias. Svarbu, kad visose valstybėse narėse veikiančios reguliavimo institucijos turėtų vienodą minimalią kompetencijos sritį. Šios institucijos turi būti kompetentingos nustatyti ar tvirtinti tarifus arba bent metodikas, kuriomis remiantis skaičiuojami perdavimo ir skirstymo tarifai. Siekiant išvengti netikrumo ir brangiai kainuojančių ir daug laiko užimančių ginčų, šiuos tarifus reikia paskelbti iki jų įsigaliojimo.

ES Komisija yra pareiškusi apie savo ketinimą sudaryti Europos elektros ir dujų reguliavimo grupę, kuri veiks kaip tinkamas patariamasis mechanizmas, skatinantis nacionalinių reguliavimo institucijų bendradarbiavimą ir koordinavimą, siekiant skatinti elektros ir dujų vidaus rinkos formavimąsi, bei prisidės prie to, kad visose valstybėse narėse būtų nuosekliai taikomos šios elektros ir dujų direktyvos nuostatos.

Reikia imtis papildomų priemonių, siekiant užtikrinti, kad naudojimosi transportavimu tarifai būtų skaidrūs ir nediskriminaciniai. Šie tarifai visiems vartotojams turi būti taikomi nediskriminaciniu pagrindu. Kai saugyklos įrenginių, dujų laikymo vamzdyne ar papildomų paslaugų rinka yra pakankamai konkurencinga, teisė naudotis turi būti suteikiama remiantis skaidriais ir nediskriminaciniais rinkos pagrindu veikiančiais mechanizmais.

2. Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos energetikos sektoriaus norminių teisės aktų analizė

ES norminių teisės aktų, reglamentuojančių gamtinių dujų sektorių, reikalavimai

2003 m. birželio 26 d. priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/55/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių (toliau - Dujų direktyva). Dujų direktyva numato visišką dujų rinkos liberalizavimą.

Siekiant numatyti struktūrinius reglamentavimo pakeitimus likusiam vidaus rinkos sukūrimui, ypač prekybai dujomis 2005 m. buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr.1775/2005 dėl teisės naudotis gamtinių dujų perdavimo tinklais sąlygų (toliau – Reglamentas).

Pagrindinis šio Reglamento tikslas: nustatyti nediskriminuojančias taisykles, reglamentuojančias teisės naudotis gamtinių dujų perdavimo sistemomis sąlygas, atsižvelgiant į nacionalinių ir regioninių rinkų savitumą siekiant užtikrinti tinkamą dujų vidaus rinkos veikimą. Šis tikslas apima suderintų principų, reglamentuojančių tarifus arba jų apskaičiavimo metodikas ir teisę naudotis tinklu, bei trečiosios šalies teisės naudotis tinklu paslaugų nustatymą, taip pat pajėgumų paskirstymo ir perkrovos valdymo suderintų principų nustatymą, skaidrumo reikalavimų nustatymą, subalansavimo taisykles ir mokesčius už disbalansą bei prekybos pajėgumais palengvinimą.

Reglamente deklaruojama, jog:

1. Būtina nurodyti kriterijus, kuriais remiantis būtų nustatomi teisės naudotis tinklu tarifai, siekiant užtikrinti, kad jie visapusiškai atitiktų nediskriminavimo principą ir gerai veikiančios vidaus rinkos reikmes, kad juose būtų deramai atsižvelgta į sistemos vientisumo būtinybę bei atspindėtos faktinės išlaidos tiek, kiek jos atitinka rentabilaus ir struktūriškai palyginamo tinklo operatoriaus išlaidas ir yra skaidrios, įskaitant atitinkamas įplaukas iš investicijų ir prireikus atsižvelgiant į reguliavimo institucijų atliekamą lyginamąją tarifų analizę.

2. Apskaičiuojant teisės naudotis tinklu tarifus būtina atsižvelgti į patirtas faktines išlaidas tiek, kiek jos atitinka rentabilaus ir struktūriškai palyginamo tinklo operatoriaus išlaidas ir yra skaidrios, ir būtinybę numatyti tinkamas įplaukas iš investicijų bei paskatas naujai infrastruktūrai kurti. Šiuo atžvilgiu, ypač jei egzistuoja veiksminga vamzdynų tarpusavio konkurencija, būtina atsižvelgti į reguliavimo institucijų atliekamą lyginamąją tarifų analizę.

Šiame Reglamente aiškiai apibrėžti reikalavimai dujų įmonėms, susiję su tarifų vartotojams nustatymu. Tai: diskriminacijos nebuvimo, skaidrumo, sąžiningumo, viešumo principai, uždraustas kryžminis veiklų subsidijavimas, taip apginant vartotojų interesus, aiškiai deklaruotos vartotojų teisės gauti objektyvią informaciją reikalavimai, nustatytos sistemos balansavimo taisyklės ir mokesčiai už disbalansą ypač susiję su tarifų vartotojams nustatymu ir pan.

- Skaidrumo reikalavimai. Siekdami užtikrinti skaidrius, objektyvius ir nediskriminuojančius tarifus bei palengvinti produktyvų dujų tinklo panaudojimą, perdavimo sistemų operatoriai arba atitinkamos nacionalinės institucijos skelbia pagrįstai ir pakankamai išsamią informaciją apie tarifų apskaičiavimą, metodiką ir struktūrą. Tarifai ir metodikos, kuriomis remiantis skaičiuojami tarifai, vartotojui turi būti skaidrūs ta prasme, kad jie turi būti suprantami ir aiškūs, apimant visas jų sudedamąsias dalis (pvz. sistemos aptarnavimo sfera ir t.t.), leidžiančias vartotojui nustatyti atitinkamos paslaugos kainą ir tuomet išlaidų, kurios patiriamos naudojantis paslaugomis, dydį. Tuo atveju, jei kontroliuotojas patvirtino tarifų metodikas, bet ne tarifus, tarifų metodikos turi būti skaidraus lygmens, leidžiančios vartotojui nustatyti realius tarifus už atitinkamas paslaugas.

- Diskriminacijos nebuvimas. Reglamento nuostatos draudžia bet kokią diskriminaciją tarp sistemos vartotojų, atsirandančią taikant tarifus ir/arba naudojantis su rinka susijusiais susitarimais. Dujų įmonės nustatyti tarifai už tą pačią paslaugą turi būti vienodi visiems sistemos vartotojams, jie taikomi objektyviai. Nuolaidos ar koks nors kitas išskirtinis elgesys neleidžiamas. Šios nuostatos laikymasis turi būti garantuotas valstybėje narėje veikiančios kontrolės institucijos.

- Dujų įmonės išlaidų pagrindimas. Dujų įmonės taikomi tarifai turi būti paremti faktinėmis išlaidomis tiek, kiek šios išlaidos atitinka veiksmingo ir struktūriškai palyginamo tinklo operatoriaus išlaidas t.y. turi atspindėti realias, ekonomiškai pagrįstas išlaidas, pavyzdžiui tokios išlaidos kaip kontroliavimo lėšos, nuvertėjimas, veikimo išlaidos ir kapitalo išlaidos. Išlaidos, atsiradusios dėl neveiksmingų operacijų, arba nesusijusios su tinklu operacijos negali būti vertinamos kaip išlaidos, kuriomis remiantis nustatomi tarifai. Taip pat Reglamentas reikalauja, kad tarifai taip pat įtrauktų tinkamas investavimo įplaukas bei įgalintų dujų įmones pradėti naujų infrastruktūrų kūrimo procesą, vis dėlto atitinkamos įplaukos turi būti proporcingos su investavimo rizika ir neturi būti naudojamos tokiu būdu, kuris iškreiptų dujų verslo, t.y. tiekimo, konkurenciją.

- balansavimo taisyklės sudaromos skaidriai, sąžiningai, nediskriminuojant sistemos naudotojų bei remiantis objektyviais kriterijais. Mokesčiai už disbalansą kiek įmanoma labiau atspindi išlaidas, tinklo naudotojams numatant atitinkamas skatinimo priemones pristatomam ir paaimamam dujų kiekiui išlyginti. Mokesčiais vengiama tinklo naudotojų kryžminio subsidijavimo ir nekliudoma naujiems rinkos dalyviams patekti į rinką.

Dujų įmonės tarifus tvirtina valstybės narės kontroliuojanti institucija.

Valstybės narės nustato taisykles dėl sankcijų, taikytinų už šio Reglamento nuostatų pažeidimus, ir imasi visų būtinų priemonių užtikrinti, kad jos būtų įgyvendinamos. Numatytos sankcijos turi būti veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios.

Lietuvos Respublikos norminių teisės aktų, reguliuojančių gamtinių dujų sektorių, analizė

Lietuvos dujų rinka po nepriklausomybės atkūrimo buvo monopolizuota. Ji pradėta liberalizuoti 1992 m Lietuvos Respublikos Vyriausybei demonopolizavus vartotojų apsirūpinimo energetikos ištekliais tvarką. 2003 m. birželio 26 d. priimta Dujų direktyva numato visišką dujų rinkos liberalizavimą. Dujų direktyva privalo būti perkelta į nacionalinę teisę. Pagal Dujų direktyvą jau nuo 2004 m. liepos 1 d. visi nebuitiniai vartotojai turėjo tapti laisvaisiais. Siekiant įgyvendinti Dujų direktyvos nuostatas 2007 m. kovo 20 d. buvo priimtas Gamtinių dujų įstatymo pakeitimo įstatymas. Pagal šio įstatymo nuostatas nuo 2007 liepos 1 d. rinka yra visiškai liberalizuota.

Pagal LR gamtinių dujų įstatymą (toliau – įstatymas) dujų sektorių Lietuvoje sudaro dujų gavybos, tiekimo, perdavimo, skirstymo ir laikymo įmonės - dujų įmonės. Pagal įstatymą įmonė privalo turėti licenciją dujoms tiekti, paskirstyti, laikyti ir perduoti. Dujų įmonės įstatinis kapitalas turi būti ne mažesnis nei 1 mln. litų.

Įstatymo priėmimo metu daugiausia diskusijų kėlė klausimai, reguliuoti ar ne dujų tiekimo kainas laisviesiems vartotojams, leisti ar ne stambiesiems vartotojams tiesiogiai prisijungti prie perdavimo (magistralinių) tinklų. Naujajame įstatyme numatyta, kad visi vartotojai turės teisę laisvai ir neatlygintinai pasirinkti tiekimo įmonę. Tiekimo įmonę fiziniai asmenys, naudojančys dujas, turi teisę pasirinkti nuo 2007 m. liepos 1 d. Įstatymas taip pat numato, kad dujų įmonėse turi būti atskirtos perdavimo, skystinimo, laikymo, skirstymo veiklos ir tiekimo veikla. Atskyrimas vykdomas įsteigiant dukterinę įmonę ar atskirą įmonę. Taip pat įstatyme numatytas paskirtasis tiekimas – viešasis įpareigojimas tiekti dujas buitiniams vartotojams. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija (toliau – Komisija) tvirtina viršutinės perdavimo, skystinimo, laikymo, skirstymo ir tiekimo kainas, jas nustatydamą penkeriems metams. Viršutinės kainų ribos gali būti koreguojamos kartą per metus dėl infliacijos lygio, mokesčių, dujų transportavimo kiekio, teisės aktų reikalavimų pasikeitimų ar dujų įmonėms viršijus nustatytus rodiklius. Dujų įmonės turi teisę perdavimo, skystinimo, laikymo, skirstymo paskirtojo tiekimo kainas keisti vieną kartą per metus. Be to, Komisija taip pat nustato viršutinės prijungimo buitiniams vartotojams kainas bei sistemos balansavimo kainas.

Komisija, nustatydamą viršutinės kainų ribas, įtakoja dujų įmonių pelningumą bei sąnaudas. Pagal Komisijos patvirtintą Gamtinių dujų kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodiką (toliau - Metodika) dujų įmonių pelnas skaičiuojamas nuo „dujų įmonei priklausančio dujų perdavimo bei skirstymo ekonomiškai pagrįsto ilgalaikio materialaus ir nematerialaus turto likutinė vertė kalendorinių metų, einančių prieš tuos metus, kuriais yra nustatoma viršutinė kainų riba, pabaigoje, taikant Vyriausybės obligacijų palūkanų normą, kuri yra lygi penkerių metų trukmės Vyriausybės obligacijų aukcionų, įvykusių per praėjusius paskutinius penkerius metus, metinės palūkanų normos procentais svartinis vidurkis. Pelno skaičiavimo baze nuspręsta laikyti ilgalaikio turto vertę, apskaičiuotą atmetus su reguliuojama veikla nesusijusį, nenaudojamą, esantį atsargose,

užkonservuotą turtą, taip pat vartotojų sumokėtas lėšas už prijungimą prie dujų tinklų bei ilgalaikio turto perkainojimo rezultata.“

Numatyta galimybė efektyviai dirbančioms dujų įmonėms padidinti normatyvinio pelno maržą iki 2 procentinių punktų, o tuo atveju, kai įmonė pagerina paslaugų kokybę ir tiekimo saugumą – dar 1 procentiniu punktu. Pabloginus paslaugų kokybę ar tiekimo patikimumą, normatyvinio pelno marža atitinkamai būtų mažinama 1 procentiniu punktu. Taip pat numatyta sąlyga, pagal kurią normatyvinį pelną viršijanti pelno dalis gali būti mažinama, jei dujų įmonės neįvykdė su Komisija suderintų investicijų programų.

Trumpa gamtinių dujų kainų nustatymo metodikų, Europos Sąjungos šalyse, apžvalga

Skirtingose ES šalyse taikomos struktūriškai skirtingos gamtinių dujų (toliau – dujų) kainų (ribų) nustatymo metodikos. Pavyzdžiui Latvijoje Regulatorius yra patvirtinęs atskiras metodikas dujų perdavimui, skirstymui, laikymui ir tiekimui. Kitose projekte vertinamose šalyse kaip ir Lietuvoje galioja bendros dujų kainų (ribų) nustatymo metodikos. Mūsų požiūriu, vienas ir kitas struktūrinis metodikos išdėstymas neturi esminių privalumų ar trūkumų. Jeigu vienoje šalyje veikia keli sistemų operatoriai kurie vykdo tik konkrečias veiklas, tuomet atskiros metodikos būtų privalumas. Tokiu atveju dujų skirstymą vykdančiai įmonei yra tikslinga gilintis tik į dujų skirstymo kainos (ribos) nustatymą. Kaip yra žinoma, Latvijoje veikia tik vienas perdavimo ir skirstymo sistemų operatorius, kuris taip pat ir tiekia gamtines dujas vartotojams, o metodikos yra nustatomos atskiroms veikloms. Tai galima apibūdinti kaip konkrečioje šalyje taikomą praktiką. Žvelgiant į Lietuvos monopolijų reguliavimo praktiką, daugeliu atvejų kainos reguliuojamos visam sektoriui arba skaidant sektorių į paslaugų ir prekės kainų reguliavimą. Prekių ir paslaugų reguliavimas tik išoriškai gali būti panašus. Ir tik geriau įsigilinus į dujų sektorių yra aišku, kad Europos Sąjungos teisės aktai skiria dujų sektoriaus reguliavimą. Pavyzdžiui Reglamentas yra skirtas tik dujų perdavimui. Dėl skirtingų konkurencine prasme rinkų padalinimo, dujų transportavimo, saugojimo paslaugos siejamos su monopoline veikla ir reguliavimu, o dujų pardavimas su laisvu į rinką orientuotu prekės judėjimu ir vartotojų galimybe laisvai pirkti dujas. Atskirų ar sujungtų sistemų operatorių veikla yra nukreipta į sistemų plėtrą ir efektyvų sistemų panaudojimą, neesant konkurencijai. Tiekimo įmonių veikla siejama su konkurencija tarp dujas tiekiančių įmonių bei konkurencija su kitomis kuro rūšimis. Iš prekės ir paslaugų kainų svyravimo dinamikos matyti, kad paslaugų kainos kinta nežymiai, tuo tarpu prekės kainos kinta dažnai, drastiškai reaguodamos į konkurencinėje rinkoje vykstančius pasikeitimus. Bendrijos patvirtinti teisės aktai verčia atskirti veiklas, kai kuriais atvejais netgi atskirti įmones. Tiek Lietuvoje, tiek kitose bendrijos šalyse atskirai nuo sistemų operatorių veikia dujas tiekiančios įmonės. Skirtingai nuo sistemų operatorių dujas tiekiančių įmonių veikla gali būti ir visiškai nereguliuojama arba reguliuojama tik buitinių vartotojų sektoriuje.

Idealus atvejis, dirbant natūralios monopolijos sąlygomis būtų jeigu kiekvienas sistemos naudotojas padengtų tik jam tenkančius dujų transportavimo kaštus. Tokiu atveju kiekvienam vartotojui būtų suskaičiuojami dujų transportavimo kaštai, atskirai pelnas ir jis apmokėtų tas paslaugas, kurios jam yra suteiktos. Realiai tokių kaštų paskaičiuoti neįmanoma, nors dujų įmonės turėtų siekti priartėti prie realių kaštų, kuriuos turėtų padengti sistemos naudotojas. Todėl, vertinant natūralių monopolijų kainodarą, kyla aktualus klausimas, kokių principų taikymas kainodaroje galėtų geriausiai atspindėti kaštų padalinimą, būtų skaidrus ir visuotinai priimtinas. Šioje dalyje reikėtų pažymėti svarbiausius principus kurie Lietuvoje yra ar galėtų būti taikomi.

„Pašto ženklą“ principas. Jis galioja beveik visose mažose šalyse, taip pat ir Lietuvoje. Reikia pastebėti, kad, vadovaujantis šiuo principu nustatomi tarifai yra paprasti ir gerai suprantami sistemos naudotojui (vartotojui). Transportavimo sistema, veikianti remiantis „pašto ženklą“ principu sistemos naudotojams suteikia teisę pateikti dujas bet kurioje dujų priėmimo vietoje (taške), taip pat priimti bet kurioje dujų pristatymo vietoje (taške). Šiuo atveju sistemos naudotojas gali pasirinkti dujų priėmimo vietą, ją keisti, ir tam nereikia pasirašyti naujų dujų transportavimo sutarčių ir mokėti kitu tarifu. Lietuvoje galiojantis „pašto ženklą“ principas iš esmės eliminuoja vartotojo (katilinės, objekto) būvimo vietos vertinimą, t.y. transportavimo kainos dydį, priklausomai nuo atstumo. Lietuvos pasirinkimą taikyti „pašto ženklą“ principą sustiprina tai, kad Lietuva yra nedidelė valstybė. Vidutiniškai dujos transportuojamos 100-200 km atstumu, t.y. tokiu atstumu nuo dujų priėmimo vietos yra išsidėstę didieji vartotojų centrai (išskyrus Klaipėdą). Dujų transportavimas vyksta viena, istoriškai susiformavusia kryptimi. Galimi skirtingi dujų judėjimo srautai (šiai dienai yra galimybė gamtines dujas priimti trejomis kryptimis) ribotų vartotojų laisvę rinktis trumpiausią kelią bei dujų įmonių galimybes saugiai ir optimaliai panaudoti dujų transporto sistemą. Šis principas daug kur naudojamas ir laisvos rinkos sąlygomis. Tai taiko didesnės, visoje valstybės teritorijoje veikiančios kompanijos. Skirtumas tik toks, kad prekė nebus parduodama jeigu faktinės prekės pristatymo sąnaudos bus didelės ir dėl to dujų įmonė negaus pelno.

Reglamentas byloja, kad transportavimo atstumas neturėtų būti išskirtas kaip tarifų nustatymą įtakojantis faktorius, į jį reikėtų atsižvelgti, jeigu:

- gamtinių dujų vamzdžiai nėra pakankamai išvedžioti,
- dujų perdavimo srautai yra ribojami atgabenimo iš taško į tašką priemonių,
- yra grėsmė dėl tarpvalstybinių subsidijų tarp skirtingų sistemos naudotojų (transportavimas perdavimo vamzdžiais).

Ten, kur vamzdynai yra pakankamai išvedžioti ir perdavimo sistemos operatorius, nustatydamas tarifus, gali naudotis sinergijos efektu tarp skirtingų srautų ir transportavimo trukdžių, transportavimo atstumas nėra reikšmingas faktorius.

Kitas principas sukėlęs daug diskusijų ir plačiai aptartas – dujų pristatymo vietos identifikavimas.

Reikalingas detalesnis situacijos paaiškinimas. Prekyba dujomis gali vykti trijose dujų priėmimo vietose (Lietuvos-Baltarusijos respublikų siena ir Lietuvos-Latvijos respublikų siena), todėl vienas vartotojas nepriklausomai nuo jo turimų dujų pristatymo vietų (objektų) skaičiaus perka bendrą dujų kiekį ir dėl to gali tikėtis nuolaidos prekei. Dujų transportavimas prasideda vartotojui jau įsigijus dujas, todėl dujų kiekio įsigijimo nuolaidos neturi nieko bendra su dujų transportavimu magistraliniais ir skirstomaisiais dujotiekiais į skirtingus (atskirus) objektus. Dujų pristatymo vieta ir valstybės nustatytos išimties šilumos tiekimo įmonėms (galiojusios iki 2006 m. liepos 1 d.) siejamos tik su dujų transportavimu.

Dujų pristatymo vietos identifikavimas kainodarą daro skaidresnę, nes kiekvienas sistemos naudotojas (juridinis, fizinis asmuo) yra išskaidomas į atskirus sąnaudų susiformavimo centrus (pagal atskiras elektrines, katilines ir kt.) vertinant jų suvartotus dujų kiekius, kurie, be jokios abejonės ir lemia transportavimo paslaugos kainos dydį.

Dujų transportavimo kainų diferencijavimas pagal kiekį ir galią yra sutinkamas visuose tiriamajame darbe analizuojamose šalyse, išskyrus Latviją. Pastaroji netaiko galios dedamosios, mūsų manymu dėl labai didelių Inčiukalnio saugyklos pajėgumų. Dujų laikymo saugykloje kaštai visiems vartotojams įtraukiami į galutinę dujų pardavimo kainą, todėl saugyklos pajėgumais Latvijos vartotojai gali naudotis neribojami. Lietuvoje nėra įrengtų požeminių dujų saugyklų, todėl sistemos perkrova keltų grėsmę dujų tiekimo saugumui.

Manome, kad šiais principais vadovaujantis turėtų būti nustatomi dujų transportavimo tarifai ir ateityje.

II. GAMTINIŲ DUJŲ KAINŲ REGULIAVIMAS EUROPOS SĄJUNGOS ŠALYSE

1. Gamtinių dujų viršutinių kainų ribų skaičiavimo metodikų pasirinktose ES šalyse analizė

1.1. Lietuvos Respublikos gamtinių dujų viršutinių kainų ribų skaičiavimo metodikos apžvalga

Bendrosios nuostatos

Lietuvos Respublikos gamtinių dujų kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodika patvirtinta 2007 m. liepos 31 d. Komisijos nutarimu Nr. O3-54.

Komisija nustato viršutines dujų perdavimo, skirstymo ir tiekimo kainų ribas penkeriems metams (senoje metodikoje – trejiems metams). Konkrečias dujų perdavimo, skirstymo ir tiekimo kainas, neviršijančias Komisijos nustatytų kainų viršutinių ribų, kiekvienais metais nustato dujų įmonės. Dujų perdavimo, skirstymo ir tiekimo kainų viršutinės ribos Komisijos sprendimu gali būti koreguojamos pasikeitus infliacijos lygiui, mokesčiams, dujų transportavimo kiekiui, teisės aktų reikalavimams ar dujų įmonėms viršijus nustatytus rodiklius, tačiau ne dažniau kaip kartą per metus (senoje metodikoje galiojo ši nuostata: gamtinių dujų kainų reguliuojamiesiems vartotojams viršutinė riba perskaičiuojama kas pusę metų, priklausomai nuo iš užsienio šalių perkamų dujų kainų pasikeitimo, o kartą per metus – ir dėl perdavimo bei paskirstymo kainų viršutinės ribos korekcijos).

Pelno norma – Komisijos nustatyta reguliuojamos veiklos turto grąža.

Sąnaudos – per tam tikrą laikotarpį įmonės sunaudotas turtas ar ištekliai pajamoms gauti.

Dujų pirkimo (importo) kainos nustatomos vadovaujantis dujų pirkimo-pardavimo (tiekimo į Lietuvą) sutarčių nuostatomis.

Viršutinė kainos riba – tai dujų įmonės penkerių metų vidutinių atitinkamos reguliuojamos dujų veiklos ekonomiškai pagrįstų sąnaudų bei pelno sumos ir vidutinio penkerių metų gamtinių dujų kiekio, susijusio su atitinkama reguliuojama veikla, santykis, kuris kartą per metus gali būti koreguojamas pasikeitus infliacijos lygiui, mokesčiams, dujų transportavimo kiekiui, teisės aktų reikalavimams ar dujų įmonėms viršijus nustatytus rodiklius.

Dujų perdavimo, skirstymo ir tiekimo kainų viršutinių ribų skaičiavimuose bazinis dujų kiekis nustatomas penkerių metų laikotarpiui, įvertinant dujų įmonės faktinius paskutinių penkerių metų dujų suvartojimo kiekius ir jų prognozę penkeriems metams. Skaičiuojant viršutines perdavimo, skirstymo ir tiekimo kainas, į skaičiuotes įtraukiamos tos dujų įmonės sąnaudos, kurios susidaro vykdant pagrindinę ūkinę - finansinę veiklą ir ilgalaikes veiklos programas.

Sąnaudos

1. Dujų įmonės veiklos (eksploatacinės) sąnaudos skirstomos ir skaičiuojamos atskirai:
  - 1.1. perdavimo sistemos;
  - 1.2. skirstymo sistemos;
  - 1.3. dujų tiekimo;
  - 1.4. kitų paslaugų ir pardavimų.
2. Tiesioginiais skaičiavimais sąnaudos priskiriamos atitinkamai veiklai. Sąnaudos, kurios tiesioginiai nesuskaičiuojamos, atskiriamos pagal dujų įmonės nustatytas ir su Komisija suderintas apskaitų atskyrimo taisykles.
3. Į sąnaudas įskaičiuojamos ekonomiškai pagrįstos dujų įmonės reguliuojamos veiklos ilgalaikio turto nusidėvėjimo sąnaudos, suskaičiuotos pagal Komisijos suderintus ilgalaikio turto nusidėvėjimo (amortizacijos) normatyvus.
4. Ekonomiškai pagrįstu reguliuojamos veiklos ilgalaikiu turtu nepripažįstamas su reguliuojama veikla nesusijęs, nenaudojamas, esantis atsargose, užkonservuotas turtas, taip pat vartotojų sumokėtos lėšos už prijungimą prie dujų tinklų.
5. Kitos paslaugos ir pardavimai – tai su pagrindine veikla nesusijusios papildomos mokamos paslaugos (įskaitant dujų transportavimą tranzitu) ir parduodamas įmonei nereikalingas turtas. Jų sąnaudos neįskaičiuojamos į įmonės pagrindinę veiklą.
6. Perdavimo sistemos sąnaudos mažinamos dujų tranzito sąnaudomis.

Pelno apskaičiavimas

Pelno norma skaičiuojama atskirai perdavimui, skirstymui ir tiekimui.

1. Dujų perdavimo bei skirstymo pelno norma ($NP_{p,sk}$) skaičiuojama pagal formulę:

$$NP_{p,sk} = RTV_{p,sk} \cdot \frac{(n_p + r_m)}{100} \quad Lt;$$

$RTV_{p,sk}$ – dujų įmonei priklausančio dujų perdavimo bei skirstymo ekonomiškai pagrįsto ilgalaikio materialaus ir nematerialaus turto likutinė vertė kalendorinių metų, einančių prieš tuos metus, kuriais yra nustatoma viršutinė kainų riba, pabaigoje. Skaičiuojant normatyvinį dujų perdavimo bei skirstymo pelną, ilgalaikio turto perkainojimo rezultatai nepripažįstami ekonomiškai pagrįsta ilgalaikio turto verte, Lt;

n_p – metinė Vyriausybės obligacijų palūkanų norma, kuri yra lygi penkerių metų trukmės Vyriausybės obligacijų aukcionų, įvykusių per praėjusius paskutinius penkerius metus, metinės palūkanų normos procentais svertinis vidurkis, %;

r_m – investicijų rizikos koeficientas skaičiuojamas pagal formulę:

$$r_m = r_a + r_f + r_s,$$

r_a – investicijų apimties rizikos koeficientas, %. Kai Komisijos suderintoje dujų įmonės ilgalaikėje veiklos programoje (5 metų) planuojamų įgyvendinti investicijų suma viršija ilgalaikio turto nusidėvėjimo ir amortizacijos sąnaudų sumą, koeficientas r_a lygus 1. Kitais atvejais koeficientas r_a lygus 0.

r_f – investicijų finansavimo rizikos koeficientas, %. Jei Komisijos suderintoje dujų įmonės ilgalaikėje veiklos programoje (5 metų) planuojamų įgyvendinti investicijų finansavimo struktūroje paskolų suma lygi ar viršija 30 %, koeficientas r_f lygus 1. Kitais atvejais koeficientas r_f lygus 0,5.

r_s – investicijų programos struktūros rizikos koeficientas, %. Jei Komisijos suderintoje dujų įmonės ilgalaikėje veiklos programoje (5 metų) numatytų didesnės rizikos investicijų (naujų teritorijų dujų rafinavimo, naujų vartotojų prijungimo, pajėgumų didinimo) bei investicijų, įgyvendinančių Nacionalinės energetikos strategijos priemones, dalis viršija 50 % visų programos priemonių sumos, koeficientas r_s lygus 1. Kitais atvejais koeficientas r_s lygus 0,5.

2. Dujų tiekimo pelno norma (NP_t) skaičiuojama pagal formulę:

$$NP_t = S_t \cdot \frac{(n_p + r_m)}{100} + T_{imp.} \cdot \frac{(n_p + r_k)}{100} \text{ Lt};$$

S_t – nustatytos bazinės dujų tiekimo sąnaudos per metus, Lt;

$T_{imp.}$ – metinės dujų importo sąnaudos, suskaičiuotos galiojančiose dujų tiekimo sutartyse nustatyta metinį dujų importo kiekį padauginus iš sutartinės dujų importo kainos, Lt/tūkst. m³. Jei pagal dujų tiekimo sutarčių sąlygas dujų importo kaina perskaičiuojama dažniau nei kartą per metus, metinė dujų importo kaina skaičiuojama atsižvelgus į kintančių kainos dedamųjų reikšmes per praėjusius paskutinius 12 mėnesių;

r_k – koeficientas, tiesiogiai priklausantis nuo mazuto ir gamtinių dujų kainų skirtumo. Šis skirtumas skaičiuojamas iš praėjusių 12 kalendorinių mėnesių 1 proc. sieringumo mazuto kainų Europos naftos rinkoje aritmetinio vidurkio atėmus praėjusių 12 kalendorinių mėnesių gamtinių dujų importo kainų aritmetinį vidurkį:

a) kai mazuto ir gamtinių dujų kainų skirtumas lygus arba didesnis kaip 30 % gamtinių dujų kainos, koeficientas r_k lygus 3;

b) kai mazuto ir gamtinių dujų kainų skirtumas lygus arba didesnis kaip 20 % gamtinių dujų kainos, koeficientas r_k lygus 2;

c) kai mazuto ir gamtinių dujų kainų skirtumas nuo 0 iki 20 % gamtinių dujų kainos, koeficientas r_k lygus 1;

d) kitais atvejais koeficientas r_k lygus 0.

Koeficiento r_k dydis perskaičiuojamas kartą per metus, koreguojant gamtinių dujų tiekimo kainos viršutinę ribą.

Pelno normos koregavimas

1. Jeigu dujų įmonės perdavimo bei skirstymo veiklos vidutinė dviejų paskutinių metų pelno norma viršija atitinkamai veiklai Komisijos nustatytą pelno normą daugiau kaip 2 procentiniais punktais (pirmoji pelno normos riba), kitais metais šios veiklos kainos viršutinė riba mažinama 50 proc. pelno viršijimo sumos. Jei dujų įmonė viršija nustatytą pelno normą daugiau kaip 6 procentiniais punktais (antroji pelno normos riba) - mažinama visa pelno viršijimo suma virš antrosios pelno normos ribos ir 50 proc. pelno viršijimo sumos virš pirmosios pelno normos ribos. Atsižvelgus į dujų įmonės dujų tiekimo patikimumo ir paslaugų kokybės pasikeitimo laipsnį, suskaičiuotą remiantis įmonės veiklos monitoringo duomenimis, abi pelno normų ribos (pirmoji ir antroji) gali būti padidintos arba sumažintos 1 procentiniu punktu. Paskutinių reguliavimo periodo metų pelno viršijimo suma įvertinama skaičiuojant naujo reguliavimo periodo viršutines dujų kainų ribas. Koreguojant dujų įmonių pelną, įvertinamas faktinis lėšų panaudojimas ilgalaikėms veiklos programoms įgyvendinti.

2. Jei dujų tiekimo veiklos pelnas per paskutinius praėjusius metus viršija Komisijos nustatytą pelno normą, kitais metais tiekimo veiklos viršutinė kainos riba mažinama visa pelno viršijimo suma. Skaičiuojant viršytą pelną, Komisijos nustatyta dujų tiekimo veiklos pelno norma perskaičiuojama pagal faktinį praėjusiais metais importuotą dujų kiekį ir faktines dujų importo kainas.

Gamtinių dujų kainų viršutinių ribų apskaičiavimas

Dujų perdavimo kainos viršutinės ribos skaičiavimas

Viršutinė dujų perdavimo kainos riba ($T_{p,rib}$) skaičiuojama pagal formulę:

$$T_{p,rib} = K_k \cdot T_p, \text{ Lt/tūkst. m}^3;$$

K_k – koregavimo koeficientas, kuris skaičiuojamas pagal formulę: (pirmiesiems metams lygus 1).

$$K_k = 1 + \frac{(I_{\text{infl}} - E_{\text{ef}})}{100} + q + X;$$

I_{infl} – Statistikos departamento paskelbtas metinis vartotojų kainų indeksas, %;

E_{ef} – efektyvumo rodiklį nustato Komisija, atsižvelgdama į panašių įmonių efektyvumo didinimo rodiklius, %;

q – dujų kiekio pokyčio koregavimo koeficientas skaičiuojamas pagal formulę:

$$q = \frac{Q_{\text{baz.}} - Q_{t-1}}{Q_{\text{baz.}}};$$

q – dujų kiekio pokyčio koregavimo koeficientas;

$Q_{\text{baz.}}$ – bazinis dujų kiekis, tūkst. m³;

Q_{t-1} – faktinis suvartotas ir (arba) transportuotas dujų kiekis, tūkst. m³.

X – rodiklis, atspindintis nuo įmonės veiklos nepriklausančių veiksnių pokyčius: pasikeitus mokesčiams, teisės aktų reikalavimams, dujų įmonėms viršijus nustatytus rodiklius bei kt. ir apskaičiuojamas pagal formulę:

$$X = \sum_{i=1}^n \frac{x_t^i - x_{t-1}^i}{x_t^i};$$

x_t^i – i-tojo veiksnio reikšmė t-siais metais;

n – veiksnių skaičius.

T_p – dujų perdavimo kaina, kuri skaičiuojama remiantis baziniais duomenimis pagal formulę:

$$T_p = \frac{(S_p - S_{\text{tr}} + NP_p)}{Q_p}, \text{ Lt/tūkst. m}^3;$$

S_p – nustatytos perdavimo bazinės sąnaudos per metus, Lt;

S_{tr} – dujų transportavimo tranzitu sąnaudos, Lt;

NP_p – apskaičiuotas perdavimo pelnas, Lt;

Q_p – nustatytas perdavimo bazinis dujų kiekis, atėmus tranzito dujų kiekį, tūkst. m³.

Dujų skirstymo kainos viršutinės ribos skaičiavimas

Viršutinė dujų skirstymo kainos riba ($T_{s,\text{rib}}$) skaičiuojama pagal formulę:

$$T_{s,\text{rib}} = K_k \cdot T_s, \text{ Lt/tūkst. m}^3;$$

K_k – koregavimo koeficientas, kuris skaičiuojamas pagal formulę (5.);

T_s – dujų skirstymo kaina, kuri skaičiuojama remiantis baziniais duomenimis pagal formulę:

$$T_s = \frac{[S_s + NP_s]}{Q_s}, \text{ Lt/tūkst. m}^3;$$

S_s - nustatytos skirstymo bazinės sąnaudos per metus, Lt;

NP_s - apskaičiuotas skirstymo pelnas, Lt;

Q_s – nustatytas skirstymo bazinis kiekis, tūkst. m³.

Dujų tiekimo kainos viršutinės ribos skaičiavimas

Dujų tiekimo kainos viršutinė riba ($T_{t,rib}$) skaičiuojama pagal formulę:

$$T_{t,rib} = K_k \cdot T_t, \text{ Lt/tūkst. m}^3;$$

K_k – koregavimo koeficientas, kuris skaičiuojamas pagal formulę (5.);

T_t – dujų tiekimo kaina, kuri skaičiuojama remiantis baziniais duomenimis pagal formulę:

$$T_t = \frac{(S_t + NP_t)}{Q_t}, \text{ Lt/tūkst. m}^3;$$

S_t – nustatytos dujų tiekimo bazinės sąnaudos per metus, tūkst. Lt;

NP_t – apskaičiuotas dujų tiekimo pelnas, tūkst. Lt. Koreguojant viršutinę dujų tiekimo kainos ribą, dujų tiekimo veiklos pelnas koreguojamas įvertinant dujų importo sąnaudų T_{imp} bei rizikos koeficiento r_k pasikeitimą pagal formulę (3.);

Q_t – nustatytas dujų tiekimo bazinis kiekis, tūkst. m³.

Dujų pirkimo kaina buitiniams vartotojams

Buitiniams vartotojams dujų pirkimo kaina (T_v) skaičiuojama pagal formulę:

$$T_v = \frac{\sum(T_i \cdot Q_i)}{\sum Q_i}, \text{ Lt/tūkst. m}^3;$$

T_i – metinė dujų pirkimo (importo) kaina, Lt/tūkst. m³. Jei pagal dujų pirkimo-pardavimo (tiekimo į Lietuvą) sutarčių sąlygas, dujų pirkimo (importo) kaina perskaičiuojama dažniau nei kartą per metus, metinė dujų pirkimo (importo) kaina skaičiuojama atsižvelgus į kintančių kainos dedamųjų reikšmes per praėjusius paskutinius 12 mėnesių. Skirtumas tarp suskaičiuotų ir faktinių dujų pirkimo (importo) kainų įvertinamas perskaičiuojant dujų pirkimo (importo) kainas kitiems metams.

$\sum(T_i \cdot Q_i)$ - dujų pirkimo (importo) metinės sąnaudos, Lt;

$\sum Q_i$ - perkamų (importuojamų) gamtinių dujų kiekis per metus, tūkst. m³.

Dujų pirkimo (importo) kainų skaičiavimuose žemutinė dujų degimo šilumos vertė įvertinama pagal faktinį praėjusių paskutinių 12 mėnesių žemutinės dujų degimo šilumos vertės vidurkį. Kainos pokytis dėl žemutinės dujų degimo šilumos vertės pasikeitimo skaičiuojamas įvertinus žemutinės dujų degimo šilumos vertės pataisos koeficientą (K_c):

C_v - praėjusių paskutinių 12 mėnesių vidutinė žemutinė dujų degimo šilumos vertė;

C_b – bazinė žemutinė dujų degimo šilumos vertė lygi 7900 kcal/m³.

Bendrieji kainų diferencijavimo principai

1. Dujų vartotojai skirstomi į buitinius ir nebutinius.
2. Vartotojams nustatoma vienanarė arba dvinarė perdavimo ir (ar) skirstymo kaina.
3. Dujų perdavimo ir skirstymo kainos taikomos „pašto ženkle“ principu, nepriklausomai nuo perdavimo ir skirstymo atstumo.
4. Dvinarė dujų perdavimo ir skirstymo kaina susideda iš pastoviosios ir kintamosios dalies. Pastovioji dalis skaičiuojama pagal vartotojo pareikštą (užsakyta) paros galią, o kintamoji dalis - pagal perduotą (sunaudotą) dujų kiekį. Dujų įmonės nustato pastoviosios dalies mokėjimo koeficientą (≤ 1), nekintantį penkerius metus. Pastovios dalies mokėjimo koeficientas dujų perdavime yra ne mažesnis kaip 0,7, dujų skirstyme – nuo 0 iki 0,2.
5. Vartotojams perduotas ir paskirstytas ar patiektas dujų kiekis ir pareikšta (užsakyta) galia nustatoma sutartimis su dujų įmone. Vartotojo galia per parą kiekvienais metais turi būti koreguojama, atsižvelgiant į faktinę praėjusių metų galią. Nustatant vartotojo galią, turi būti įvertinama, ar vartotojo (sistemos naudotojo) maksimalus paros dujų suvartojimo momentas sutampa su pikiniu dujų sistemos vartojimu.
6. Stambiesiems vartotojams žymiai didinant metinį suvartojimą, padidėjusiam kiekiui perdavimo ir skirstymo kainos gali būti skaičiuojamos ribinių sąnaudų metodu. Vartotojams, sunaudojantiems vienoje pristatymo vietoje virš 1 mlrd. m³ gamtinių dujų per metus, perdavimo kainos skaičiuojamos remiantis dujų transportavimo sąnaudomis šiems vartotojams.
7. Buitiniams vartotojams dujų skirstymo ir tiekimo kainos diferencijuojamos pagal dujų vartojimo kiekį. Nebutiniams vartotojams dujų perdavimo ir skirstymo kainos diferencijuojamos pagal dujų kiekį ir galią. Dujų perdavimo kainos diferencijuojamos pagal paslaugos teikimo trukmę (ilgalaikės bei trumpalaikės paslaugos) ir paslaugos nutraukimo tikimybę (pertraukiamos ir nepertraukiamos paslaugos). Metodikos galiojimo laikotarpiu taikomi iki Metodikos išgaliojimo nustatyti dujų kiekio ir galios diferencijavimo principai.

8. Pagal gamtinių dujų kiekį vartotojai (sistemos naudotojai) diferencijuojami į grupes (pograpius), vadovaujantis Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2002 m. vasario 5 d. įsakymu Nr. 43 patvirtintomis Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo taisyklėmis (Žin., 2002, Nr. 15-598).

1.2. Latvijas Republikos gamtinių dujų perdavimo, skirstymo paslaugų ir pardavimo kainų skaičiavimo metodikų apžvalga

Gamtinių dujų perdavimo paslaugų kainų skaičiavimo metodika

Gamtinių dujų skirstymo paslaugų kainų skaičiavimo metodika

Gamtinių dujų pardavimo (tiekimo) kainų skaičiavimo metodika

Latvijos Republikos kainų reguliavimo metodikos buvo paruoštos remiantis Latvijos Respublikoje galiojančiais Energetikos įstatymu, Komunalinių paslaugų reguliatorių įstatymu, dujų tiekimo ir naudojimo nuostatomis ir kitais teisiniais aktais. Metodikos taikomos dujų perdavimo, skirstymo, laikymo ir pardavimo paslaugų tarifus bei gamtinių dujų pardavimo tiesioginiui vartotojui tarifus.

Maksimalaus tarifo metodas naudojamas paslaugų tarifų nustatymui.

Remiantis Viešųjų paslaugų reguliuotojų įstatymu, tarifai turi atitikti ekonomiškai patvirtintas išlaidas. Nustatydamas bazinį tarifą Regulatorius atlieka lėšų bei pelno analizę bei įvertinimą.

Į šią metodiką įtrauktos dvi susijusios veiklos sudaro tarifo nustatymo pagrindą:

1. ekonomiškai patvirtintų bazinių tarifų nustatymas baziniams tarifų peržiūrėjimo ciklo metams;
2. maksimalaus tarifo nustatymas tarifų peržiūrėjimo ciklo metams.

Bendrosios nuostatos

Regulatorius – SPRK valstybinė institucija, kuri reguliuoja komunalines paslaugas valstybės reguliuojamuose sektoriuose

Reguliavimo periodo trukmė - treji metai. Regulatorius gali priimti sprendimą pratęsti periodą, jei kito reguliavimo periodo viršutinės kainų ribos nebuvo patvirtintos.

Viršutinės kainos ribos nustatymo metodas naudojamas siekiant nustatyti reguliuojamos veiklos (perdavimo, skirstymo ir pardavimo) kainas vartotojams.

Viršutinės kainos ribos nustatymui naudojamas bazinis reguliuojamasis turtas (RAB, Regulatory Asset Base).

Bazinis reguliuojamasis turtas (RAB) – paslaugos tiekėjo turimas ir nuomojamas materialus ir nematerialus turtas bei atsargos, priskirtas reguliuojamos paslaugos (gamtinių dujų perdavimas, skirstymas ir pardavimas) teikimui. Į RAB vertę neskaičiuojama: finansinės investicijos, reguliuojamos įmonės suteiktos paskolos, turimi vertybiniai popieriai, dalyvavimas kitų įmonių kapitale bei gryni pinigai. RAB yra lygus į įmonę pritrauktų ilgalaikių investicijų (ilgalaikio

investuoto kapitalo) skirto paslaugų teikimui (akcijos/ilgalaikės paskolos arba atitinkama nuomojamo turto kapitalo dalis) vertei.

Reguliuojamoji įmonė aiškiai ir nedviprasmiškai pateikia kiekvienos reguliuojamosios paslaugos (dujų perdavimo, skirstymo ir pardavimo) veiklos sąnaudas, įtraukdama tik su reguliuojama veikla (reguliuojamos paslaugos teikimu) susijusį turtą ir veiklą.

Bazinis reguliavimo turtas ir investuoto kapitalo grąža (the rate of return on capital) naudojami kapitalo kaštams nustatyti. Investuoto kapitalo grąža yra Regulatoriaus nustatytas akcininkų nuosavybės (equity) ir skolinto kapitalo (=ilgalaikė palūkanų norma, nustatyta už pasiskolintą kapitalą) vidutinis svertinis vidurkis. Investuoto kapitalo grąža turi būti nustatyta taip, kad tai nepaveiktų įmonės pasirinkimo tarp akcininkų nuosavybės (t.y. į įmonę investuoto kapitalo) ir pasiskolinto kapitalo naudojimo.

Remiantis komunalinių įstaigų darbą kontroliuojančiu valstybinių institucijų įstatymu, viršutinė kainos riba turi atspindėti ekonomiškai pagrįstas sąnaudas. Nustatant bazinį tarifą, Regulatorius atlieka reguliuojamos įmonės sąnaudų ir pelno analizę bei įvertinimą.

Dvi tarpusavyje susijusios veiklos, įtrauktos į metodikas, sudaro kainų nustatymo pagrindą:

- a) ekonomiškai pagrįstos viršutinės kainos ribos nustatymas baziniams (t.y. pirmiesiems) reguliavimo periodo ciklo metams;
- b) viršutinės kainos ribos nustatymas kiekvieniems reguliavimo periodo ciklo metams.

Sąnaudos

Viršutinių kainų ribų apskaičiavimui naudojama ši formulė:

$$I_{PSO} = I_{kap} + I_{ekspl} + I_{ipnod} + I_{iennod}$$

I_{kap} – kapitalo kaštai (nusidėvėjimas + kapitalo grąža);

I_{ekspl} – eksploatacinės sąnaudos;

I_{ipnod} – turto mokestis;

I_{iennod} – pelno mokestis.

Kapitalo kaštai

Kapitalo kaštai (I_{kap}) yra sudaryti iš kapitalo grąžos ir nusidėvėjimo (amortizacijos).

$$I_{kap} = I_{nol} + P$$

I_{nol} – materialaus nusidėvėjimas, nematerialaus turto amortizacija ir vertės nurašymas;

P – kapitalo grąža.

Viršutinių kainų ribų nustatymui reguliuojamos (perdavimo, skirstymo ir pardavimo) veiklos pelningumas bus analizuojamas remiantis investuoto kapitalo grąža. Reguliuojamoji įmonė pateiks tokią kapitalo išlaidų ir jų paskirstymo apskaitą pagal paslaugas, kuri pateikia aiškų ir nedviprasmišką supratimą apie kainų pasikeitimus.

Bazinis reguliuojamasis turtas (RAB)

Reguliuojamos veiklos bazinio reguliuojamojo turto (RAB) vertė nustatoma bazinių (pirmųjų reguliavimo periodo ciklo metų) pradžioje, priskiriant tik naudojamą turtą ar jo dalį, o apskaičiavimui naudojant likusią balansinę vertę praėjusių metų finansinės ataskaitos metų pabaigoje. Į viršutinių kainų ribų skaičiavimus neįtraukiamas ilgalaikis turtas, įgytas iš vartotojų mokėjimų (prijungimo mokestis) bei šio turto nusidėvėjimas.

Jei būtina, Regulatorius gali nustatyti, jog įtrauktina į RAB turto vertė būtų kitokia nei balansinė atitinkamo turto vertė. Regulatorius taip pat gali pareikalauti atlikti eksploatuojamos turto techninės būklės įvertinimą ir peržiūrėti turto tarnavimo laiką.

Bazinių kito reguliavimo periodo metų pradžioje RAB yra nustatomas: prie RAB vertės bazinių ankstesnio reguliavimo periodo ciklo metų pradžioje pridendant investicijas, papildančias RAB (investicijos turi būti patvirtintos Regulatoriaus ir įgyvendintos per reguliavimo periodo ciklą) bei atėmus nusidėvėjimą.

$$RAB_t = RAB_{t-1} + INV - I_{no1}$$

INV – investicija, papildanti RAB;

I_{no1} - materialaus turto nusidėvėjimas, nematerialaus turto amortizacija ir vertės nurašymas.

Kapitalo grąža

Kapitalo grąža norma yra skaičiuojama pagal šią formulę:

$$P = RAB * wacc$$

RAB – RAB vertė kainų peržiūrėjimo ciklo metų pradžioje;

$wacc$ – vidutinė svertinė kapitalo kaina, %.

Kapitalo grąža atskleidžia savininkų ir kreditorių pajamas iš padarytų investicijų:

$$P = P_{neto\ progn} + I_{proc}$$

$P_{neto\ progn}$ - prognozuojamas grynasis pelnas;

I_{proc} - palūkanų sąnaudos.

Bendrasis pelnas:

$$P_{bruto} = P + I_{ipnod} + I_{iennod} = P_{neto\ progn} + I_{proc} + I_{ipnod} + I_{iennod}$$

$P_{neto\ progn}$ - prognozuojamas grynasis pelnas;

I_{proc} - palūkanų sąnaudos;

I_{ipnod} – turto mokestis;

I_{iennod} – pelno mokestis.

Vidutinė svertinė kapitalo kaina:

$$wacc = r_e * E/(E+D) + r_d * D/(E+D)$$

r_e – akcininkų nuosavybės grąža;

$E/(E+D)$ – akcininkų nuosavybės dalis bendrajame (savajame ir pasiskolintame) kapitale;

r_d – skolinto kapitalo kaina;

$D/(E+D)$ – skolinto kapitalo dalis bendrajame (savajame ir pasiskolintame) kapitale.

Akcininkų nuosavybės grąža:

$$r_e = r_f + r_c$$

r_f – vidutinė ilgalaikės (be rizikos) valstybinių obligacijos OECD (Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija) šalyse palūkanų norma;

r_c – rizikos priemoka, kuri apima šalies ir sektoriaus rizikos įvertinimą.

Skolinto kapitalo kaina yra nustatoma remiantis vienu iš šių principu:

1) Skolinto kapitalo grąžinimo norma (=paskolos palūkanos) nustatoma kaip vidutinė ilgalaikės paskolos vietinėms įmonėms palūkanų norma, mažinant ją galimu nuolaidos dydžiu reguliuojamoms įmonėms;

2) skolinto kapitalo grąžinimo norma (=paskolos palūkanos) nustatoma kaip ilgalaikių išdo vekselių normos ir sektoriaus rizikos priemokos suma.

Turto perkainavimas siekiant nustatyti RAB

Jei būtina, Regulatorius turi teisę pervertinti ar įpareigoti perkainoti RAB, siekiant nustatyti investuoto kapitalo grąžą ir nusidėvėjimą. Regulatorius gali daryti pataisas, susijusias su kapitalo išlaidų nustatymu, jei yra įrodyta, kad savo skaičiavimuose įmonė įtraukė turtą ar jo dalį, kuri nėra naudojama reguliuojamoje veikloje.

Reguliuojamosios įmonės kapitalo kaštai

Materialaus ir nematerialaus turto nusidėvėjimas (I_{noi})

$$I_{\text{noi}} = I_{\text{noi pam}} + I_{\text{noi nem}}$$

Ilgalaikio turto nusidėvėjimas ($I_{\text{noi pam}}$)

Ilgalaikis turtas – turtas, kurio tarnavimo laikas yra ilgesnis nei vieni metai ir kuris yra skirtas gamybai, paslaugų tiekimui, lizingui, administracinėms įmonės reikmėms, taip pat kito ilgalaikio turto išlaikymui ar remontui.

Ilgalaikio turto nusidėvėjimas skaičiuojamas pagal tarptautinius apskaitos standartus ir įmonės politiką. Atskirais atvejais, kai nusidėvėjimas nėra pakankamas ilgalaikio turto atnaujinimui, apskaičiuotas nusidėvėjimas gali būti indeksuotas iki apytikrės nuvertėjimo sumos, įtrauktinos į ekonominio ilgalaikio turto nusidėvėjimo išlaidas per visą tarnavimo laiką. Jei rodiklio vertė yra mažesnė arba lygi vienetui, indeksavimas nebus atliktas. Rodiklis yra įgyjamas pasirenkant mažiausią iš šių dviejų santykių indikatorių:

1) pervertintos RAB vertės santykis (pagal metodikoje apibūdintą būdą) su ilgalaikio turto pirkimo verte (pateikta ilgalaikio turto registre) arba

2) bendros patvirtintos investicijos, įtrauktos į RAB skaičiavimus per kainų peržiūrėjimo ciklą, santykis su bendru finansiniu nusidėvėjimu, paskaičiuotu kainų peržiūrėjimo ciklui.

Nematerialaus turto amortizacija ir vertės nurašymas ($I_{\text{noi nem}}$)

Nematerialaus turto vertės nurašymui priskiriama: tyrimo ir vystymosi išlaidos, koncepcijos, patento, licencijos, prekės ženklo ir kito nematerialaus turto išlaidos (išskyrus nematerialią įmonės vertę), remiantis tarptautiniais apskaitos standartais ir įmonės politika.

Kapitalo grąža (įplaukos)

Paskolos palūkanų mokėjimai (I_{proc})

Į skaičiavimus įtraukiami ilgalaikių ir trumpalaikių paskolų palūkanų mokėjimai.

Prognozuojamas grynasis pelnas ($P_{\text{neto progn}}$)

Grynasis pelnas yra prognozuojamas remiantis investuoto kapitalo grąža, kuri yra nustatyta Regulatoriaus remiantis baziniu reguliuojamu turtu ir paskolos palūkanų mokėjimais.

Mokesčiai

Į viršutinių kainų ribų skaičiavimus įtraukiami šie mokesčiai:

- nekilnojamojo turto mokestis (I_{tpnod});

- pelno mokestis (I_{iennod}).

Eksploatacinės sąnaudos

$$I_{ekspl.} = I_{tehnpro} + I_{pers} + I_{rem} + I_{saim}$$

$I_{tehnpro}$ – dujų perdavimo nuostolių ir technologinių procesų tiekimo kaštai;

I_{pers} – personalo ir socialiniai kaštai;

I_{rem} – naudojamo turto remonto, atliekamo subrangovų, kaštai;

I_{saim} – kitos ekonominės veiklos kaštai.

Gamtinių dujų tiekimo veiklos eksploatacinės sąnaudos:

$$I_{ekspl.} = I_{pers} + I_{rem} + I_{saim}$$

Gamtinių dujų perdavimo nuostolių ir technologinių procesų tiekimo kaštai ($I_{tehnpro}$)

$$I_{tehnpro} = I_{zud} + I_{tehn} = Q_{zud} \times C_{vid.d.g.iep} + Q_{tehn} \times C_{vid.d.g.iep}$$

I_{zud} - dujų perdavimo tinkle nuostolių kaštai;

I_{tehn} - dujų naudojimo technologiniais tikslais kaštai;

$C_{vid.d.g.iep}$ - vidutinė prognozuojama gamtinių dujų pirkimo kaina (sistemos kaina);

Q_{zud} - prognozuojami gamtinių dujų nuostoliai perdavimo tinkle, tūkst.m³; (*)

Q_{tehn} - prognozuojamas gamtinių dujų panaudojimas technologiniais tikslais perdavimo tinkle.

* - gamtinių dujų nuostoliai skaičiuojami perdavimo ir skirstymo veikloms.

Personalo kaštai (I_{pers})

$$I_{pers} = I_{atl} + I_{socap} + I_{atpab} + I_{perspār}$$

I_{atl} – atlygis už darbą darbuotojams, kuris yra atskaitomas remiantis Darbo teise, taip pat išmokos bei bonusai pagal bendrą darbo susitarimą;

I_{socap} – socialinis draudimas: kaštai, susiję su privalomu socialiniu darbuotojų draudimu, remiantis teisėtais Latvijos Respublikos įstatymais;

I_{atpab} – etatų mažinimo išmokos. Remiantis Darbo teise, išmokos darbuotojams, atleistiems darbdavio iniciatyva, yra išvardinti šioje pozicijoje. Bendras darbo susitarimas yra kaip pagrindas, nustatant etatų mažinimo išmokos dydį;

$I_{\text{perspār}}$ – kiti personālo kašātai, t.y. kiti kašātai, numatyti bendrajāme darbo susātarime, mokējāmai ī pensijū fondā beī kiti kašātai.

Turto remonto, atliekamo subrangovū, kašātai (I_{rem})

Remonto īšlaidos, kurios yra pavērstos kapitālu, nebus atsižvelgtos šioje pozicijoje. Sprendžiant pagal Metodikojē pateiktā šiū sānaudū apibrēžimā, ī reguliuojamos veiklos leidžiamas sānaudas ītraukiamas visas remontas ir techninē priežiūra.

Kiti ekonominēs veiklos kašātai (I_{saim})

Kiti ekonominēs veiklos kašātai yra sānaudos, susijusios su ekonomine īmonēs veikla, ir kurios yra būtinās, norint užtikrinti reguliuojamū komunaliniū paslaugū tiekimā.

Perdavimo paslaugos bazinio tarifo skaičiavimas

Bendri perdavimo tinklo operatoriaus kašātai, kurie yra susijē su reguliuojamosios paslaugos teikimu, bus skaičiuojami taip:

$$I_{\text{PSO.LV}} = I_{\text{LV}} + I_{\text{RULV}}$$

I_{LV} - perdavimo dujotiekiū, naudojamū tik Latvijos vartotojū reikmēs, kašātai;

I_{RULV} - perdavimo dujotiekio sāšajos Inčukālnis–Latvijos–Rusijos sienos kašātai, priskirtini Latvijos vartotojāms.

Perdavimo bazinis tarifas:

$$T_{\text{PSO b}} = \frac{I_{\text{PSO.LV}}}{Q_{\text{SSO nod.liet.a.s.}} + Q_{\text{SSO nod.liet.vz.sp.}}}$$

$T_{\text{PSO b}}$ - dujū perdavimo bazinis tarifas;

$Q_{\text{SSO nod.liet.a.s.}}$ - dujos, patiektos (parduotos) didelio slēgio paskirstymo sistemos vartotojāms, tūkst.m³;

$Q_{\text{SSO nod.liet.vz.sp.}}$ - dujos, patiektos (parduotos) vidutinio ir mažo slēgio paskirstymo sistemos vartotojāms, tūkst.m³.

Gamtiniū dujū pardavimo (tiekimo) viršutinēs kainos ribos skaičiavimas

Gamtiniū dujū tiekimo paslaugos pagrindinis tarifas ir abonentinis mokestis

Visiems gamtiniū dujū vartotojāms nustatomas vieningas abonentinis mokestis, apskaičiuojamas pagal formulē:

$$T_r = I_{\text{realiz}}/n_{\text{ab}} = A_B$$

I_{realiz} – bendros tiekimo veiklos sąnaudos;

n_{ab} - vartotojų skaičius.

Mēnesinis abonentinis mokestis vartotojams, nuosavybės teise turintiems dujų skaitiklius, yra lygus vieningam abonentiniam mokesčiui (A_B).

Mēnesinis abonentinis mokestis vartotojams, kurie naudoja paslaugos tiekėjui priklausančius dujų skaitiklius apskaičiuojamas:

$$A_{B,B} = (A_B + I_{\text{skait}}/n_{\text{liet}})/12$$

I_{skait} - skaitiklių (priklausančių paslaugos teikėjui) eksploatacijos ir kapitalo kaštai;

n_{liet} - vartotojų, naudojančių paslaugos tiekėjui priklausančius dujų skaitiklius, skaičius.

Tarifo nustatymas motorinēms transporto priemonēms naudojančioms gamtinēms dujas

Tarifas susideda iš dujų laikymo, perdavimo ir skirstymo tarifū, papildomai ūtraukiant eksploatacijos ir kapitalo kaštus (paskaičiuotus remiantis planuojamu parduoti motorinēms transporto priemonēms gamtiniū dujų kiekiu).

Tiekimo kainos viršutinēs ribos nustatymas

Gamtiniū dujų pirkimo kaina

$$C_{\text{vid.d.g.iep.}} = I_{\text{iep.t}} / Q_{\text{iep}}$$

$C_{\text{vid.d.g.iep.}}$ – vidutinē numatyta dujų pirkimo kaina (sistemos kaina);

$I_{\text{iep.t}}$ – bendra dujų pirkimo kaina metais n.

$$I_{\text{iep.t}} = (C_{\text{lig.t}} \times q_{\text{fakt.t}}/q_{\text{norm.}}) \times L_t + I_{\text{apm.t}}$$

$C_{\text{lig.t}}$ – dujų pirkimo kainos prognozē nustatyta sutartyje n metais, JAV doleriais už 1000m³;

$q_{\text{fakt.t}}$ – numatyta faktiška žemutinē dujų degimo šiluminē vertē n metais, kcal/n.m³;

$q_{\text{norm.}}$ – normatyvinē, pirkimo sutartyje nustatyta žemiausia šiluminē dujų vertē, kcal/n.m³;

L_t – numatytas 1 JAV dolerio keitimo kursas Latvijos banke n metais;

$I_{\text{apm.t}}$ – papildomos išlaidos už išankstinį apmokėjimą už dujų pirkimą (paskolinimą).

Tvirtinant viršutines dujų pardavimo kainos ribas, dujų pirkimo kainos prognozē bus patvirtinama esant šioms mazuto kainū grupēm (pagal FOB ARA):

1. iki 100 JAV dolerių už toną; (pradinė riba)
dujų tiekimo kainos riba kinta kas 10 JAV dolerių už toną;
2. iki 400 JAV dolerių už toną (galutinė riba).

Diferencijuoti gamtinių dujų tiekimo vartotojams tarifai

Regulatorius patvirtina dujų tiekimo tarifus. Laikymo, perdavimo ir skirstymo paslaugų tarifai ir dujų kaina yra įtraukta į pardavimų tiesioginiam vartotojui tarifus, atsižvelgiant į dujų slėgi skirstymo sistemoje vartotojo įrangos sujungimo taške arba ties skirstymo sistemos vamzdžio (aukšto arba vidutinio/žemo slėgio) ir dujų suvartojimo tūrio riba.

Pardavimų paslaugos yra įtrauktos į abonentinį mokestį.

Gamtinių dujų tiekimo tiesioginiam vartotojui tarifai pagal slėgio lygius yra nustatomi taip:

$$T_{(1-8).gala\ realiz.a.sp} = C_{vid.d.g.iep.} + T_{PSO} + T_{GKO} + T_{dif(1-8).SSO}$$

$$T_{(1-8).gala\ realiz.VZ.sp} = C_{vid.d.g.iep.} + T_{PSO} + T_{GKO} + T_{dif(1-8).SSO}$$

$T_{gala\ realiz.a.sp.}$ – tiekimo tarifai vartotojams, prisijungusiems prisijungę prie aukšto slėgio dujų skirstymo sistemos;

$C_{vid.d.g.iep.}$ – vidutinė nustatyta dujų pirkimo kaina, LVL/1000m³;

T_{PSO} – Regulatoriaus patvirtintas dujų perdavimo paslaugos tarifas;

T_{GKO} – Regulatoriaus patvirtintas dujų saugojimo paslaugos tarifas;

$T_{dif.SSO}$ – Regulatoriaus patvirtintas skirstymo paslaugos tarifas vartotojams, priklausantiems nuo prijungimo slėgio ir dujų suvartojimo tūrio;

$T_{gala\ realiz.VZ.sp.}$ – Regulatoriaus patvirtintas tiekimo tarifas vartotojams, prisijungusiems prie vidutinio ar žemo slėgio distribucinės sistemos.

Viršutinės kainos ribos nustatymas reguliavimo periodui

Maksimalaus tarifo formulė

1. Reguliavimo periodo metu faktinė tarifo vertė (FTV_t) nei viename tarifo peržiūros taške negali viršyti viršutinės kainos ribos:

$$FTV_t \leq TGV_t$$

2. Baziniais metais viršutinė kainos riba yra lygi bazinei tarifo vertei. Bazinė tarifo vertė yra nustatyta remiantis numatytomis paslaugos tiekėjo išlaidomis baziniais metais. Kitais tarifo peržiūrėjimo ciklo metais viršutinės kainos ribos pokyčiai apskaičiuojami:

$$TGV_t [\%] = TGV_{t-1} [100\%] + \Delta TGV_t [\%]$$

$$\Delta TGV_t = PCI_{t-1} - X + Z$$

ΔTGV_t – viršutinės kainos ribos pokyčiai einamaisiais tarifo peržiūrėjimo ciklo metais, % palyginus su praėjusiais peržiūrėjimo ciklo metais;

PCI_{t-1} – vartotojo kainos indekso pokyčiai praėjusiais kalendoriniais metais, %. Vartotojo kainos indekso pokyčiai antriesiems ir tretiesiems tarifo peržiūros ciklo metams nustatomi naudojant Latvijos Respublikos Centrinio statistikos biuro išleistus duomenis;

X – efektyvumo faktorius, %. Efektyvumo pokyčių faktorius nustatomas remiantis numatytais bendro produktyvumo faktoriaus ir kitų faktorių, kurių reikšmingumą nustato Reguliatorius, pokyčiais, %.

Z – nenumatytų pokyčių faktorius, %. Nenumatytų pokyčių faktorius yra nustatomas po to, kai paslaugos tiekėjas pateikia pagrįstą prašymą.

3. Viršutinė kainos riba sekančiam reguliavimo periodui nustatoma:

$$TGV_t [Ls] = TGV_{t-1} [Ls] * TGV_t [\%]$$

Efektyvumo faktoriaus (X) nustatymas

1. Reguliatorius nustato efektyvumo faktorių kiekvieniems reguliavimo periodo metams (išskyrus bazinius metus), lyginant su praeito reguliavimo periodo metais arba baziniais tarifo peržiūrėjimo ciklo metais. Efektyvumo faktorius (X) nustatomas:

- atlikus bendro produktyvumo faktoriaus pokyčių apskaičiavimą remiantis eksploataciniais paslaugos tiekėjo rezultatais ankstesniais metais (istorinio produktyvumo metodas);

- efektyvumo faktoriaus nustatymas remiantis lyginamuoju įvertinimu, analize ir prognozėmis.

2. Efektyvumo faktorius padeda ištaisyti skirtumus tarp faktorių (kapitalo, darbo, žaliavų ir medžiagų), kurių reikia paslaugos tiekėjui, kainos padidėjimo ir bendrai ekonomikai reikalingų faktorių kainos išaugimo. Be to, esant reikšmingam paslaugos tiekėjo produktyvumo išaugimui, atitinkamas tarifo augimas apsiriboja vartotojo interesais.

3. Bendro produktyvumo faktoriaus pokyčiai (remiantis eksploataciniais paslaugos tiekėjo rezultatais) apskaičiuojami:

$$\Delta SPF = Q/Y - 100\%$$

ΔSPF – bendro produktyvumo faktoriaus padidėjimas arba sumažėjimas, % palyginus su praėjusiais metais;

Q – bendras paslaugos vertės išaugimo koeficientas, % palyginus su praėjusiais metais;

Y – bendrų paslaugos išlaidų vertės išaugimo koeficientas, % palyginus su praėjusiais metais. Be to, ir paslaugos vertė, ir reikalingų faktorių vertė bus išreikšta santykinėmis kainomis.

4. Norint tiksliau apibūdinti našumo pokyčius ir užkirsti kelią atsitiktiniams šio rodiklio svyravimams, bendro produktyvumo faktoriaus pokyčiai bus apskaičiuoti prieš prasidedant kitam reguliavimo periodui, kaip įmanoma ilgesniam laikotarpiui (mažiausiai trims metams), taip pat bus įvertinta šių rodiklių dinamika ir per atitinkamą laikotarpį bus apskaičiuota vidutinė pokyčių vertė.

5. Taip pat Regulatorius atlieka lyginamąjį paslaugų tiekėjo vertinimą:

1) įvertina efektyvumo pokyčius palyginus su atitinkamais sektoriaus ir visos ekonomikos rodikliais;

2) palygina paslaugos tiekėjo efektyvumo pokyčių rodiklius su atitinkamo profilio ir panašiomis sąlygomis veikiančių įmonių efektyvumo rodikliais.

6. Remiantis lyginamuoju paslaugos tiekėjo vertinimu bei atsižvelgiant į kitus su įmonės aplinka susijusius pokyčius bei tendencijas (struktūriniai pokyčiai sektoriuje ir kt.) ir prognozėmis, susijusiomis su paslaugų tiekėjo, sektoriaus ir visos ekonomikos plėtra, Regulatorius gali pakoreguoti (padidinti ar sumažinti) apskaičiuotą bendro produktyvumo faktorių ir nustatyti efektyvumo pokyčių faktoriaus vertę, kad ši būtų įtraukta į atliktais skaičiavimais, analize ir prognozėmis paremtą viršutinių kainų ribų skaičiavimo formulę.

Nenumatytų pokyčių faktorius

Nenumatytų pokyčių faktoriaus vertė visuomet yra lygi 0. Jei Regulatorius iš paslaugos tiekėjo gauna motyvuotą prašymą ir atitinkamus skaičiavimus, kurie rodo, kad koeficiento vertę reikia nustatyti didesnę už 0, Regulatorius įvertina tokio prašymo pagrįstumą. Jei prašymas yra pagrįstas, Regulatorius priima įmonės prašymą. Nenumatytų pokyčių faktorius visuomet apima mokesčių, kitų šalies nustatytų įmokų ar kainų pokyčius

1.3. Airijos Respublikos gamtinių dujų perdavimo ir skirstymo tarifų nustatymo principų apžvalga

Bendros nuostatos

1. Reguliavimo periodo trukmė – 4 metai.
2. Pirmasis reguliavimo periodas: 2003 m. spalio 1 d. – 2007 m. rugsėjo 30 d.
3. Regulatorius nustato maksimalų leidžiamų pajamų lygį. Maksimalios leidžiamos pajamos nustatomos šiais etapais:
  1. atliekama detali veiklos sąnaudų ir reguliuojamojo turto analizė (išsamus techninis, inžinerinis, ekonominis įvertinimas bei dujų įmonėje taikomos buhalterinės apskaitos principų analizė);
  2. veiklos sąnaudų (įskaitant su reguliuojama veikla susijusį ir nesusijusį turta) palyginimas su kitomis dujų rinkos įmonėmis, įvertinant eksploatuojamo tinklo dydį, vartotojų kiekį ir apkrovą;
  3. nustatoma reguliuojamojo turto bazė, įvertinus dujų įmonės patiriamas rizikas nustatoma reguliuojamo turto grąža, įvertinama ateities investicijų programa, prognozuojami vartojimo bei vartotojų skaičiaus pokyčiai bei rinkos plėtra;
  4. nustatomas maksimalus leidžiamų pajamų lygis, leidžiantis padengti ekonomiškai pagrįstas dujų įmonės eksploatacines sąnaudas bei nusidėvėjimą, užtikrinantis pagrįstą turto grąžą ir leidžiantis atlikti su regulatoriumi suderintas investicijas reguliavimo periodo laikotarpiu;
  5. kasmet peržiūrima maksimalų leidžiamų pajamų lygį reguliuojanti formulė, atsižvelgiant į vartotojų skaičiaus kitimą, paklausos augimą bei infliaciją;
  6. nustatoma dujų kaina vartotojams.

Leidžiami kaštai

- reguliuojamo turto vertė;
- nusidėvėjimas;
- eksploatacinės sąnaudos;
- kapitalo sąnaudos (CAPEX). Capex – kapitalo sąnaudos naujam turtui įsigyti ar investicija, prailginanti eksploatuojamo turto naudingo tarnavimo laikotarpį;
- reguliuojamo turto grąža.

Reguliuojamo turto vertės nustatymas

Reguliuojamojo turto vertės nustatymui naudojamas indeksuotos istorinės turto įsigijimo vertės metodas. Turto vertės indeksavimui naudojamas Airijos vartotojų kainos indeksas.

Nusidėvėjimas

Turto nusidėvėjimas skaičiuojamas naudojant tiesinį nusidėvėjimo skaičiavimo metodą per tam tikrą laikotarpį (straight-line depreciation). Turto nusidėvėjimo laikotarpis turi būti suderintas su Regulatoriumi.

Kapitalo sąnaudos

Kapitalo sąnaudos apskaičiuojamos naudojant CAPM modelį.

Reguliuojamo turto grąža

Turto grąža nustatoma remiantis WACC metodika. Regulatoriaus nustatyti vidutiniai svertiniai kapitalo kaštai (WACC) – 5,74%. Regulatoriaus nustatytas $\beta=0,4$. Rodiklis nustatytas naudojant kitų dujų sektoriaus įmonių duomenis (British Gas, Gas Natural (Ispanija)).

Dujų skirstymo maksimalaus pajamų lygio nustatymas

Kadangi dujų skirstymo kaina yra dvinarė (vartotojo galia + abonentinis mokestis už dujų skirstymą), tarifo dydis atitinkamu laikotarpiu priklausys nuo paklausos (suvartotų dujų kiekių). Regulatorius K faktoriaus pagalba kasmet koreguos dujų įmonių maksimalų pajamų lygį, atsižvelgdamas į sunaudotų dujų kiekius. Negautos/viršytos pajamos bus koreguojamos naudojant EURIBOR +2% kursą. Jei negautos/viršytos pajamos viršija 3% leidžiamo pajamų lygio, pajamos bus koreguojamos naudojant EURIBOR +4% kursą.

Maksimalios leidžiamos pajamos nustatomos pagal formulę:

$$TR_t = TRINCH_t + TRIC_t + TREXIT_t$$

TR_t - maksimalios leidžiamos pajamos t laikotarpiu;

$TRINCH_t$ – maksimalios leidžiamos pajamos iš fiksuotos tarifo dalies (entry charges) Inch vietovėje laikotarpiu t;

$TRIC_t$ - maksimalios leidžiamos pajamos iš fiksuotos tarifo dalies (entry charges) Moffat vietovėje laikotarpiu t;

$TREXIT_t$ - maksimalios leidžiamos pajamos t laikotarpiu už suvartotas dujas (exit point = capacity charge);

$TRINCHK_t$ - koregavimo faktorius.

Kasmet maksimalios leidžiamos pajamos bus koreguojamos:

$$TRINCH_t = \epsilon INCH_t * \left(1 + \frac{HICP_t}{100_t}\right) - TRINCHK_t$$

$INCH_t$ – maksimalios leidžiamos atitinkamo laikotarpio t pajamos;

$HICP_t$ – teigiamas/neigiamas vartotojų kainos indekso pokytis euro erdvėje (metais t – imama tų metų rugsėjo – spalio vartotojų kainos indekso pokyčio aritmetinis vidurkis bei 2002 m. vartotojų kainos indekso pokyčio aritmetinis vidurkis).

Koregavimo faktorius skaičiuojamas:

$$TRINCHK_t = \left[TRINCH_{t-1}^{outturn} - TRINCH_{t-1} + P_{t-1}^{outturn} - P_{t-1} \right] * \left(1 + \frac{I_t}{100}\right)$$

$TRINCH_{t-1}^{outturn}$ – pajamos iš fiksuotos tarifo dalies t-1 laikotarpiu;

$TRINCH_{t-1}$ – maksimalios leidžiamos pajamos iš fiksuotos tarifo dalies t-1 laikotarpiu;

I_t – vidutinė EURIBOR palūkanų norma t laikotarpiu. Negautos/viršytos pajamos bus koreguojamos naudojant EURIBOR+2% kursą. Jei negautos/viršytos pajamos viršija 3% leidžiamo pajamų lygio, pajamos bus koreguojamos naudojant EURIBOR +4% kursą;

$p_{t-1}^{outturn}$ – kainų augimo faktorius t-1 laikotarpiu, įtrauktas į maksimalių leidžiamų pajamų skaičiavimus t-1 laikotarpiui;

P_{t-1} – prognozuojamas kainų augimas (atsižvelgiant vartotojų kainos indekso pokyčius koreguotas t-1 laikotarpiui), įtrauktas į laikotarpio t maksimalių pajamų skaičiavimus.

Dujų perdavimo maksimalaus pajamų lygio nustatymas

a) Dujų perdavimo tarifai nustatomi atsižvelgiant į vidutines dujų perdavimo vartotojui sąnaudas.

b) Dujų perdavimo tarifas yra dvinaris: mokestis už galią (paimtas dujas) + fiksuotas abonentinis mokestis už dujų perdavimą.

X faktorius

Nuo antrojo reguliavimo periodo pradžios (2008 m. spalio 1 d.) Regulatorius maksimaliam perdavimo ir skirstymo pajamų nustatymui naudos ir X faktorių, įvertinantį dujų įmonės veiklos efektyvumą.

Koreguota maksimalaus pajamų lygio nustatymo formulė (koreguota 2004 m.)

Maksimalios leidžiamos dujų įmonės pajamos nustatomos pagal formulę:

$$TR_{t+1} = TRIC_{t+1} + TRINCH_{t+1} + TREXIT_{t+1}$$

TR_{t+1} – maksimalios leidžiamos pajamos t+1 laikotarpiu;

$TRINCH_{t+1}$ – maksimalios leidžiamos pajamos iš fiksuotos tarifo dalies (entry charges) Inch vietovėje laikotarpiu t+1;

$TRIC_{t+1}$ - maksimalios leidžiamos pajamos iš fiksuotos tarifo dalies (entry charges) Moffat vietovėje laikotarpiu t+1;

$TREXIT_{t+1}$ - maksimalios leidžiamos pajamos t+1 laikotarpiu už suvartotas dujas (exit point = capacity charge).

$$TRIC_{t+1} = \left\{ \left[\prod_{j=2003/4}^{t+1} \left(1 + \frac{HICPD_j}{100} \right) \right] * BIC_{t+1} \right\} + PICF_{t+1} + KIC_t + KIC_{t-1} - 0.5 * UICF_{t+1}$$

$HICPD_j$ -suderintas vartotojų kainos indeksas Airijoje 12 mėn. laikotarpiui (nuo spalio iki lapkričio mėn.) periodo metais j;

BIC_{t+1} – leidžiamų pajamų lygis periodo metais t+1, perskaičiuotas naudojant 2002-2003 m. laikotarpio reguliuojamo turto vertę;

$PICF_{t+1}$ – prognozuojamas kainų augimas, koreguotas eliminuojant leidžiamų pajamų lygio apskaičiavimui periodo metams t+1 naudotą pirkimo kainos padidėjimą;

$UICF_{t+1}$ – kitos prognozuojamos pajamos periodo laikotarpiu t+1 (t.y. pajamos, gautos ne iš Moffat vietovės vartotojų fiksuotos tarifo dalies);

KIC_t - koregavimo faktorius periodo metais t+1 (faktorius pagalba maksimalios leidžiamos pajamos koreguojamos atsižvelgiant į planuotų/laukiamų pajamų santykį metais t, pridėjus palūkanų mokėjimus bei baudas už viršytą/nepanaudotą vartotojo galia);

KIC_{t-1} – koregavimo faktorius periodo metais t+1 (faktorius pagalba leidžiamos maksimalios pajamos koreguojamos atsižvelgiant į laukiamų/faktinių pajamų santyki periodo metais t-1, pridėjus palūkanų mokėjimus bei baudas už viršytą/nepanaudotą vartotojo galia).

Kadangi maksimalių pajamų ribos nustatomos 4 metų laikotarpiui, Reguliatoriui pateikti skaičiavimai yra gana netikslūs, tarifų tikslinimui kasmet yra taikomi abu koregavimo faktoriai (KIC_t ir KIC_{t-1}).

$$KIC_t = \left[(RIC_t + 0.5 * UICF_t) * \left(\frac{1 + \frac{HICPR_t}{100}}{1 + \frac{HICPF_t}{100}} \right) - PICR_t - 0.5 * UICR_t - FICR_t \right] * \left(1 + \frac{I_t}{100} \right)$$

RIC_t - maksimalus leidžiamų pajamų lygis periodo metais t;

$HICPR_t$ - suderintas vartotojų kainos indeksas Airijoje 12 mėn. laikotarpiui (nuo spalio iki lapkričio mėn.) periodo metais t;

$HICPF_t$ - prognozuotas suderinto vartotojų kainų indekso Airijoje pokytis periodo metais t;

$PICR_t$ - prognozuojamas kainų augimas, koreguotas eliminuojant leidžiamų pajamų lygiui periodo metams t naudotą kainų augimo prognozę;

$FICR_t$ - prognozuojamos periodo metų t pajamos (prognozė atliekama t metų pabaigoje);

$UICR_t$ - peržiūrėtos kitos prognozuojamos pajamos periodo metams t (t.y. pajamos, gautos ne iš Moffat vietovės vartotojų fiksuotos kainos dalies (abonentinio mokesčio)). Prognozė atliekama periodo t metų pabaigoje;

$UICF_t$ - kitos prognozuojamos pajamos periodo metams t (t.y. pajamos, gautos ne iš Moffat vietovės vartotojų fiksuotos kainos dalies (abonentinio mokesčio), atliktos t-1 metų pabaigoje (naudotos t metų tarifo nustatymui);

I_t - vidutinė EURIBOR palūkanų norma t laikotarpiu. Negautos/viršytos pajamos bus koreguojamos naudojant EURIBOR+2% kursą. Jei negautos/viršytos pajamos viršija 3% leidžiamo pajamų lygio, pajamos bus koreguojamos naudojant Euribor+4% kursą.

$$KIC_{t-1} = \left[(RIC_{t-1} + 0.5 * UICR_{t-1}) * \left\{ \frac{1 + \frac{HICPA_{t-1}}{100}}{1 + \frac{HICPF_{t-1}}{100}} - \frac{1 + \frac{HICPR_{t-1}}{100}}{1 + \frac{HICPF_{t-1}}{100}} \right\} - \left[PICR_{t-1} - 0.5 * UICR_{t-1} - (AICR_{t-1} - FICR_{t-1}) \right] \right] * \left(1 + \frac{I_t}{100} \right) * \left(1 + \frac{I_{t-1}}{100} \right)$$

RIC_{t-1} - maksimalus leidžiamų pajamų lygis periodo metais t-1;

$UICR_{t-1}$ - peržiūrėtos kitos prognozuojamos pajamos periodo metams t-1 (t.y. pajamos, gautos ne iš Moffat vietovės vartotojų fiksuotos kainos dalies (abonentinio mokesčio)). Prognozė atliekama periodo metų t-1 pabaigoje;

$HICPR_{t-1}$ - faktinis suderintas vartotojų kainos indeksas Airijoje 12 mėn. laikotarpiui (nuo spalio iki lapkričio mėn.) periodo metais t-1;

$HICPA_{t-1}$ – koreguotas (skelbtas periodo metais t) faktinis suderintas vartotojų kainos indeksas Airijoje periodo metais t-1;

$HICPF_{t-1}$ – prognozuotas suderintas vartotojų kainos indeksas Airijoje periodo metais t-1, naudotas nustatant leidžiamas pajamas t-1 laikotarpiui;

$PICA_{t-1}$ – laukiamas kainų augimas periodo metams t-1, koreguotas eliminuojant faktinį kainų augimo koeficientą periodo metams t-1;

$UICA_{t-1}$ – faktinės kitos prognozuojamos pajamos periodo metams t-1 (t.y. pajamos, gautos ne iš Moffat vietovės vartotojų fiksuotos kainos dalies (abonentinio mokesčio));

$AICR_{t-1}$ - faktinės pajamos (gautos iš Moffat vietovės vartotojų už sunaudotas dujas) periodo metams t-1;

$FICR_{t-1}$ – prognozuotos pajamos (gautos iš Moffat vietovės vartotojų už sunaudotas dujas) periodo metams t-1;

I_t – vidutinė EURIBOR palūkanų norma laikotarpiu t +2% kursas;

I_{t-1} - vidutinė EURIBOR palūkanų norma laikotarpiu t-1 +2% kursas jei faktinės pajamos periodo metais t-1 yra mažesnės kaip 103% leidžiamų pajamų arba + 4% kursas jei faktinės pajamos periodo metais t-1 yra didesnės.

1.4. Čekijos Respublikos gamtinių kainų nustatymas dujų sektoriuje

2001 metais įkūrus ERO, ji pasirinko daugelio Europos šalių taisyklių leidėjų taikomą metodiką – RPI-X, pagrįstą įrenginių našumu. Pagrindinis šios metodikos principas – kiekvienam įrenginiui nustatomos pajamų ribos galiojančios per sutartą laikotarpį, vadiną reguliuojamuoju laikotarpiu. Kitas taikomas principas – reguliavimo metodas ir pajamų ribos nekinta per reguliuojamąjį laikotarpį, išskyrus RPI indekso keičiamo pagal efektyvumo faktorių X didinimą.

Visgi, Čekijos Respublikos atveju, tai buvo gan naujas metodas, nes iki tol kainos reguliavimui buvo taikomas papildomos kainos principas (*cost-plus*), įrenginių kaštus įvertinant kasmet, taip nustatant susidarančią kainą.

Pagrindinių dujų pramonės reguliavimo formulės parametrų ir kainų nustatymas antrajam reguliuojamajam laikotarpiui (2005 m. sausio 1d. – 2009 m. gruodžio 31 d.)

Bendrosios nuostatos

1. Reguliavimo periodas – 5 metai.
2. Reguliavimo formulė – industrijai nustatyta bendra pajamų ribų nustatymo formulė. Kiekvienas formulės parametras yra vertinamas atskirai. Formulė taikoma visoms reguliuojamoms veikloms, taip atspindint joms būdingą savitumą.
3. Nustačius viršutinę pajamų ribą, t.y. pajamas atskirus nuo kaštų kompanijos skatinamos mažinti veiklos kaštus bei didinti veiklos efektyvumą.

Pajamų ribų nustatymas (2002 m. sausio 1 d. – 2004 m. gruodžio 31 d.)

RPI-X metodika (pajamų ribų nustatymas reguliuojamajam periodui)

Pagrindinis metodikos principas – reguliuojamai veiklai nustatomos pajamų ribos, galiojančios reguliavimo periodo laikotarpį. Reguliavimo metodas ir pajamų ribos nekinta per reguliuojamąjį laikotarpį, išskyrus RPI indekso koregavimą faktoriaus X pagalba.

Pajamų ribos pirmojo reguliavimo periodo metu buvo skaičiuojamos:

$$PV = N + O + Z$$

N – reguliuojamos veiklos kaštai;

O – nusidėvėjimas ir amortizacija;

Z – pelnas.

$$PV_0 = [N_0 + O_0 + (ROA \times PA_0)]$$

$$PV_i = PV_{i-1} \times (PPI_i - X_i)$$

PV_i - leidžiamos pajamos atitinkamais reguliavimo periodo metais (pajamų ribos);

PV₀ - pajamų ribos pirmaisiais reguliavimo periodo metais;

N₀ - veiklos kaštai pirmaisiais reguliavimo periodo metais;

O₀ - nusidėvėjimas ir amortizacija pirmaisiais reguliavimo periodo metais;

ROA - eksploatuojamo turto graža (pelningumo rodiklis):

PA₀ - eksploatuojamas turto vertė pirmaisiais reguliavimo periodo metais;

PPI_i - gamintojų kainos indeksas atitinkamais pirmojo reguliavimo periodo metais;

X_i - atitinkamų pirmojo reguliavimo periodo metų efektyvumo faktorius.

Šis metodas padėjo užtikrinti energetikos pramonės stabilumą reguliuojamuoju laikotarpiu tiek vartotojams, tiek investuotojams. Tuo pat metu Regulatorius išlaikė nešališką požiūrį į reguliavimą, kadangi skaičiavimuose neatsižvelgdavo į įvairius kiekvienais metais kintančius reguliavimo formulės parametrus. Visgi, reikia pripažinti ir neigiamus šios formulės aspektus – faktinės pasiektos įvairių parametru reikšmės skirtingų kompanijų buvo sukurtos skirtingai nei nustatyta Regulatoriaus indeksuojamuose formulės parametruose.

Privalumai	Trūkumai
<ol style="list-style-type: none"> 1. Buvo taikoma paprasta formulė, kurios privalumą sudarė atsietas požiūris į dalyko visumą. 2. Formulė garantavo Regulatoriui užtikrintą plėtrą ir kainų stabilumą sektoriuje. 3. Formulė padėjo kompanijoms taikyti sąnaudų ekonomiją. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Faktinių sąnaudų augimas, nuvertėjimas ir turto apimtis neatitiko Regulatoriaus nustatytų šių parametru reikšmių (faktinis augimas labiausiai skyrėsi turto srityje). 2. Per trumpos reguliavimo periodas. 3. Dirbtinis suskirstymas tarp pardavimų ir paskirstymo sudarė sąlygas reguliavime atsirasti netikslumams.

Gamtinių dujų veiklos reguliavimo formulė (taikoma nuo antrojo reguliavimo periodo)

Dujų perdavimas

$$PV_i = N_0 \times (1-X)^i \times \prod_i \frac{(P_{MI} \times MI + (1-P_{MI}) \times PPI)}{100} + O_0 + \sum_i \Delta O_i + WACC_{NHT} \times \left(RAB_0 + \sum_i \Delta ZHA_i \right)$$

Dujų paskirstymas

$$PV_i = N_0 \times (1-X)^i \times (1+p \times (r_i - 1)) \times \prod_i \frac{(P_{MI} \times MI + (1-P_{MI}) \times PPI)}{100} + O_0 \times (1+p \times (r_{dpt} - 1)) \times \prod_i \frac{PPI}{100} + WACC_{NHT} \times \left(RAB_0 + \sum_i \Delta ZH_i \right)$$

Privalumai	Trūkumai
<ol style="list-style-type: none"> 1. Regulatoriaus patvirtinta formulė užtikrina stabilią plėtrą ir 90% stabilumą sektoriui (Regulatorius daro įtaką sąnaudų ir nusidėvėjimo lygiui bei nustato nominalų pelningumą (pajamas) penkerių metų laikotarpiui). 2. Formulės atspindi laipsnišką pelno iš eksploatuojamo turto paskirstymą per reguliuojamąjį laikotarpį, apribojant ženklus kainos padidėjimus sekančio reguliuojamojo laikotarpio pradžioje. Sektoriaus investicijų priežiūra. 3. Sąnaudoms ir nusidėvėjimui dujų pramonės plėtroje taikomas tik svertinis augimo koeficientas. 4. Pajamų norma nustatoma pagal WACC. 5. Metodika užtikrina reguliuojamo sektoriaus pelningumą jau pirmojo reguliavimo periodo metu (taikomas nulinių metų metodas). 6. Nulinių metų metodas padeda iš naujo įvertinti kompanijas ir sudaro galimybę naudoti šį įvertinimą jei buvo taikyti skirtingi vertinimai skaidant bendroves. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Formulės yra sudėtingesnės. 2. Dėl skirtingų formulių kyla skirtingų kiekvienos veiklos interpretavimų. 3. Turto pokyčiams atspindėti reikalinga speciali metodika, bus keičiamos ataskaitų regulatoriui formos. 4. Turto pokyčiai gali įtakoti didesnio pelno pateikimą ataskaitose, dėl to gali pakilti kaina (kadangi taikomas WACC metodas - išaugus turto bazei, didės normatyvinio pelno lubos).

Antrasis reguliavimo periodas (2005 m. sausio 1 d. – 2009 m. gruodžio 31 d.)

Pajamų ribų nustatymas dujų perdavime

$$PV_i = N_0 \times (1-X)^i \times \prod_i \frac{(P_{MI} \times MI + (1-P_{MI}) \times PPI)}{100} + O_0 + \sum_i \Delta O_i + WACC_{NHT} \times \left(RAB_0 + \sum_i \Delta ZH_i \right)$$

- PV_i - leidžiamos pajamos atitinkamais reguliavimo periodo metais (pajamų ribos);
 N_0 - veiklos kaštai pirmaisiais reguliavimo periodo metais;
 O_0 - nusidėvėjimas ir amortizacija pirmaisiais reguliavimo periodo metais;
 RAB_0 - reguliuojamoje veikloje naudojamo turto vertė pirmaisiais reguliavimo periodo metais;
 $WACC_{NHBT}$ - gražos norma (vidutinė svertinė kapitalo kaina);
 X - efektyvumo faktorius;
 MI - atlyginimų pokyčio indeksas;
 PPI - gamintojų kainos indeksas;
 pMI - atlyginimų didėjimo indekso koeficientas
 ΔO_i - nusidėvėjimo ir amortizacijos pokytis atitinkamais reguliavimo periodo metais;
 ΔZHA_i - reguliuojamo turto vertės pokytis atitinkamais reguliavimo periodo metais.

Iš reguliuojamos veiklos eliminuojamos tranzito sąnaudos, nusidėvėjimas ir amortizacija bei tranzito vykdymui naudojamas turtas.

Leidžiami kaštai (dujų perdavimo ir skirstymo veiklose)

- reguliuojamos veiklos eksploataciniai kaštai;
- eksploatuojamo turto draudimo sąnaudos bei trečiųjų šalių atsakomybės draudimas;
- banko mokesčiai;

Neleidžiami kaštai:

- mokestiniu požiūriu neleistinos sąnaudos;
- paskolų palūkanos ir lizingo pabrangimo;
- rezervų atidėjimas ir panaudojimas;
- lizingo mokėjimai;
- kitos finansinės ir su reguliuojamų paslaugų teikimu nesusijusios veiklos sąnaudos.

Nusidėvėjimas ir amortizacija

Į reguliavimo formulę įtrauktas nusidėvėjimas ir amortizacija pagrįstas grynąja buhalterine operacinio turto verte. 2003 m. faktinio apskaičiuoto nuvertėjimo reikšmė buvo pritaikyta kaip antrojo reguliuojamojo laikotarpio išeities duomenys.

Per antrąjį reguliavimo periodą nusidėvėjimas bus koreguojamas keičiant nusidėvėjimo vertę, formulėje visuomet išliks faktinė vertė. Dujų įmonė bus motyvuojama investuoti į įrangą, kad

palaikyti savo operacinio turto vertę (ir savo pelningumą), o tai užtikrins galutiniams vartotojams teikiamų paslaugų kokybę ir patikimumą.

Pelnas

Pelningumas buvo nustatytas remiantis WACC metodika ($RAB_0 \times WACC_{NHBT}$).

Turto graža

Turto graža buvo nustatyta remiantis WACC metodika.

Reguliuojama turto bazė

Reguliuojamo turto bazės nustatymui (vertinimui) Regulatorius įvertino reguliuojamojo sektoriaus pelningumą, t.y. reguliuojamo turto vertė buvo apskaičiuota remiantis istoriniais gauto pelno duomenimis.

Pradinė dujų perdavimo antruoju reguliuojamuoju laikotarpiu RAB_{2005} reikšmė buvo apskaičiuota:

$$RAB_{2003} = \frac{\text{pelnas}_{2003}}{WACC_{NHBT}}$$

$$RAB_{2005} = RAB_{2003}$$

Per reguliuojamąjį periodą RAB_0 reikšmė atitinkamai reguliavimo periodo metais bus koreguojama atsižvelgiant į pokyčius reguliuojamo turto bazėje. Tai motyvuos kompaniją investuoti išlaikant RAB lygį bei apsaugant pelną nuo mažėjimo reguliuojamuoju laikotarpiu.

RAB skaičiuojamas:

Ilgalaikis turas, atėmus:

- investicijos į materialų ir nematerialų turtą (darbų eigoje);
- avansai už turtą;
- finansinės investicijos;
- turto atidėjimas.

Pridėjus:

- turtas, įgytas lizinguojant.

Pajamų ribų nustatymas dujų skirstyme

$$PV_i = N_0 \times (1-X)^i \times (1+p \times (r_i - 1)) \times \prod_i \frac{(p_{MI} \times MI + (1-p_{MI}) \times PPI)}{100} + O_0 \times (1+p \times (r_{api} - 1)) \times \prod_i \frac{PPI}{100} + WACC_{NHT} \times \left(RAB_0 + \sum_i \Delta ZHA_i \right)$$

PV_i - leidžiamos pajamos atitinkamais reguliavimo periodo metais (pajamų ribos);

N_0 - veiklos kaštai pirmaisiais reguliavimo periodo metais;

O_0 - nusidėvėjimas ir amortizacija pirmaisiais reguliavimo periodo metais;

RAB_0 - reguliuojamoje veikloje naudojamo turto vertė pirmaisiais reguliavimo periodo metais;

$WACC_{NHT}$ - gražos norma (vidutinė svertinė kapitalo kaina);

X - efektyvumo faktorius;

p - nuvedimo taško faktoriaus koeficientas;

r_i - nuvedimo taško faktorius atitinkamais reguliuojamais metais;

MI - atlyginimų pokyčio indeksas (įvertina infliaciją);

PPI - gamintojų kainos indeksas (įvertina infliaciją);

p_{MI} - atlyginimų didėjimo indekso koeficientas;

ΔO_i - nusidėvėjimo ir amortizacijos pokytis atitinkamais reguliavimo periodo metais;

ΔZHA_i - reguliuojamo turto vertės pokytis atitinkamais reguliavimo periodo metais.

Leidžiamos sąnaudos

Pradinių leidžiamų sąnaudų apskaičiavimui (N_0) buvo panaudotos pirmojo reguliuojamojo laikotarpio 2000 m. reikšmės, koreguotos taikant 2000 - 2003 m. laikotarpio pramonės produkcijos indekso (PPI) rodiklį, 2004 m. atlyginimo pokyčio indeksą (MI) bei efektyvumo faktorių. Gauta reikšmė buvo koreguota naudojant 2000 - 2004 m. nuvedimo taško rodiklį bei pridėtas 2003 m. sunaudotų dujų kiekio pirkimo sąnaudos.

Antrojo reguliuojamojo laikotarpio metu sąnaudos koreguojamos naudojant: atlyginimų didėjimo indekso koeficientą, gamintojų kainos indeksą, efektyvumo bei nuvedimo taško (offtake point) faktorių.

Nusidėvėjimas ir amortizacija

Nusidėvėjimo ir amortizacijos normatyvai suderinami su Regulatoriumi.

Pradinė nusidėvėjimo ir amortizacijos reikšmė (O_0) buvo apskaičiuota remiantis 2003 m. faktinio nusidėvėjimo duomenis, koreguotus taikant gamintojo kainos indekso ir nuvedimo taško (offset point) faktorius.

Pelnas

Pelningumas buvo nustatytas remiantis WACC metodika ($RAB_0 \times WACC_{NHBT}$).

Reguliuojamo turto bazė

Pradinė RAB_{2005} reikšmė dujų paskirstymo srityje antruoju reguliuojamuoju laikotarpiu buvo apskaičiuota taip:

$$RAB_{2000} = \frac{\text{pelnas}_{2000}}{WACC_{NHBT}} \cdot 2003$$
$$RAB_{2005} = RAB_{2000} + \sum_{2001} \Delta ZHA + (I_{2004-2005} - O_{2004-2005})$$

ΔZHA - reguliuojamo turto vertės pokytis;

$I_{2004-2005}$ - periodo investicijos;

$O_{2004-2005}$ - nusidėvėjimas ir amortizacija.

Reguliuojamo turto vertė bus koreguojama keičiant atitinkamų reguliuojamų metų RAB (RAB keičiamas įvertinus investicijas ir nusidėvėjimą). Skirtumą tarp planuotų investicijų ir faktinės kapitalizuoto turto vertės atitinkamais reguliuojamais metais koreguos Regulatorius.

Valstybės dotuotas turtas

Reguliuojamojo turto vertė (RAB) sumažinta valstybės dotuoto turto dydžiu.

Eskalavimo faktorius (PPI, gamintojų kainos indeksas)

Faktorius taikomas veiklos sąnaudoms ir nusidėvėjimui bei amortizacijai. Defliacijos atveju ($PPI < 100$) faktorius nebus taikomas, arba bus prilygintas 100. Dujų perdavimo veikloje taikoma iki 85% dydžio PPI reikšmė, dujų skirstymo veikloje – iki 65% dydžio PPI reikšmė (išskyrus nusidėvėjimą, kuriam taikoma 100% dydžio PPI reikšmė).

Atlyginimų pokyčio indeksas (MI)

Atlyginimų pokyčio indeksas (MI) atspindi į leidžiamas sąnaudas įtrauktų atlyginimų galimą augimą. Atlyginimų didėjimas įskaičiuojamas tik į sąnaudas, o jo svoris reguliuojamoje formulėje atitinka MI rodiklio reikšmę. 100. Dujų perdavimo veikloje taikoma iki 45% dydžio MI reikšmė, dujų skirstymo veikloje – iki 65% dydžio MI reikšmė.

Efektyvumo faktorius X

Visam reguliavimo periodui Regulatorius nustatė vienintelį efektyvumo faktorių dujų įmonėms – bendras sąnaudų mažinimas 10%. Tai lemia, kad metinė reikšmė būtų apskaičiuojama taip:

$$X = 1 - 5\sqrt{0,9} = 2,085\%$$

Nuvedimo taško (Offtake point) faktorius

Faktorius taikomas tik dujų skirstymo srityje. Įvertina dėl nuvedimo taškų skaičiaus augimo išaugusias veiklos sąnaudas bei nusidėvėjimą. Formulėje faktoriaus reikšmė taikoma 100%.

Koregavimo faktorius K

Siekiant įvertinti laiko įtaką nuvertėjimui, reguliuotojo nustatytos leistinų pajamų reikšmės koreguojamos naudojant koregavimo faktorių K (faktinės reguliuojamos veiklos pajamos koreguojamos faktoriaus K dydžiu).

Atitinkamo periodo koregavimo faktorius:

$K = \text{faktinės atitinkamo periodo leistinos pajamos (leistinos pajamos/techniniai vienetai)} \times \text{faktiniai techniniai vienetai} - \text{leistinos atitinkamo periodo pajamos}$. Šiuo faktoriumi koreguojamos sekančių metų leistinos pajamos.

Kadangi korekcinis faktorius daro įtaką leistinoms pajamoms tik vėluodamas du metus, jo taikymas atspindi laiko vertę pinigams. Korekcija gali būti teigiamos arba neigiamos krypties, tačiau abiem atvejais laiko vertės pinigams reikšmė yra ta pati. Tai užkertą kelią potencialiai spekuliatyviam planuojamų reikšmių įvedimui.

Gražos apskaičiavimo metodas

$$1 \quad WACC_{NHBT} = \frac{WACC_{NHAT}}{1}$$

$$2 \quad WACC_{NHAT} = r_e \times \frac{E}{E+D} + r_d \times (1-T) \times \frac{D}{E+D}$$

$$3 \quad r_e = r_f + \beta_L \times ERP$$

$$4 \quad r_d = r_f + CS$$

$$5 \quad \beta_L = \beta_{unL} \times (1 + (1-T) \times \frac{D}{E})$$

Nominali $WACC_{NHBT}$ – pelno mokesčio dydžiu koreguota $WACC_{NHAT}$.

Nominali $WACCN_{NHAT}$ – palūkanos mažinamos pelno mokesčio dydžiu, nes paskolos palūkanos priskirtos leidžiamoms atskaitymams (eliminuoja pelno mokesčio įtaką).

Skolinto kapitalo kaina $r_d - r_f (4,18\%) + CS(0,5\%)$ suma.

Rizikai nepavaldi kapitalo gražos norma r_f - penkerių metų trukmės (2004-2009) Čekijos vyriausybės obligacijų palūkanų norma.

Faktorius β_{unL} - viešai kotiruojamų Europinių paskirstymo kompanijų vidutinius β faktorius ir pilnai atitinka reikšmes reguliuojančių įstaigų nustatytas D.Britanijoje, Olandijoje ir Austrijoje.

Faktorius β_L - koreguojamas atsižvelgiant į konkrečios kompanijos plėtros planus ir kompanijai taikomas apmokestinimo normas.

Rizikos premija ERP – apskaičiuotas remiantis JAV pinigų rinkose sukauptais duomenimis, įvertinus Čekijos Respublikai taikomą rinkos rizikos priedą (t.y. pačia rinką).

Gamtinių dujų perdavimas

Perdavimo kainą sudaro vienintelis komponentas, t.y. tik su viena baze susieta kaina, bendra visai rinkai. Perdavimo kaina apima dujų transportavimo per perdavimo sistemą patiriamas sąnaudas, t.y.:

- eksploatacines ir techninės priežiūros sąnaudas;
- gamtinių dujų kokybės standartų laikymosi sąnaudas;
- su dujų sistemos balansavimu susijusias sąnaudas.

Perdavimo sutartys gali apimti vienerių metų ar trumpesnę laikotarpį, pvz. vieno mėnesio, tačiau ne ilgesnį nei 12 mėnesių. Trumpesniam nei vienerių metų laikotarpiui taikomas perdavimo

mokestis skiriasi priklausomai nuo perdavimo laikotarpio trukmės ir nuo dujų transportavimo tuo laikotarpiu paklausos.

Kaina susijusi su transportuoti per vieną dieną reikiamu dujų kiekiu, o tai reiškia, kad bus atsižvelgiama į reikalaujamą didžiausią dienos galingumą.

Gamtinių dujų skirstymas

Dujų skirstymo kaina yra dvinarė. Skirstymo kainą sudaro:

- su dujų transportavimu susijusios eksploatacinės ir techninės priežiūros sąnaudos;
- matavimo ir kontrolės priemonių sąnaudos;
- sąskaitų pateikimo vartotojams sąnaudos.

Galutinės skirstymo kainos nustatomos nuvedimo taškams atsižvelgiant į kiekvieną vartotojo grupę (t.y. atsižvelgiama į vartojamų dujų kiekius bei atsižvelgiant į vartotojų prisijungimą prie didelių nuotolių vamzdynų bei vietinių tinklų).

Taip pat gamtinių dujų skirstymo kaina yra įtakojama ir vartotojų skaičiaus.

Gamtinių dujų skirstymo kaina yra dvinarė, t.y. ji sudaryta iš pastovios ir kintamos kainos dalies:

- pastovi kainos dalis – maksimalus dienos pajėgumo mokestis (maximum daily capacity);
- kintama kainos dalis - mokestis už pristatytas dujas.

Kaip ir dujų perdavimo atveju, dujų skirstymas gali būti vykdomas pagal metų trukmės ir ilgesnes paskirstymo sutartis, taip pat pagal mėnesines – nuo mėnesio iki 12 mėnesių trukmės sutartis. Trumpesniam nei metų laikotarpiui paskirstymo mokestis padidinamas panašiai, kaip ir perdavimo mokestis, priklausomai nuo laikotarpio trukmės, tačiau taip didinama tik fiksuotoji mokesčio dalis.

Laisvieji vartotojai taip pat turi mokėti už dujų saugojimą požeminėse saugyklose, už pačias dujas, įvertinus jų pabrangimą susijusį su žaliavos tiekimo užtikrinimu į vartotojo nuvedimo tašką.

Gamtinių dujų tiekimas reguliuojamiesiems vartotojams

Dujų tiekimo kaina yra dvinarė. Dujų tiekimo kaina reguliuojamiesiems vartotojams apima visas su dujų tiekimu susijusias sąnaudas iki vartotojo nuvedimo taško, t.y:

- dujų pirkimo sąnaudos;
- dujų perdavimo ir saugojimo požeminėse dujų saugyklose sąnaudos (pastovi kainos dalis);
- dujų skirstymo sąnaudos;

- kitos sąnaudos (vartotojo informavimas, išsipareigojimų rinkoje užtikrinimo sąnaudos (žvelgiant į kontekstą - palūkanų sąnaudos)).

Dujų tiekimo kaina sudaryta iš:

- pastovios kainos dalies - dujų perdavimo ir saugojimo požeminėse dujų saugyklose sąnaudos + gamtinių dujų skirstymo sąnaudos;

- kintamos kainos dalies - maksimalus dienos pajėgumo mokestis (maximum daily capacity) (stambiesiems vartotojams) arba mokestis už sunaudotas dujas.

Gamtinių dujų tiekimo kainos gali būti koreguojamos tik pasikeitus dujų importo kainai taip pat dėl pokyčių susijusių su Čekijos valiutos svyravimais bei jų santykiu atitinkamu laikotarpiu.

Matavimo vienetai (technical units)

Žaliavos kainos išreiškimas energetiniais vienetais (kWh, MWh) užtikrina, kad galiniai vartotojai mokėtų už faktiškai gautą energiją iš tam tikro dujų tūrio.

1.5. Nyderlandų Karalystės gamtinių dujų kainų viršutinės ribos nustatymas

Direktyva: 1998 m. birželio 22 d. Europos Parlamento ir Europos Sąjungos Tarybos direktyva, Nr. 98/30/EC, dėl bendrijos taisyklių natūralių dujų vidinės rinkos (OJEC 1998, L204).

Dujų tiekimo kompanija kiekvienais metais prieš vasario 1 d. praneša Ekonomikos Ministrui apie visus susitarimus, sudarytus ankstesniais kalendoriniais metais dėl dujų siuntimo, tiekiant dujas per nacionalines Olandijos sienas.

Bendrosios nuostatos

Gamtinių dujų tiekimas

Įmonei, neturinčiai dujų tiekimo licencijos dujų tiekimas pririštiems vartotojams yra uždraustas.

Licencijos savininkas įpareigotas tiekti dujas teritorijoje, kuriai suteikta tiekimo licencija, kiekvienam pririštam vartotojui, reikalaujančiam dujų tiekimo, ne didesniu nei nustatytas tarifas.

Dujų tiekimo kaina skaičiuojama:

$$p_t = \left(1 + \frac{cpi - x_t}{100} \right) * (p_{t-1} - c_{t-1}) + c_t$$

p_{t-1} - tarifai, taikyti ankstesniu periodu;

cpi - vartotojų kainų (visų namų ūkių) indekso pokyčiai, apskaičiuoti naudojant šio koeficiento reikšmę ketvirtame mėnesyje prieš periodą t bei koeficiento reikšmę, publikuotą šešiolikto mėnesyje prieš periodą t , kaip nustatyta Statistikos centrinės valdybos mėnesinėje bazėje;

x_t - nuolaida, skatinanti licencijos savininkų verslo operacijų efektyvumą, įskaitant su dujų tiekimu susijusias paslaugas;

c_t - dujų pirkimo kaina (dujų tiekimo kompanijos nustatyta licencijos savininkui);

c_{t-1} - dujų pirkimo kaina ankstesniu nei periodu t .

Dujų tiekimas pririštiems vartotojams

Pririštiems vartotojams ir vartotojams, per metus suvartojantiems mažiau nei 170 tūkst. m^3 dujų tinklo valdytojas yra įpareigotas teikti dujas bei atlikti su dujų tiekimu susijusias paslaugas, pagal jiems nustatytus tarifus. Šiems vartotojams nustatomos viršutinės kainų ribos, kurias gali taikyti tinklų valdytojas, įvertindamas efektyvios veiklos užtikrinimo bei kaštų mažinimo svarbą.

Viršutinė kainos riba apskaičiuojama:

$$p_t = \left(1 + \frac{cpi - x_t}{100} \right) p_{t-1},$$

p_{t-1} - tarifai, taikyti ankstesniu periodu;

cpi - vartotojų kainų (visų namų ūkių) indekso pokyčiai, apskaičiuoti naudojant šio koeficiento reikšmę ketvirtame mėnesyje prieš periodą t ir šios kainos indeksą, publikuotą šešioliktame mėnesyje prieš periodą t , kaip nustatyta Statistikos centrinės valdybos mėnesinėje bazėje;

x_t – nuolaida, skatinanti licencijos savininkų verslo operacijų efektyvumą, įskaitant su dujų tiekimu susijusias paslaugas (nuolaida nustatoma vienerių arba dviejų metų laikotarpiui);

c_t – dujų pirkimo kaina (dujų tiekimo kompanijos nustatyta licencijos savininkui);

c_{t-1} - dujų pirkimo kaina ankstesniu nei periodu t .

Formulės reikšmės, jų apibrėžimas

1. Siekdamas užtikrinti efektyvią dujų tinklų valdytojų veiklą, Regulatorius nustato viršutines kainų ribas trejų arba penkerių metų laikotarpiui.

2. Efektyvumo faktorius X (ir jo skaičiavimo metodika) nustatomi visiems dujų vartotojams trejų arba penkerių metų laikotarpiui. Šis faktorius užtikrina ne didesnę nei įprastas ekonominis (normal economic return) iš reguliuojamos veiklos dujų įmonių gaunamą pelną (t.y. rinkos monopolio sąlygomis veikiančios įmonės gautas diskriminacinis (not fair) viršpelnis mažinamas šio koeficiento pagalba).

3. Regulatorius turi teisę koreguoti periodo t viršutines kainos ribas, jei prieš tai buvusiuose reguliavimo perioduose viršutinių kainų ribų skaičiavimui buvo pateikti nepilni ar neteisingi duomenys.

Viršutinių kainos ribų nustatymas

1. Vartotojo (visų namų ūkių) kainos indeksas bus naudojamas kaip infliacijos indikatorius atitinkamais reguliavimo periodo metais t . Šis rodiklis apskaičiuojamas naudojant koeficiento reikšmę ketvirtame mėnesyje prieš periodą t bei koeficiento reikšmę, publikuotą šešioliktame mėnesyje prieš periodą t , kaip nustatyta Statistikos centrinės valdybos mėnesinėje bazėje.

2. Regulatorius nustato tarifus (p), taikomus vartotojams vienerių metų laikotarpiui.

3. Tinklo valdytojo pajamos – didžiausios galimos tinklo valdytojo pajamos metais t realizavus atitinkamą dujų kiekį (y). Kiekvieno tinklo valdytojo realios pajamos negali viršyti maksimalių pajamų, t.y.:

$$\overrightarrow{P_{i,t}} \cdot \overrightarrow{y_{i,t}} \leq \overrightarrow{TI_{i,t}}$$

4. Antrojo reguliavimo periodo (2005 – 2007 m. laikotarpis) pajamų ribų nustatymui naudojami išitiniai 2004 metų duomenys. Bendros 2004 m. pajamos nustatomos:

$$\overrightarrow{TI_{i,2004}} = \overrightarrow{P_{i,2004}} \cdot \overrightarrow{y_{i,t}}$$

5. Dujų kiekiai ($y_{i,t}$) – formulėje naudojami koreguoti laisviems ir pririštiems (reguliuojamiesiems) vartotojams parduotų dujų kiekiai.

6. Pajamų ribos antrajam reguliavimo periodui (2005 – 2007 m. laikotarpis) nustatomos naudojant faktorių X :

$$TI_{i,2005} = TI_{i,2004} \cdot (1 - x_{i,2005,2006,2007})$$

$$TI_{i,2006} = TI_{i,2004} \cdot (1 - x_{i,2005,2006,2007})^2$$

$$TI_{i,2007} = TI_{i,2004} \cdot (1 - x_{i,2005,2006,2007})^3$$

7. Atsižvelgiant į bendrojo produktyvumo lygio faktinius pokyčius antrojo reguliavimo periodo pabaigoje faktoriai X bus peržiūrėti, bei perskaičiuotos tinklo valdytojo pajamų ribos:

$$TI'_{i,2005} = TI_{i,2004} \cdot (1 - x'_{i,2005,2006,2007})$$

$$TI'_{i,2006} = TI_{i,2004} \cdot (1 - x'_{i,2005,2006,2007})^2$$

$$TI'_{i,2007} = TI_{i,2004} \cdot (1 - x'_{i,2005,2006,2007})^3$$

x^i – koreguotas faktorius.

8. Trečiojo periodo viršutinė kainos riba bus koreguojama atsižvelgiant į antrojo reguliavimo periodo pajamų nukrypimus $S_{i,2005,2006,2007}$.

$$S_{i,2005} = TI'_{i,2005} - TI_{i,2005}$$

$$S_{i,2006} = TI'_{i,2006} - TI_{i,2006}$$

$$S_{i,2007} = TI'_{i,2007} - TI_{i,2007}$$

9. Bendras nukrypimas nuo pajamų (įskaitant palūkanas) skaičiuojamas:

$$TS_{i,2005,2006,2007} = \sum_{t=2005}^{2007} s_{i,t} \cdot (1 + r_{t,\dots,2008})^{2008-t}$$

X faktoriaus skaičiavimas iki antrojo reguliavimo periodo

X faktorius smukiesiems vartotojams

1. Antrojo reguliavimo periodo faktorius $X_{i,2005,2006,2007}$ nustatomas naudojant smulkių ir stambių vartotojų viršutinės kainos ribas, atitinkamai $\mu_{i,2005,02006,2007}^K$ ir $\mu_{i,2005,02006,2007}^G$:

$$x_{i,2005,2006,2007} = \frac{TI_{i,2004,K}}{TI_{i,2004}} \cdot \mu_{i,2005,2006,2007}^K + \frac{TI_{i,2004,G}}{TI_{i,2004}} \cdot \mu_{i,2005,2006,2007}^G$$

TIK – pajamos iš smulkių vartotojų;

TIG – pajamos iš stambių vartotojų.

2. Antrojo reguliavimo periodo smulkių vartotojų viršutinė kainos riba nustatoma remiantis vidutiniu produktyvumo pokyčiu antram reguliavimo periodui ($\xi_{2005,2006,2007}$) bei individualiais neefektyvumo parametrais ($\theta_{i,K}$):

$$(1 - \mu_{i,2005,2006,2007}^K)^3 = \theta_{i,K} \cdot (1 - \xi_{2005,2006,2007})^3$$

Antrajam reguliavimo periodui buvo nustatyta metinė koeficiento $\xi_{2005,2006,2007}$ reikšmė, lygi 0,01.

3. Rodiklis $\theta_{i,K}$ apskaičiuojamas:

$$\theta_{i,K} = \frac{C_{i,2001} \cdot ES_{i,2001} \cdot (1 - \xi_{2001,2003,2004})^3}{TO_{i,2001} \cdot (1 - \chi^J)^3}$$

$C_{i,2001}$ – 2001 m. leidžiami kaštai, koreguoti atsižvelgiant į produktyvumo pokyčius pirmojo reguliavimo periodo metu bei efektyvumo rodiklį ($ES_{i,t}$);

$TO_{i,2001}$ – pajamų iš smulkių vartotojų riba (leidžiamos pajamos).

4. Efektyvumo rodiklis $ES_{i,t}$ parodo, kaip atitinkamo tinklo valdytojo kaštai bei gautos pajamos už dujas (output) koreliuoja su efektyvaus tinklo valdytojo kaštais. Šis rodiklis skaičiuojamas:

$$ES_{i,2001} = \frac{\left(\frac{C_{eff,2001}}{SO_{eff,1999}} \right)}{\left(\frac{C_{i,2001}}{SO_{i,1999}} \right)}$$

X faktorius stambiesiems vartotojams

1. Antrajam reguliavimo periodui (2005 – 2007 m. laikotarpis) stambiųjų vartotojų efektyvumo faktorius X apskaičiuojamas:

$$(1 - \mu_{i,2005,2006,2007}^G)^3 = \theta_{i,G} \cdot (1 - g_{2005,2006,2007})^3$$

$$\theta_{i,G} = \frac{\left(\frac{TI_{eff,2007,G}}{SO_{eff,2007,G}} \right)}{\left(\frac{TI_{i,2004,G}}{SO_{i,2004,G}} \right)}$$

$TI_{i,2004,G}$ – pajamos iš stambiųjų vartotojų;

$SO_{i,2004,G}$ – gamyba (dujų tiekimas) stambiesiems vartotojams.

Efektyvių pajamų iš stambiųjų vartotojų lygis buvo apskaičiuotas, koreguojant **m** vartotojų grupės pajamas, naudojant pirmojo reguliavimo periodo smulkiųjų vartotojų efektyvumo indeksą X^I , įvertinus, kad dalies stambiųjų vartotojų pajamos (γ) nebuvo įtrauktos į stambiųjų vartotojų kainų ribų skaičiavimus pirmojo reguliavimo periodo metu (vartotojai, per metus sunaudojantys nuo 0,17 iki 1 mln. m^3 buvo reguliuojami iki 2004 m. liepos 1 d.). Nuo 2004 m. liepos 1 d. šių vartotojų tarifai buvo įtraukti į stambiųjų vartotojų tarifus (2B grupė). Todėl šios pajamos (γ) buvo koreguotos įvertinant antrojo reguliavimo periodo smulkiųjų vartotojų vidutinį efektyvumo indeksą μ^K :

$$\left(\frac{TI_{eff,2007,G}}{SO_{eff,2007,G}} \right) = \left(\frac{TI_{m,2004,G}}{SO_{m,2004,G}} \right) \cdot \frac{(1 - \lambda \cdot X^I)^3 \cdot (1 - \mu_K)^3}{(1 - g_{2005,2006,2007})^3}$$

$$\mu_K = 1 - \sqrt[3]{\frac{\sum_i TI_{i,2004,K} \cdot (1 - \mu_{i,K})^3}{\sum_i TI_{i,2004,K}}}$$

Kadangi dalis tiekėjų neperskaičiavo tarifų (t.y., 2B grupės vartotojai po 2004 m. liepos 1 d. mokėjo pagal reguliuojamųjų vartotojų tarifus), 2B grupės vartotojų pajamos (γ) koreguojamos:

$$\lambda = 1 - \kappa \cdot g$$

K – pajamos iš stambiųjų vartotojų;

g – bendros pajamos.

X faktoriaus perskaičiavimas antrojo reguliavimo periodo pabaigoje

Antrojo reguliavimo periodo pabaigoje X faktoriai perskaičiuojami, įvertinant bendrąjį produktyvumo pokytį g antrojo reguliavimo periodo metu:

$$(1 - x'_{i,2005,2006,2007})^3 = \theta_i \cdot (1 - g'_{2004,2005,2006})^3$$

Bendrojo produktyvumo lygio skaičiavimas

Bendrojo produktyvumo pokyčiai skaičiuojami kiekvieniems metams, nustatant periodą nuo paskutiniųjų metų (t-1) prieš reguliavimo periodo pradžią iki priešpaskutinių reguliavimo periodo metų imtinai. T.y., jei reguliavimo periodo trukmė yra M metų, bendrojo produktyvumo pokytis skaičiuojamas periodui, kurio pradžia yra T-1 iki T+M-2 metų imtinai.

Bendrojo produktyvumo pokyčiai apskaičiuojami pagal formulę:

$$1 - (1 - g'_{T-1, \dots, T+M-2})^M = \frac{\sum_{i=1}^n (\overrightarrow{P_{i,T-2}} \cdot \overrightarrow{Y_{i,T+M-2}} \cdot PV_{i,T-1, T+M-2})}{\sum_{i=1}^n (\overrightarrow{P_{i,T-2}} \cdot \overrightarrow{Y_{i,T+M-2}})}$$

Kur:

PV_t – produktyvumo pokytis metais t;

P_{i,T-2} – dujų tiekimo tarifas;

Y_{i, T+M-2} – koreguoti parduotų dujų kiekiai (korekcija, paremta degree-day metodu).

Tinklo valdytojo produktyvumo pokytis metais t skaičiuojamas:

$$PV_{i,T-1, \dots, T+M-2} = \frac{C_{i,T-2}/SO_{i,T-2} - C_{i,T+M-2}/SO_{i,T+M-2}}{C_{i,T-2}/SO_{i,T-2}}$$

Kur:

C_{i,t} – standartizuoti (leidžiami) tinklo valdytojo kaštai metais t;

$SO_{i,t}$ – tinklo valdytojo gautos pajamos už parduotas dujas (Skaičiuojama: tarifas x kaina = tinklo valdytojo pajamos. Į pajamas įtraukiamos dujų įmonės pajamos, gautos tiek iš stambiųjų, tiek iš smulkiųjų vartotojų).

2004 m. dujų įmonių pajamos buvo suskaičiuotos naudojant vidutinį sektoriaus tarifą (j), koreguotą atsižvelgiant į atitinkamo sektoriaus tarifų bei realizuotų dujų santykį.

Kompanijų, efektyviai vykdančių veiklą nustatymas

Dujų įmonės, kurių 2004 m. sąnaudų santykis su 2004 m. pajamomis buvo žemesnis arba lygus koreguotam 2001 m. efektyvių sąnaudų santykiui su 2001 m. pajamomis yra pripažįstamos efektyviai vykdančiomis savo veiklą. 2001 m. efektyvių sąnaudos koreguojamos įvertinant produktyvumo pokyčius 2001 – 2004 m. laikotarpiui. 2001 – 2004 m. laikotarpiui nustatytas metinis 1,0% bendrasis produktyvumo pokytis. T.y.:

$$\frac{C_{i,2004}}{SO_{i,2004}^*} \leq \frac{C_{i,2001} \cdot ES_{i,2001}}{SO_{i,1999}^*} \cdot (1 - g_{2002,2003,2004})^3$$

$C_{i,t}$ – standartizuoti (leidžiami) tinklo valdytojo kaštai metais t;

$SO_{i,t}$ – tinklo valdytojo parduotos dujos (gamyba). Skaičiuojama: tarifas x kaina. Realiai, tai yra tinklo valdytojo pajamos. Į pajamas įtraukiamos dujų įmonės pajamos, gautos tiek iš stambiųjų, tiek iš smulkiųjų vartotojų;

$ES_{i,2001}$ – efektyvumo koeficientas.

Tarifų nustatymas trečiajam reguliavimo periodui

1. Trečiojo reguliavimo periodo metu visų dujų vartotojų viršutinių kainų ribų nustatymui bus naudojamas smulkių vartotojų viršutinių kainų ribų nustatymo metodas, t.y, bus apibrėžta bendra viršutinė kainos riba g (Generic Price Cap) bei naudojamas kokybės rodiklis q (įvertinantis vartotojui pateiktų dujų kokybę), kuriais bus koreguojamas atitinkamų metų pajamos.

Bendras pajamų lygis bus apskaičiuojamas:

$$TI_{i,t+1} = TI_{i,t} \cdot (1 - g + q_i)$$

Pirmųjų trečiojo reguliavimo periodo metų pajamų lygis bus apskaičiuojamas:

$$TI_{i,t+1} = TI'_{i,t} \cdot (1 - g + q_i)$$

$TI_{i,t}$ – leidžiamos pajamos metais t;

q_i – vartotojui pateiktų dujų kokybės rodiklis;

g- viršutinė kainos riba.

Papildoma informacija

1. Antrojo reguliavimo periodo (2005 – 2007 m. laikotarpis) viršutinių kainų ribų nustatymo išeidiniai duomenys – 2004 m. dujų įmonių pajamos.

2. Pradedant antruoju reguliavimo periodu bus nustatoma bendra viršutinė kainos riba (Generic price cap). Ji bus apskaičiuojama remiantis praėjusio reguliavimo periodo viršutinėmis kainų ribomis. Bendra viršutinė dujų kainos riba bus koreguojama kiekvienais reguliavimo periodo metais, atsižvelgiant į teikiamų paslaugų kokybės bei produktyvumo rodiklio (lyginant su produktyvumu, apskaičiuotu paskutiniams prieš tai buvusio reguliavimo periodo metams) pokyčius.

3. Bendra viršutinė dujų kainos riba (Generic Price cap) pagrįsta bendro produktyvumo faktoriaus pokyčiais. Bendras produktyvumo pokytis apskaičiuojamas įvertinant efektyvių kompanijų (jos buvo nustatytos antrojo reguliavimo periodo pradžioje) produktyvumo pokyčius.

4. Produktyvumo pokytis – kaštų ir pajamų santykio pokytis tam tikram periodui. Visais atvejais kaštai suprantami kaip „standartiniai ekonominiai kaštai“, t.y. Regulatoriaus leidžiami kaštai, prie jų pridant investuoto kapitalo grąžą, siekiant padengti jo kaštus (paskolų palūkanos), investicijų riziką (kapitalo premija) ir nusidėvėjimą. Kapitalo premija ir nusidėvėjimas yra nustatomi remiantis standartizuoto turto baze. Standartizuoto turto bazę nustato Regulatorius.

5. Efektyvumo faktorius (X) nustatomas kiekvienam tinklo valdytojui, taip bus užtikrinamas efektyvus reguliuojamos veiklos sąnaudų lygis.

6. Investuoto kapitalo grąža nustatoma remiantis WACC metodika. WACC skaičiuojamas remiantis istoriniais investuoto kapitalo grąžos duomenimis.

7. Vidutiniai svertiniai kapitalo kaštai (WACC) nustatomi naudojant CAPM modelį. Šiame modelyje β yra įmonės riziką įvertinantis rodiklis.

8. Regulatoriaus nuomone, dėl augančios konkurencijos sektoriuje bei dėl intensyvaus jo reguliavimo, ko pasekoje sektoriuje veikiančioms įmonėms kompensuojamas sąnaudų padidėjimas, o tai mažina viso sektoriaus riziką, rodiklis β turėtų mažėti sekančiuose reguliavimo perioduose. Pirmojo reguliavimo periodo metu WACC apskaičiavimui buvo naudota β reikšmė svyruojanti 0,4 – 0,5 ribose (įvertinus pelno mokesčio korekcijas, buvo nustatytas 6,8% WACC). Kadangi antrasis reguliavimo periodas yra pereinamasis, jam paliekama ta pati rodiklio β reikšmė. Trečiajam reguliavimo periodui rodiklio β reikšmė gali būti koreguojama atsižvelgiant į dujų įmonių veiklos bei aplinkos pokyčius.

1.6. Slovakijos Respublikos gamtinių dujų sektoriaus kainų reguliavimo bei metodikos apžvalga

Bendrosios nuostatos

Dujų sektoriaus kainų reguliavimas bei jo metodika - patvirtinta 2005 m. birželio 30 d., nutarimo Nr. 4/2005

Reguliatorius - Tinklų pramonės priežiūros tarnyba URSO

1. Reguliavimo periodo trukmė – 4 metai.

2. Reguliavimas taikomas:

- a) prijungimui prie tinklo;
- b) priėjimui prie tinklo;
- c) dujų perdavimui;
- d) dujų skirstymui;
- e) dujų tiekimui namų ūkiams.

3. Kainų reguliavimas apima:

- a) tiesioginį fiksuotos kainos ir santykinės kainos nustatymą;
- b) fiksuotos kainos ir santykinės kainos skaičiavimo metodo nustatymą. Kainos skaičiavimo metodas atspindi leistinas sąnaudų ir pakankamo pelno, įskaitant investicijų, kurios gali būti įskaičiuotos į kainą, apimtis.

4. Pelno nustatymas: Reguliatoriui priimtinas pelnas atspindi investicijų, reikalingų užtikrinti ilgalaikius veiklos pajėgumus, saugumą, tinklo ir dujų tiekimo patikimumą, apimtis bei atitinkamą reguliuojamoje veikloje naudojamo turto duodamą pelną.

5. Naudojamas (reguliuojamas) turtas – turtas, naudojamas atlikti reguliuojamai veiklai.

6. Reguliuojamo turto pelno norma nustatoma remiantis valstybinių obligacijų pelningumu pridėjus rizikos premiją

7. Pirmi reguliavimo periodo metai – 2006.

Pagrindinės sąvokos

Kontrolės metai yra vienerių kalendorinių metų periodas;

Metai **t** yra kontrolės metai, kuriems nustatoma kaina arba jos skaičiavimo metodas;

Metai **r** yra pirmi kontrolės periodo metai;

Pradiniai metai yra 2004.

Leidžiami kaštai

Leidžiamies kaštams priskiriami reguliuojamos veiklos vykdymui reikalingi ekonomiškai pagrįsti kaštai. Leidžiami kaštai:

- dujų, tiekiamų namų ūkiams pirkimo sąnaudos;
- perdavimo ir skirstymo tinklo subalansavimui bei technologiniams poreikiams skirtų dujų sąnaudos ir gamtinių dujų nuostoliai (gamtinių dujų nuostolių dydis tvirtinamas Regulatoriaus);
- technologinės sąnaudos;
- personalo sąnaudos;
- įsipareigojimų, nustatytų specialiais reguliavimo aktais vykdymo sąnaudos;
- reguliuojamoje veikloje naudojamo materialaus ir nematerialaus turto nusidėvėjimas (materialaus turto nusidėvėjimas negali viršyti Regulatoriaus nustatytos ribos. Nematerialaus turto nusidėvėjimo sąnaudos negali viršyti 25% nematerialaus turto įsigijimo kainos, jei nėra nustatytos konkrečios išimtis);
- lizingo būdu įsigyto turto įmokos, jei sutartys sudarytos iki 2003 m. gruodžio 31 dienos imtinai, ir jei lizingo būdu įsigyto turto nusidėvėjimas neviršija Regulatoriaus patvirtinto nusidėvėjimo sumos;
- reguliuojamoje veikloje naudojamo nuomoto turto nuomos mokestis, jei: šio turto nusidėvėjimas neviršija Regulatoriaus patvirtinto nusidėvėjimo sumos; šio turto pelno mokestis, jei turto nuomininkas patvirtina, kad jis mažina nuomojamo materialaus ir nematerialaus turto vertę, turto nuomos mokestis nėra priskiriamas leidžiamoms sąnaudoms;
- reguliuojamoje veikloje naudojamo turto remonto ir techninės priežiūros sąnaudos (jei nėra specialių Regulatoriaus nurodymų);
- kitos reguliuojamai veiklai atlikti akivaizdžiai reikalingos sąnaudos.

Vidutinės personalo išlaidos kiekvienam darbuotojui daugiausiai gali būti padidintos (lyginant su praeitais kontrolės metais) nominaliu atlyginimų indeksu, pagal indikatorių „Vidutinis mėnesinis nominalus atlyginimas Slovakijos Respublikos Ekonomikoje“, skelbtą Slovakijos Respublikos Statistikos departamente vieną ketvirtį prieš kainos pasiūlymo teikimą.

Neleidžiami kaštai

- veiklos sankcijų pobūdžio sąnaudos;
- sąnaudos, susijusios su nenaudojamomis patalpomis ir nepanaudotos produkcijos apimtimis;

- nenaudojamo ilgalaikio turto nusidėvėjimas, prestižo nusidėvėjimas, į Regulatoriaus patvirtintas nusidėvėjimo sąnaudas neįtraukto materialaus ir nematerialaus turto nusidėvėjimas;
- Regulatoriaus patvirtintą sąnaudų ribą viršijančios reguliuojamoje veikloje naudojamo turto remonto ir techninės priežiūros sąnaudos;
- atlyginimai valdymo organų (valdybai, stebėtojų tarybai ir pan.) nariams ir darbuotojams už jų funkcijų vykdymą, kurie nėra reglamentuoti darbo įstatymais;
- įmokos į papildomus pensijos fondus, mokamos darbdavio;
- darbinių santykių nutraukimo sąnaudos, kurios du ar tris kartus viršija vidutinį mėnesinį atlyginimą ir išėjimo į pensiją išmoka, viršijanti vidutinį nustatytą mėnesinį atlyginimą;
- komandiruočių sąnaudos, viršijančios Regulatoriaus nustatytą limitą;
- degalų sąnaudos, viršijančios Regulatoriaus nustatytą limitą;
- savanoriškos asmenų draudimo sąnaudos;
- trūkumai ir turto žala, įskaitant žalą, patirtą dėl nenaudojamų atsargų kainų sumažinimo ar jų nurašymo;
- pramogų bei dovanų sąnaudos;
- apdovanojimai ir dovanos jubiliejų ir išėjimo į pensiją progomis;
- pramogų, reabilitacijos ar gydymo kelionių sąnaudos, išskyrus tas, kurioms yra nustatytos specialios nuostatos;
- įrenginių, skirtų pramogoms priežiūros ir naudojimo sąnaudos;
- turto mokestis, mokamas už pramoginius įrenginius;
- stipendijos studentams ir mokiniams;
- blogų skolų nurašymas;
- apskaitos metodo keitimo sąnaudos;
- nuostoliai dėl turto perkainojimo;
- koreguojančių įrašų atlikimas;
- praėjusių periodų sąnaudos, apskaitytos einamajame periode;
- skolų išrašai, pateikti einamuoju periodu, už veiklą praeitais periodais;
- sąnaudos, patirtos taisant užsakymų defektus ir sprendžiant skundus;
- finansinės veiklos nuostoliai;
- nuostoliai dėl ilgalaikio turto ir atsargų pardavimo;
- likutinė parduoto arba užšaldyto materialiojo ir nematerialiojo turto vertė;
- reklamos sąnaudos, viršijančios Regulatoriaus nustatytas ribas. Reklama galima tik tuo atveju, jei ji yra skirta grynai energijos ir kuro taupymui bei efektyviam panaudojimui arba pranašumų, lyginant su kitomis kuro ar energijos rūšimis atkleidimui;
- su reguliuojama veikla nesusijusios sąnaudos.

Materialaus turto, naudojamo reguliuojamoje veikloje pardavimo atveju, leidžiami kaštai bus sumažinti materialaus turto pardavimo kainos ir jo likutinės vertės skirtumu.

Priėjimo prie perdavimo sistemos ir dujų perdavimo palyginamoji kaina

Priėjimo prie perdavimo sistemos ir dujų perdavimo kainos siūlyme turi būti pateikta dujų perdavimo kitose Europos Sąjungos šalyse kainų analizė (toliau vadinama „Analizė“) metais t-1. Analizė apima perdavimo tinklo operatorius, naudojančius įėjimo/išėjimo (entry-exit) tarifų sistemą ir perdavimo tinklo operatorius Europos Sąjungos narėse šalyse, kurios yra kaimyninės Slovakijos Respublikos šalys.

Priėjimo prie perdavimo sistemos ir dujų perdavimo palyginamoji kaina metams t atspindi Analizės rezultatus ir sutartis dėl dujų tranzito per Slovakijos Respubliką, sudarytas iki 2005 metų sausio 1.

Tarifai, taikomi priėjimui prie perdavimo sistemos ir dujų perdavimui

Tarifai, taikomi priėjimui prie perdavimo sistemos ir dujų perdavimui metams t, siūlomi įėjimo-išėjimo (entry-exit) tarifų sistemos forma.

Perdavimo sistemoje taikomas dvinaris tarifas. Pastovioji dalis skaičiuojama pagal vartotojo pareikštą (užsakytą) paros galią, o kintamoji dalis - pagal perduotą (sunaudotą) dujų kiekį.

Pastovioji kainos dalis gali būti skaičiuojama remiantis vartotojo pareikšta (užsakyta) paros galia vienerių metų arba atskirų kalendorinių mėnesių laikotarpiui.

Tarifų sistema taip pat apima mokesčius už vartotojo viršytą užsakytą paros galią atitinkamame įėjimo arba išėjimo taške.

Priėjimo prie skirstymo tinklo ir dujų skirstymo kainų reguliavimas įmonėms, kurių pristatymo taškų skaičius skirstymo tinkle yra didesnis nei 100 000

Prieš prasidedant reguliavimo periodui remiantis bazinių metų duomenimis nustatomos leidžiamų kaštų ir nusidėvėjimo sąnaudos, reguliuojamoje veikloje naudojamo turto vertė bei pelno normos, gaunamos iš reguliuojamoje veikloje naudojamo turto išeitinės reikšmės sekančiam reguliavimo periodui. Taip pat prieš prasidedant reguliavimo periodui yra nustatoma dujų skirstymo kainos reguliavimo faktoriaus reikšmė. Vertinant reguliuojamos veiklos techninių parametru gerinimą, atitinkamų techninių parametru reikšmės paskutiniaisiais einamojo reguliavimo periodo metais bus naudojamos kaip pradinės sekančio reguliavimo periodo techninių parametru reikšmės.

Skirstymo tinklo operatoriaus reguliuojamoje veikloje naudojamas turtas:

- ilgalaikis materialus turtas;
- nematerialus turtas;
- apyvartinis kapitalas (working capital = trumpalaikis turtas - trumpalaikiai įsipareigojimai);
- investicijos į reguliuojamo turto atnaujinimą ir vystymą.

Viršutinės priėjimo prie skirstymo tinklo ir dujų skirstymo kainos ribos nustatymas

Siūlomos priėjimo prie skirstymo tinklo ir dujų skirstymo kainos metams t negali viršyti viršutinės priėjimo prie skirstymo tinklo ir dujų perdavimo kainos ribos. Siūlomos kainos taip pat apima mokesčius už vartotojo viršytą užsakytą paros galią.

Viršutinė priėjimo prie skirstymo tinklo ir dujų skirstymo kainos riba skaičiuojama:

$$PCD_t = CPVD_t / PRQDP_t,$$

$CPVD_t$ – maksimalios leidžiamos pajamos iš priėjimo prie skirstymo tinklo (toliau – tinklas) ir dujų skirstymo metais t ;

$PRQDP_t$ – planuojamas paskirstyti dujų kiekis.

Maksimalios leidžiamos pajamos iš priėjimo prie skirstymo tinklo ir dujų skirstymo:

$$CPVD_t = PVD_t + RNVSt - KD_t \times \prod_{k=t-2}^{t-1} \left(1 + \frac{ID_k}{100} \right) + RPNU_t - SKD_t - VP_t - BZO_t,$$

PVD_t – leidžiamos pajamos iš priėjimo prie tinklo ir dujų skirstymo metais t ;

$RNVSt$ – dujų panaudojimas savoms reikmėms bei dujų nuostoliai;

KD_t – dujų skirstymo koregavimo faktorius metais t (nustatomas remiantis $t-2$ metais gautų pajamų perviršio arba trūkumo duomenimis);

ID_k – palūkanų norma, naudojama dujų skirstymo pajamų koregavimui;

$RPNU_t$ – suplanuotų kontroliuojamų veiklų atskyrimui skirtų vidutinių metinių sąnaudų metais t dabartinė vertė;

SKD_t – indeksas, atspindintis dujų paskirstymo kokybės standartų atitikimą metais t ;

VP_t – bendrų faktinių pajamų iš prijungimo prie tinklo metais $t-2$ dabartinė vertė;

BZO_t – visų skirstymo tinklo naudotojų atsiskaitymų balanso nukrypimų metais $t-2$ dabartinė vertė.

Leidžiamos pajamos iš priėjimo prie skirstymo tinklo ir dujų skirstymo:

$$PVD_t = PND_t + OD_t + ZD_t,$$

PND_t – leidžiami kaštai (išskyrus nusidėvėjimą);

OD_t – nusidėvėjimas;

ZD_t – priimtinas (pakankamas) pelnas.

Leidžiamos skirstymo veiklos sąnaudos (išskyrus nusidėvėjimą):

$$PND_t = PND_0 \times (1 - XPD / 100)^t \times (1 + v_t \times (FODM_t - 1)) \times \prod_{k=t-2}^{t-1} (1 + JPI_k / 100),$$

PND₀ – pradinė leidžiamų sąnaudų reikšmė, Regulatoriaus nustatyta reguliavimo periodui;

XPD – dujų skirstymo kainos reguliavimo faktorius, nustatytas Regulatoriaus visam reguliavimo periodui, proc.;

V_t – paskirstyto dujų kiekio faktoriaus vidurkis, nustatytas Regulatoriaus;

FODM_t – gauto dujų kiekio faktorius metams t;

JPI_k – branduolinio didėjimo indekso aritmetinis vidurkis, apskaičiuotas periodui nuo liepos iki gruodžio mėnesių metais k-1 ir nuo sausio iki birželio metais k, skelbiamas Slovakijos Respublikos Statistikos departamento.

Per metus gauto dujų kiekio faktorius atspindi paskirstytų dujų kiekio pasikeitimą lyginant su pirminiu balansu. Gamtinių dujų faktorius skaičiuojamas:

$$FODM_t = PRQDP_t / SRQDP_0,$$

PRQDP_t – planuojamas paskirstyti dujų kiekis metais t;

SRQDP₀ – faktinis paskirstytų dujų kiekis baziniais reguliavimo periodo metais.

Skirstymo veikloje naudojamo turto nusidėvėjimas skaičiuojamas:

$$OD_t = OSAD_t + ONAD_t,$$

OSAD_t – turto, įgyto iki 2001 gruodžio 31 dienos nusidėvėjimas, nustatomas Regulatoriaus;

ONAD_t – turto, įgyto po 2002 sausio 1 dienos nusidėvėjimas, skaičiuojamas pagal formulę:

$$ONAD_t = \sum_{z=1}^n (HPRAVD_z / DTZD_z) \times \prod_{k=t-2}^{t-1} (1 + JPI_k / 100),$$

$HPRAVD_Z$ – skirstymo veikloje naudojamo turto vertė (apskaičiuota išsigijimo kaina bazinių metų kainų lygyje); po bazinių metų išigyto turto vertė bus konvertuota į bazinių metų kainą, analogiškai bus perskaičiuotas ir nusidėvėjimas;

$DTZD_Z$ – reguliuojamoje veikloje naudojamo turto tarnavimo laikas;

n – reguliuojamoje veikloje naudojamo turto vienetų skaičius.

Priimtinas (pakankamas) dujų skirstymo veiklos pelnas:

$$ZD_t = RAVD_0 \times MVAD \times \prod_{k=r-2}^{t-1} (1 + JPI_k / 100)$$

$RAVD_0$ – reguliuojamoje veikloje naudojamo turto (reguliuojamo turto) vertė baziniais reguliavimo periodo metais;

$MVAD$ – Regulatoriaus nustatyta turto pelningumo norma.

Tinklo operatoriaus dujų suvartojimo saviems poreikiams ir dujų nuostolių sąnaudos:

$$RNVS_t = NVSS_t + OVSVS_t$$

$NVSS_t$ – leidžiamos dujų suvartojimo saviems poreikiams ir dujų nuostolių sąnaudos;

$OVSVS_t$ – indeksas, išreiškiantis dujų suvartojimo saviems poreikiams ir dujų nuostolių sąnaudų pokytį reguliavimo periodo metais t lyginant su metais $t-2$.

$$NVSS_t = (PVS_t + PSP_t) \times PRVQDISZTRP_t \times PNCP_t$$

$PVSt$ – Regulatoriaus nustatyta dujų suvartojimo saviems poreikiams sąnaudų suma (% nuo į skirstymo tinklą patenkančių dujų) metais t ;

PSP_t – Regulatoriaus nustatyta dujų nuostolių sąnaudų suma (% nuo į skirstymo tinklą patenkančių dujų) metais t ;

$PRVQDISZTRP_t$ – planuojamas metinis dujų kiekis (tūrio vienetais) metais t ;

$PNCP_t$ – planuojama vidutinė metinė dujų pirkimo kaina.

$$OVSVS_t = NVSS_t \times (1 - FSVS_t)$$

$FSVSt$ – dujų suvartojimo saviems poreikiams ir dujų nuostolių kitimo faktorius, proc.;

$$FSVS_t = (SVS_{t-2} + SSP_{t-2}) / ((\sum_{k=t-5}^{t-2} (SVS_k + SSP_k)) / 4)$$

SVSt-2 – faktinės dujų suvartojimo saviems poreikiams sąnaudos (tūrio vienetais) metais t-2;

SVSk - faktinės dujų suvartojimo saviems poreikiams sąnaudos (tūrio vienetais) metais k;

SSPt-2 - faktinės dujų nuostolių sąnaudos (tūrio vienetais) metais t-2;

SSPk - faktinės dujų nuostolių sąnaudos (tūrio vienetais) metais k.

Dujų skirstymo koregavimo faktorius (KDt) metais t (nustatomas remiantis t-2 metais gautų pajamų perviršio arba trūkumo duomenimis skirstymo veiklos pajamose) apima šiuos komponentus:

- faktinių pajamų, gautų iš priėjimo prie skirstymo tinklo ir dujų skirstymo nuokrypis lyginant su leidžiamomis pajamomis iš priėjimo prie skirstymo tinklo ir dujų skirstymo, įtakotas vartotojų suvartoto dujų kiekio pokyčio arba neteisingo viršutinės kainos ribos ir tarifų nustatymo vartotojams;

- faktinių dujų saviems poreikiams ir dujų nuostolių sąnaudų nuokrypis lyginant su leidžiamomis dujų saviems poreikiams ir dujų nuostolių sąnaudomis, įtakotas vartotojų suvartoto dujų kiekio arba vidutinės pirkimo kainos pokyčių lyginant su planuota dujų pirkimo kaina.

Šis faktorius skaičiuojamas:

$$KDt = SVD_{t-2} - KPVD_{t-2}$$

SVD_{t-2} – faktinės pajamos gautos iš priėjimo prie skirstymo tinklo ir skirstymo metais t-2;

$KPVD_{t-2}$ –Regulatoriaus nustatytos leidžiamos pajamos gautos iš priėjimo prie skirstymo tinklo ir dujų paskirstymo reguliavimo periodo metais t-2 (koreguotos įvertinus gamtinių dujų poreikį savoms reikmėms ir gamtinių dujų nuostolius);

$$KPVD_{t-2} = VPCD_{t-2} \times PRQDP_{t-2} - (SNVSS_{t-2} - PNVSS_{t-2})$$

$VPCD_{t-2}$ – Regulatoriaus patvirtintas vidutinis svertinis priėjimo prie skirstymo tinklo ir dujų skirstymo kainos vidurkis metais t-2;

$PRQDP_{t-2}$ – planuojamas paskirstyti dujų kiekis metais t-2;

$SNVSS_{t-2}$ – faktinės dujų suvartojimo saviems poreikiams ir dujų nuostolio sąnaudos metais t-2, apskaičiuotos naudojant faktinį paskirstytu dujų kiekį, faktinę dujų pirkimo kainą bei Regulatoriaus leidžiamus dujų suvartojimo saviems poreikiams bei dujų nuostolių kiekius;

$PNVSS_{t-2}$ – planuojamos dujų suvartojimo saviems poreikiams ir dujų nuostolio sąnaudos metais $t-2$.

Dujų skirstymo pajamų normos koregavimui bus naudojama palūkanų norma, nustatyta remiantis dvylikos mėnesių BRIBOR (pardavimo) palūkanų norma k metų liepos 1 dieną, bei:

- padidintas vienu procentiniu punktu, jei dujų skirstymo koregavimo faktorius metams t yra teigiamas,
- sumažintas vienu procentiniu punktu, jei dujų skirstymo koregavimo faktorius metams t yra neigiamas.

Suplanuotų kontroliuojamų veiklų atskyrimui skirtų vidutinių metinių sąnaudų ($RPNU_t$) dabartinė vertė:

$$RPNU_t = RPNU_0 \times \prod_{k=r-1}^{t-1} (1 + JPI_k / 100)$$

$RPNU_0$ – suplanuotų kontroliuojamų veiklų atskyrimui skirtų vidutinių metinių sąnaudų aritmetinis vidurkis.

$$RPNU_0 = \frac{PNU_0}{4}$$

Indekso, rodančio dujų paskirstymo kokybės standartų atitikimą metais t (lyginant su metais $t-2$), maksimalios ribos nustatomos $\pm 2\%$ nuo bendrų leidžiamų skirstymo veiklos pajamų.

Faktinių pajamų už prijungimą prie dujų paskirstymo tinklo dabartinė vertė nustatoma:

$$VP_t = VP_{t-2} \times \prod_{k=t-2}^{t-1} (1 + JPI_k / 100)$$

VP_{t-2} – faktinės pajamos gautos už prijungimą prie paskirstymo tinklo metais $t-2$.

Visų skirstymo tinklo vartotojų atsiskaitymų nukrypimų balanso reikšmė metais $t-2$:

$$BZO_t = (TZV_{t-2} - NS_{t-2} - NP_{t-2}) \times \prod_{k=t-2}^{t-1} (1 + JPI_k / 100)$$

TZV_{t-2} – faktinės pajamos susijusios skirstymo tinklo subalansavimu metais $t-2$;

NS_{t-2} –leidžiamos sąnaudos, skirtos tinklo subalansavimui bei dujų atsargų saugojimui metais $t-2$;

NP_{t-2} – faktinės sąnaudos dujų, skirtų tinklo subalansavimui sąnaudos metais t-2.

Priėjimo prie skirstymo tinklo ir dujų skirstymo kainų reguliavimas įmonėms, kurių pristatymo taškų skaičius skirstymo tinkle yra ne didesnis nei 100 000

Siūlomos priėjimo prie skirstymo tinklo ir dujų skirstymo kainos metams t negali viršyti viršutinės priėjimo prie skirstymo tinklo ir dujų perdavimo kainos ribos (vidutinės kainos).

Vidutinė priėjimo prie paskirstymo tinklo ir dujų skirstymo kaina:

$$A_t = \frac{ON_t}{QP_t + QS_t} - \frac{NPV_t}{QP_t} + PZ_t - KLD_t \times \prod_{k=t-2}^{t-1} \left(1 + \frac{I_k}{100}\right) - \frac{VP_{t-2}}{QP_t} \times \prod_{k=t-2}^{t-1} (1 + JPI_k / 100)$$

A_t - vidutinė priėjimo prie paskirstymo tinklo ir dujų skirstymo kaina metais t;

ON_t – planuojamos leidžiamos dujų skirstymo veiklos sąnaudos metams t (bendra leidžiamų veiklos sąnaudų suma negali viršyti Regulatoriaus patvirtintų leidžiamų sąnaudų lygio); NPV_t – nesuderintas su reguliatoriumi pajamų viršijimas (apskaičiuojamas iš faktinių dujų skirstymo veiklos pajamų atėmus Regulatoriaus leistas dujų skirstymo veiklos pajamas). Šis faktorius naudojamas sekančių reguliavimo periodo metų leidžiamų pajamų bei tarifų koregavimui;

PZ_t - priimtinas (pakankamas) pelnas metais t;

KLD_t – dujų skirstymo veiklos koregavimo faktorius metams t;

I_k – pajamų koregavimui naudojama palūkanų norma;

QP_t – planuojamas paskirstyti dujų kiekis metais t;

QS_t – planuojamas sunaudoti saviems poreikiams dujų kiekis metams t;

VP_{t-2} – faktinės pajamos už prijungimą prie tinklo metais t-2;

JPI_k - branduolinio didėjimo indekso aritmetinis vidurkis, kurį sudaro „branduolinio didėjimo indeksas palyginus su tuo pačiu praėjusių metų periodu“, skelbiamas Slovakijos Respublikos Statistikos departamento periodui nuo liepos iki gruodžio mėnesių metais k-1 ir nuo sausio iki birželio metais k.

Maksimalių sąnaudų riba nustatoma:

$$MON_t = MJON \times (QP_t + QS_t),$$

MON_t – maksimali sąnaudų riba metams t;

MJON – didžiausių leistinų sąnaudų reikšmė, nustatyta 0.985 SKK tūrio vienetai.

Priimtino (pakankamo) pelno ribos skaičiuojamos:

$$PZ_{t \max} = 0,2031 + 0.3089 \times (1 - FN_t)$$

$PZ_{t \max}$ – maksimalus priimtinas pelnas, naudojamas vidutinės kainos už priėjimą prie paskirstymo tinklo ir už dujų skirstymą apskaičiavimui;

FN_t – leistinų priėjimo prie tinklo ir dujų skirstymo sąnaudų koeficientas, išreikštas paskirstytų dujų tūrio vienetai metais t. Jei koeficiento reikšmė yra neigiama, naudojama reikšmė, lygi nuliui.

Leistinų priėjimo prie tinklo ir dujų skirstymo sąnaudų koeficientas skaičiuojamas:

$$FN_t = \frac{ON_t + \Delta ON_{t-2}}{MON_t},$$

ΔON_{t-2} – skirtumas tarp faktinių ir planuotų priėjimo prie tinklo ir dujų skirstymo sąnaudų metais t-2;

$$\Delta ON_{t-2} = \left(\frac{N_{t-2}}{P_{t-2} + S_{t-2}} - \frac{ON_{t-2}}{QP_{t-2} + QS_{t-2}} \right) \times (P_{t-2} + S_{t-2}),$$

N_{t-2} – faktinės leistinos dujų skirstymo veiklos sąnaudos metais t-2, nustatomos pagal 4 skyrių. Ši suma negali viršyti didžiausios leistinų sąnaudų reikšmės metais t-2;

P_{t-2} – faktinis paskirstytų dujų kiekis metais t-2;

S_{t-2} – faktinis saviems poreikiams sunaudotų dujų kiekis metais t-2;

ON_{t-2} – planuotos leistinos dujų skirstymo veiklos sąnaudos, naudotos kainos skaičiavimui metais t-2;

QP_{t-2} – planuotas paskirstyti dujų kiekis metais t-2;

QS_{t-2} – planuotas sunaudoti saviems poreikiams dujų kiekis metais t-2.

Koregavimo faktorius vietiniam paskirstymui metais t bus naudojamas išlyginti pajamų trūkumą arba perviršį metais t-2 ir skaičiuojamas:

$$KLD_t = \frac{TR_{t-2} - PA_{t-2} \times P_{t-2}}{QP_t},$$

TR_{t-2} – faktinės dujų skirstymo veiklos (gautos už priėjimą prie tinklo ir dujų paskirstymą) pajamos metais t-2. Pajamos parodo faktiškai paskirstytų dujų kiekio ir vidutinės kainos už suteiktas paslaugas vidutinį svertinį vidurkį;

PA_{t-2} – koreguota priėjimo prie paskirstymo tinklo ir dujų skirstymo kaina metais t-2.

Dujų skirstymo pajamų normos koregavimui bus naudojama palūkanų norma, nustatyta remiantis dvylikos mėnesių BRIBOR (pardavimo) palūkanų norma k metų liepos 1 dieną, bei:

- padidintas vienu procentiniu punktu, jei dujų skirstymo koregavimo faktorius metams t yra teigiamas,

- sumažintas vienu procentiniu punktu, jei dujų skirstymo koregavimo faktorius metams t yra neigiamas.

Dujų įmonei, teikiančiai pirmą pasiūlymą dėl kainų reguliavimo periodo metams t ir t+1 galioja šios nuostatos:

- faktinių ir planuotų dujų skirstymo veiklos sąnaudų skirtumas yra lygus nuliui,
- vietinio dujų paskirstymo koregavimo faktoriaus reikšmė yra lygi nuliui.

Dujų tiekimo namų ūkiams kainos reguliavimas

Dujų tiekimo namų ūkiams kaina yra reguliuojama, t.y. Regulatorius nustato viršutinę kainos ribą, siekiant kad pajamos, gautos už dujų tiekimą namų ūkiams neviršytų maksimalios leidžiamų pajamų ribos, patvirtintos Regulatoriaus.

Leidžiamos tiekimo namų ūkiams pajamos apskaičiuojamos:

$$CPVDOD_t = PNNPD_t + PNPDP_t + PNDD_t + PVOD_t - KS_t \times \left(1 + \frac{IS_t}{100}\right) - SKOD_t$$

$PNNPD_t$ – planuojamos dujų pirkimo sąnaudos metais t;

$PNPDP_t$ – planuojamos dujų perdavimo sąnaudos metais t;

$PNDD_t$ – planuojamos dujų skirstymo sąnaudos metais t;

$PVOD_t$ – leistinos pajamos už dujų tiekimą namų ūkiams metais t (priklausomai nuo dujų įmonės vartotojų skaičiaus, pajamos yra paskaičiuojamos skirtingai);

KS_t – dujų tiekimo namų ūkiams koregavimo faktorius metais t;

IS_t – dujų tiekimo veiklos palūkanų norma metais t;

$SKOD_t$ – dujų teikimo kokybės standarto rodiklis.

Planuojamos dujų pirkimo namų ūkiams sąnaudos

$$PNNPD_t = PCNNP_t \times \frac{PRQD_t}{PRQT_t}$$

$PCNNP_t$ – planuojamos bendros dujų pirkimo sąnaudos metais t ;

$PRQD_t$ – planuojamas tiekti namų ūkiams dujų kiekis metais t ;

$PRQT_t$ – planuojamas bendras tiekiamų dujų kiekis metais t .

Leidžiamos dujų tiekimo namų ūkiams pajamos (jei yra ne daugiau kaip 10 000 namų ūkių)

$$PVOD_t = PNOD_t + ZOD_t,$$

$PNOD_t$ – leidžiamos dujų tiekimo namų ūkimas sąnaudos metais t ;

ZOD_t – priimtinas (pakankamas) dujų tiekimo namų ūkiams pelnas metams t .

Leidžiamos dujų tiekimo namų ūkimas veiklos sąnaudos

$$PNOD_t = PNO_0 \times (1 - XPS/100)^{i+1} \times (1 + u_t \times (FODMDOD_t - 1)) \times \prod_{k=i-2}^{t-1} (1 + JPI_k / 100)$$

PNO_0 – Regulatoriaus patvirtintos leidžiamos dujų tiekimo namų ūkiams veiklos sąnaudos pirmaisiais reguliavimo periodo metais;

XPS – Regulatoriaus patvirtintas dujų tiekimo namų ūkiui reguliavimo faktorius;

u_t – Regulatoriaus nustatytas pristatymo taškų ir pristatymo kiekio svertinis vidurkis.

Minimali reikšmė 0,01, maksimali reikšmė 0,5;

$FODMDOD_t$ - pristatymo taškų ir pristatymo kiekio svertinis faktorius;

JPI_k - branduolinio didėjimo indekso aritmetinis vidurkis periodui nuo liepos iki gruodžio mėnesių metais $k-1$ ir nuo sausio iki birželio metais k , skelbiamas Slovakijos Respublikos Statistikos departamento.

Pristatymo taškų ir pristatymo kiekio svertinis faktorius skaičiuojamas:

$$FODMDOD_t = vo_t \times \frac{PPOMD_t}{SPOMD_0} + (1 - vo_t) \times \frac{PRQD_t}{SRQD_0}$$

vo_t - namų ūkių pristatymo taškų skaičiaus kitimo faktorius; $(1 - vo_t)$ – namų ūkiams tiekiamų dujų kiekio kitimo faktorius, nustatytas reguliuojamo periodo metams t , reikšmių skalėje nuo 0.5 iki 1;

$PROMDt$ – planuojamas pristatymo taškų įrengtų namų ūkiuose skaičius reguliavimo periodo metais t ;

$SPOMD_0$ – faktinis pristatymo taškų įrengtų namų ūkiuose skaičius baziniais reguliavimo periodo metais.

Priimtinas (pakankamas) pelnas skaičiuojamas:

$$ZODt = MZD \times PRQDt$$

MZD – leistinas apskaičiuotas tiekimo veiklos pelnas (ne daugiau kaip SKK 0.174 kiekio vienetai).

Leidžiamos dujų tiekimo namų ūkiams pajamos (jei yra daugiau kaip 10 000 namų ūkių)

$$PVODt = 0$$

Koregavimo faktorius, naudojamas kasmetiniam tarifų koregavimui, skaičiuojamas:

$$KS_t = SRQD_{t-1} \times \left(\frac{PCNNP_{t-1}}{PRQD_{t-1}} - \frac{SCNNP_{t-1}}{SRQD_{t-1}} \right)$$

$SCNNPt$ – planuojamos dujų pirkimo sąnaudos metais $t-1$;

$SRQDt-1$ – planuojami dujų tiekimo namų ūkiams kiekiai metais $t-1$.

Dujų tiekimo namų ūkiams pajamų normos koregavimui bus naudojama palūkanų norma, nustatyta remiantis dvylikos mėnesių BRIBOR (pardavimo) palūkanų norma k metų liepos 1 dieną, bei:

- padidintas vienu procentiniu punktu, jei dujų skirstymo koregavimo faktorius metams t yra teigiamas,
- sumažintas vienu procentiniu punktu, jei dujų skirstymo koregavimo faktorius metams t yra neigiamas.

Indekso, rodančio dujų tiekimo namų ūkiams kokybės standartų atitikimą metais t (lyginant su metais $t-2$), maksimalios ribos nustatomos $\pm 2\%$ bendrų leidžiamų tiekimo pajamų.

LYGINAMOJI LENTELE

Regulatorius	
Lietuva	VKEKK
Latvija	SPRRK
Airija	CER
Čekija	ERO
Olandija	DTE
Slovakija	URSO
Reguliavimo periodas, metais	
Lietuva	5
Airija	4
Čekija	5
Slovakija	4
Latvija	3
Olandija	3-5
Perdavimo operatoriai	
Lietuva	AB Lietuvos dujos
Airija	Bord Gais
Čekija	RWE Transgaz Net
Slovakija	SPP
Latvija	Latvijas Gaze
Olandija	Gastransport-services, Zebra
Tarifo tipas	
Lietuva	Pašto ženkle
Airija	Iėjimo-išėjimo
Čekija	Pašto ženkle
Slovakija	Iėjimo-išėjimo
Latvija	Pašto ženkle
Olandija	Iėjimo-išėjimo
Kainų reguliavimas reguliatoriui nustatant	
Lietuva	Dujų perdavimo, skirstymo, tiekimo kainu viršutinės ribas
Airija	Maksimalų leidžiamų pajamų lygį arba pajamų lygį perdavimo, skirstymo ir tiekimo namų ūkiams veikloms
Čekija	Maksimalų leidžiamų pajamų lygį perdavimo, skirstymo ir tiekimo reguliuojamiesiems vartotojams veikloms
Slovakija	Vidutinės viršutinės dujų perdavimo, skirstymo kainų ir dujų tiekimo namų ūkiams ribos
Latvija	Dujų perdavimo, skirstymo ir tiekimo kainų viršutinės ribos
Olandija	Konkrečios dujų perdavimo, skirstymo ir dujų tiekimo „prištiems vartotojams“ kainos

2. Lietuvos Respublikos gamtinių dujų kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodikos analizė

Lietuvos vartotojai, priklausomai nuo energijos poreikio ar dėl kitų energijos savybių, gali pasirinkti geriausiai jų poreikius atitinkančią energijos rūšį. Dujas kaip energijos rūšį pasirinkę vartotojai, priklausomai nuo jų per metus suvartojamo dujų kiekio, gali rinktis dujų tiekimo įmonę (dujų tiekėją). Dujų tiekimo įmonę pasirinkti gali visi vartotojai, kuriems tokias teises suteikė 2007-03-20 LR Seimo priimtas Gamtinių dujų įstatymo pakeitimo įstatymas, todėl šiuo metu visi vartotojai yra laisvieji. Laisvasis vartotojas turi teisę pirkti dujas iš tos dujų tiekimo įmonės, kuri pasiūlo jam geriausias sąlygas. Tiek laisvieji vartotojai, tiek ir dujų tiekimo įmonės, už tam tikrą mokestį, turi teisę naudotis perdavimo ir skirstymo sistemomis bei dujų talpyklomis.

Analizuojami tik esminiai, kainoms didžiausią įtaką turintys, Metodikos punktai:

1. (44 punktas)

„ 44. Dujų perdavimo, skirstymo ir tiekimo kainų viršutinių ribų skaičiavimuose bazinis dujų kiekis nustatomas penkerių metų laikotarpiui, įvertinant dujų įmonės faktinius paskutinių penkerių metų dujų suvartojimo kiekius ir jų prognozę penkeriems metams.“

Komisija nusprendžia kokį dujų kiekį dujas tiekianti įmonė parduos artimiausius penkerius metus. Ne rinkta (dujų paklausa – pasiūla), o anksčiau vykę faktiniai santykiai ir subjektyvi Komisijos nuomonė prognozuojant dujų kiekius apsprendžia kokį prekių kiekį penkerius metus galės parduoti dujas tiekianti įmonė.

2. (46 punktas)

„46. Skaičiuojant viršutines perdavimo, skirstymo ir tiekimo kainas, į skaičiuotes įtraukiamos tos dujų įmonės sąnaudos, kurios susidaro vykdant pagrindinę ūkinę - finansinę veiklą ir ilgalaikės veiklos programas.“

Tai reiškia, kad nustatant viršutines tiekimo kainas (pastaba: Komisija nustato kainų ribas) Komisija apskaičiuoja dujas tiekiančios įmonės sąnaudas penkeriems metams. Daugiau kaip 95 procentus pagrindinės ūkinės-finansinės tiekimo veiklos sąnaudų sudaro dujų pirkimo sąnaudos.

3. (57 punktas)

“ 57. Dujų perdavimo bei skirstymo pelno norma ($NP_{p,sk}$) skaičiuojama pagal formulę:

$$NP_{p,sk} = RTV_{p,sk} \cdot \frac{(n_p + r_m)}{100} \quad Lt; \quad (1.)$$

čia

$RTV_{p,sk}$ – dujų įmonei priklausančio dujų perdavimo bei skirstymo ekonomiškai pagrįsto ilgalaikio materialaus ir nematerialaus turto likutinė vertė kalendorinių metų, einančių prieš tuos metus, kuriais yra nustatoma viršutinė kainų riba, pabaigoje. Skaičiuojant normatyvinį dujų

perdavimo bei skirstymo pelną, ilgalaikio turto perkainojimo rezultatai nepripažįstami ekonomiškai pagrįsta ilgalaikio turto verte, Lt;

n_p – metinė Vyriausybės obligacijų palūkanų norma, kuri yra lygi penkerių metų trukmės Vyriausybės obligacijų aukcionų, įvykusių per praėjusius paskutinius penkerius metus, metinės palūkanų normos procentais svertinis vidurkis, %;

r_m – investicijų rizikos koeficientas skaičiuojamas pagal formulę:

$$r_m = r_a + r_f + r_s, \quad (2.)$$

čia

r_a – investicijų apimties rizikos koeficientas, %. Kai Komisijos suderintoje dujų įmonės ilgalaikėje veiklos programoje (5 metų) planuojamų įgyvendinti investicijų suma viršija ilgalaikio turto nusidėvėjimo ir amortizacijos sąnaudų sumą, koeficientas r_a lygus 1. Kitais atvejais koeficientas r_a lygus 0.

r_f – investicijų finansavimo rizikos koeficientas, %. Jei Komisijos suderintoje dujų įmonės ilgalaikėje veiklos programoje (5 metų) planuojamų įgyvendinti investicijų finansavimo struktūroje paskolų suma lygi ar viršija 30 %, koeficientas r_f lygus 1. Kitais atvejais koeficientas r_f lygus 0,5.

r_s – investicijų programos struktūros rizikos koeficientas, %. Jei Komisijos suderintoje dujų įmonės ilgalaikėje veiklos programoje (5 metų) numatytų didesnės rizikos investicijų (naujų teritorijų dujų rafinavimo, naujų vartotojų prijungimo, pajėgumų didinimo) bei investicijų, įgyvendinančių Nacionalinės energetikos strategijos priemones, dalis viršija 50 % visų programos priemonių sumos, koeficientas r_s lygus 1. Kitais atvejais koeficientas r_s lygus 0,5. “

Investicijų rizikos koeficientas neatspindi dujų sektoriuje veikiančių įmonių rizikingumo. Dujų įmonė verčiama beatodairiškai investuoti dujų rafinuojančias naujas teritorijas, strateginės paskirties energetikos objektus tam naudojant skolintas lėšas. Palūkanos skolintam kapitalui finansuoti yra įtraukiamos į kainų skaičiavimus, todėl tai tik padidina kainas. Pagal Metodiką dujų įmonės turėtų naudoti tik skolintas lėšas, nes tarifas užtikrina palūkanų gražinimą be to papildomai leidžia uždirbti didžiausią pelną.

Dujų kaina priklauso nuo 1 procento sieringumo mazuto kainų. Dujų sektoriuje veikiančių dujų įmonių investicijų rizika vertinama 2 procentiniais punktais, kai tuo tarpu energetikos sektoriuje 3 procentiniais punktais. Investicijų rizika pagrinde siejama su netektimis, vartotojo atsisakymu pirkti prekę ar paslaugas. Reikiaulyginti elektros energijos ir gamtinių dujų vartotojų galimybes rinktis, t.y. galimybes nevertoti elektros energijos ar gamtinių dujų. Akivaizdu, kad vartotojams beveik neįmanoma išsiversti be elektros energijos. Tuo tarpu atsisakyti vartoti gamtines dujas ir jas pakeisti kita energijos rūšimi yra pakankamai nesudėtinga.

Vienas iš svarbiausių Metodikos punktų gali būti vertinamas labai subjektyviai.

4. (58punktas)

„58.Dujų tiekimo pelno norma (NP_t) skaičiuojama pagal formulę:

$$NP_t = S_t \cdot \frac{(n_p + r_m)}{100} + T_{imp.} \cdot \frac{(n_p + r_k)}{100} Lt; \quad (3.)$$

čia

S_t – nustatytos bazinės dujų tiekimo sąnaudos per metus, Lt;

T_{imp} – metinės dujų importo sąnaudos, suskaičiuotos galiojančiose dujų tiekimo sutartyse nustatyta metinį dujų importo kiekį padauginus iš sutartinės dujų importo kainos, Lt/tūkst. m³. Jei pagal dujų tiekimo sutarčių sąlygas dujų importo kaina perskaičiuojama dažniau nei kartą per metus, metinė dujų importo kaina skaičiuojama atsižvelgus į kintančių kainos dedamųjų reikšmes per praėjusius paskutinius 12 mėnesių;

r_k – koeficientas, tiesiogiai priklausantis nuo mazuto ir gamtinių dujų kainų skirtumo. Šis skirtumas skaičiuojamas iš praėjusių 12 kalendorinių mėnesių 1 proc. sieringumo mazuto kainų Europos naftos rinkoje aritmetinio vidurkio atėmus praėjusių 12 kalendorinių mėnesių gamtinių dujų importo kainų aritmetinį vidurkį:

kai mazuto ir gamtinių dujų kainų skirtumas lygus arba didesnis kaip 30 % gamtinių dujų kainos, koeficientas r_k lygus 3;

kai mazuto ir gamtinių dujų kainų skirtumas lygus arba didesnis kaip 20 % gamtinių dujų kainos, koeficientas r_k lygus 2;

kai mazuto ir gamtinių dujų kainų skirtumas nuo 0 iki 20 % gamtinių dujų kainos, koeficientas r_k lygus 1;

kitais atvejais koeficientas r_k lygus 0.

Koeficiento r_k dydis perskaičiuojamas kartą per metus, koreguojant gamtinių dujų tiekimo kainos viršutinę ribą.“

Dalis Lietuvos rinkoje veikiančių dujas tiekiančių įmonių neimportuoja dujų, t.y. dujas perka Lietuvoje ir jas tik perparduoda (tokią galimybę numato EĮ, GDI). Ateities sandoriams įvertinti priimamos praėjusių paskutinių 12 mėnesių kintamų dujų kainų dedamųjų reikšmės. Nustatant dujų tiekimo kainas reguliuojamiesiems vartotojams Komisija iki šiol naudojo ateities sandoriams skirtas kintamų kainos dedamųjų reikšmes. Komisija nustato kainų viršutines ribas dujas tiekiančiai įmonei, kai nežinomos nei dujų kainos (2008-2012) nei dujų kiekiai, kuriuos įmonė parduos rinkoje. Nėra žinoma kokį dujų kiekį ir kokia kaina dujas tiekianti įmonė importuos, nupirks rinkoje. Tuo labiau nėra žinoma kokį dujų kiekį dujas tiekianti įmonė parduos vartotojams. Nustatant dujų kainas reguliuojamiesiems vartotojams, Komisija dujų kainas vertindavo pagal biržoje sudaromus ateities sandorius. Pvz.: Biržoje galima nusipirkti dujas kurios 2009 metais

įmonei ar vartotojui bus reikalingos. Aišku, kad šiandien nusipirkdama dujas įmonė užsitikrina, kad dujas ji galės naudoti 2009 metais bei apsisaugo nuo galimo didesnio kainų šuolio. Kaip įprasta dujų kaina palaipsniui auga, nes dujų pardavėjas tą dieną nuperka ir saugo dujas (finansinė investicija) arba prisiima visą su šiuo verslu susijusią riziką.

Metodikoje nurodytas r_k – koeficientas, tiesiogiai priklausantis nuo mazuto ir dujų kainų skirtumo numato nerealų dujų ir mazuto kainų vertinimą, kai konkuruojančių prekių (mazuto ir dujų) kainos vertinamos santykiu 1 prie 10 arba 1 prie 20. Rinkos sąlygomis veikiančioms įmonėms tai nebus priimtina, o 20 procentų mažesnės dujų kainos neleis uždirbti didesnio pelno. Akivaizdu, kad dujas tiekiantį įmonė nebus suinteresuota įsigyti prekę dujas pigiau.

Staiga nukritus mazuto kainai (2006 m. faktas 7-13 procentų per mėnesį) dujas tiekianti įmonė neturi galimybės prekę parduoti rinkoje, t.y. prekę tampa nekonkurencinga. Bendrovė negali priversti vartotojų pirkti dujas jiems nepalankiomis kainomis. Tuo galima įsitikinti pažvelgus į Lietuvos energetikos kuro sąnaudų balansus 1994-1999, 2001-2002 m. ir juos palyginti su 1993, 2000 m. kuro balansais (Lietuvos energetika 2002 m. 4 psl.). Tuo metu dujas vartotojams tiekusios įmonės yra patyrusios ir įvertinusios realią mazuto kainų svyravimo įtaką minėtais metais, kuomet žymia dalimi sumažėjęs gamtinių dujų vartojimas nuostolingomis padarė visas dujų veiklas – perdavimą, skirstymą ir tiekimą. Parduoti dujas už Komisijos nustatytą kainos ribą tiekimo įmonė negali. Nepardavus dujų, dujas tiekiančiai įmonei gresia 100 procentų dydžio bauda, t.y. ji turi susimokėti už nenupirktą prekę.

Mazuto kainai staiga išaugus dujos tampa paklausi prekę, todėl dujas tiekianti įmonė dujas galėtų parduoti už žymiai didesnę kainą nei nustatė Komisija, tačiau to padaryti negali, nes Komisija yra nustačiusi tiekimo kainos viršutinę ribą.

5. (60 punktas)

„60. Jei dujų tiekimo veiklos pelnas per paskutinius praėjusius metus viršija Komisijos nustatytą pelno normą, kitais metais tiekimo veiklos viršutinė kainos riba mažinama visa pelno viršijimo suma. Skaičiuojant viršytą pelną, Komisijos nustatyta dujų tiekimo veiklos pelno norma perskaičiuojama pagal faktinį praėjusiais metais importuotą dujų kiekį ir faktines dujų importo kainas.“

Pagal šį punktą Komisija tiekimo veiklos viršutinę ribą (Lt/1000 m³) mažina pelno viršijimo suma (Lt). Negalima kainos mažinti pinigų suma. Nėra logikos. Jeigu dujas tiekianti įmonė parduoda didesnę dujų kiekį nei buvo numatyta nustatant viršutines dujų tiekimo kainos ribas ir dėl to gauna didesnę pelną, virš pelno normos gautas pelnas yra atimamas. Tai reiškia, kad dujas tiekiančiai įmonei neverta parduoti didesnę dujų kiekį, nes tai yra nenaudinga. Be to, parduodama didesnę dujų kiekį bendrovė privalo prisiimti papildomą verslo riziką. Dujas tiekiančiai įmonei yra nuostolinga dujas pirkti mažesnėmis nei rinkos kainomis nes įmonė negali uždirbti daugiau pelno nei Komisijos nustatyta pelno norma.

Pirmaisiais reguliavimo metais nustatant tiekimo kainos viršutines ribas Komisija nusprendžia koki normatyvinį pelną turi uždirbti dujas tiekianti įmonė (penkerius metus), todėl bet koks tiekiamo dujų kiekio didinimas mažina dujų tiekimo kainos viršutines ribas, o dėl padidinto dujų kiekio gautas didesnis pelnas sekančiais metais vėl mažina viršutinę ribą visa pelno viršijimo suma.

6. (61 punktas)

... q – dujų kiekio pokyčio koregavimo koeficientas skaičiuojamas pagal formulę:

$$q = \frac{Q_{\text{baz.}} - Q_{t-1}}{Q_{\text{baz.}}}; \quad (6.)$$

čia:

q – dujų kiekio pokyčio koregavimo koeficientas;

$Q_{\text{baz.}}$ – bazinis dujų kiekis, tūkst. m^3 ;

Q_{t-1} – faktinis suvartotas ir (arba) transportuotas dujų kiekis, tūkst. m^3 .

Dujų kiekio koregavimo formulė, pagal kurią, reguliuojamoje veikloje uždirbtas viršpelnis (dėl praėjusiais metais parduoto didesnio dujų kiekio) gali būti atimtas antrą kartą, koregavus dujų kainos viršutinę ribą, dujų kiekio koregavimo koeficientu q . Dujų įmonei pardavus, transportavus mažesnę dujų kiekį nei nustatytas bazinis dujų kiekis bus didinamos viršutinės kainų ribos, bet dujų įmonės negalės didinti konkrečių kainų, nes sekančiais reguliavimo metais gautas viršpelnis gali būti sumažintas pagal 59, 60 punktus.

Kainų viršutinių ribų koregavimas pagal (5) formulę yra nelogiškas. Koreguojant viršutines ribas pagal šią formulę bus iškreipiama reguliuojama veikla.

X faktoriaus reikšmė prilyginama (faktoriai sudedami) q faktoriaus reikšmei. Gamtinių dujų kiekis įtakoja absoliučiai visas tiekimo veiklos pajamas, kai tuo tarpu X faktoriaus reikšmė įtakoja tik dalį pajamų. Sudedant šių koeficientų reikšmes iškreipiamas bendras pajamų lygis ir visų faktorių įtaka pajamoms atitinkamai ir tiekimo kainos viršutinei ribai.

$$K_k = 1 + \frac{(I_{\text{infl}} - E_{\text{ef}})}{100} + q + X; \quad (5.)$$

čia

I_{infl} – Statistikos departamento paskelbtas metinis vartotojų kainų indeksas, %;

E_{ef} – efektyvumo rodiklį nustato Komisija, atsižvelgdama į panašių įmonių efektyvumo didinimo rodiklius, %;

Nėra aiškaus vertinimo kriterijaus. Efektyvumo rodiklio reikšmė nevertina tiekimo veiklos efektyvumo, darbo našumo ar kitų efektyvumą apsprendžiančių faktorių. Praktikoje Komisija

naudoja nelogišką efektyvumo rodiklio reikšmę - ½ metinio vartotojų kainų indekso, kuris nevertina veiklos efektyvumo.

X – rodiklis, atspindintis nuo įmonės veiklos nepriklausančių veiksnių pokyčius: pasikeitus mokesčiams, teisės aktų reikalavimams, dujų įmonėms viršijus nustatytus rodiklius bei kt. ir apskaičiuojamas pagal formulę:

$$X = \sum_{i=1}^n \frac{x_t^i - x_{t-1}^i}{x_t^i}, \quad (7.)$$

čia

x_t^i – i -tojo veiksnio reikšmė t -siais metais;

n – veiksnių skaičius.

Šis rodiklis įvertina nuo įmonės veiklos nepriklausančius veiksnius, kaip pavyzdžiui gautą didesnę už normatyvinį pelną, pakitusius mokesčius. Rodiklis vertina jau įvykusius pasikeitimus (faktą) dėl kurio reikia koreguoti viršutinę kainų ribą. Nuo įmonės veiklos nepriklausančių veiksnių pokyčius vertinančio rodiklio skaičiavimo formulė yra nelogiška, nes skirtingą poveikį viršutinėms kainų riboms darantys veiksniai sumuojami, o gautas rezultatas vėliau daro įtaką (4) kainų viršutinių ribų korekcijai.

Pvz: pasikeitė turto mokestis ir vietoje 0,5 mln.Lt įmonė per metus privalės sumokėti 1,5 mln.Lt. Įstačius šiuos skaičius į formulę (7) gauname, kad X rodiklio reikšmė yra 0,67. Šią reikšmę įstačius į formulę (5) gauname, kad kainos viršutinę ribą reikia didinti 67%. Turto mokestis siekia 3 procentus veiklos pajamų, tačiau gali ženkliai (67%) padidinti (kitu atveju sumažinti) kainos viršutinę ribą.

Koreguojant dujų kainų viršutinę ribą turi būti atsižvelgiama į atskirų veiksnių įtaką bendram pajamų lygiui, o ne atskirai sumuojant šiuos veiksnius lemiančius tiekimo kainos viršutinės ribos dydį. Ūkiškai galima būtų paaiškinti taip: bendrovei prekiaujant 10 prekių, vienos prekės kainos augimas / mažėjimas (procentais) negali tokia pačia (procentine) dalimi įtakoti visų 10 prekių kainų.

Koreguoti dujų tiekimo kainos viršutinę ribą pagal formulę (10) nėra teisinga, nes pagal šią formulę atlikti skaičiavimai bus klaidingi.

(68 punktas)

“68. Konkrečios kainos skaičiuojamos pagal dujų perdavimo, skirstymo ir tiekimo kainų nustatymo metodikas. Šias metodikas parengia ir kartu su kainų skaičiavimais Komisijai pateikia dujų įmonės.”

Pagal šį Metodikos punktą dujas tiekianti įmonė privalo parengti dujų tiekimo kainų nustatymo metodiką. Pagal šią metodiką privalo būti atlikti dujų tiekimo kainų skaičiavimai ir konkrečios kainos turėtų būti pateiktos Komisijai patikrinti, o vėliau jos turi būti viešai paskelbtos.

Su kainomis vartotojai turi būti supažindinti iš anksto, prieš mėnesį. Tuo tarpu dujos yra perkamos ir parduodamos rinkos sąlygomis. Dujų pardavimo kaina priklauso nuo mazuto bei kitų alternatyvių kuro rūšių kainų. Vartotojai gali rinktis kurą pagal jo kainą, kitus kriterijus kurie gali lemti vartotojų pasirinkimą. Dujų kaina priklauso nuo rinkos veiksnių, mazuto kainos, valiutų santykio, dujų kaloringumo ir kt.. Šioje veikloje dirbančios įmonės veikia konkurencinėje aplinkoje. Reikalavimas pavišinti ir skelbti dujų kainas dujas tiekiančioms įmonėms sudaro nelygiavertes konkurencines sąlygas. ES Direktyvos atskiria tiekimo įmones nuo monopolijų, skatina konkurenciją, laisvą prekybą, tuo tarpu Lietuvoje galiojantys teisės aktai tokią konkurenciją atvirai slopina, kliudo naujiems rinkos žaidėjams patekti į rinką.

Gamtinių dujų tiekimo kainų reguliavimas

Rinkai (gamtinių dujų tiekimas) ir natūraliai monopolijai (dujų perdavimas ir skirstymas vamzdiniais) reguliuoti Komisija taiko vienodą kainų viršutinių ribų nustatymo modelį. Natūralios monopolijos atveju vartotojai pasirinkę dujas kaip kuro rūšį neturi pasirinkimo galimybės, todėl privalo pirkti dujų transportavimo (perdavimo ir skirstymo) vamzdiniais paslaugas iš dujų įmonės. Dujų transportavimo paslaugų kainos yra reguliuojamos valstybės nustatant normatyvinį pelną, įmonei pagrindus sąnaudas, suderinus investicijas į transportavimo sistemų plėtrą ir modernizavimą, bei siekiant įgyvendinti valstybės paskiriamus viešuosius įpareigojimus ir dujų tiekimo saugumą. Visos dujų transportavimo kainos dedamosios yra žinomos, jų dydį mažai įtakoja nepriklausomi veiksniai, o kainos dedamosios gali būti įtakojamos reguliavimo institucijų. Dujų kainą, jos dydį, pardavimo sąlygas tiesiogiai įtakoja rinka. Pagrindinės dujų kainos dedamosios (dujų importo kaina ir dujų tiekimo importo sąlygos) nėra žinomos, jų dydį įtakoja energetinių išteklių kaina, dujų pasiūla ir paklausa pasaulio rinkose, konkurencija, geografinė padėtis, politinė situacija bei kiti objektyvūs faktoriai, t.y. rinkos veiksniai neįtakojami valstybės ir reguliavimo institucijų. Rinkos sąlygomis veikiančiam subjektui bandoma pritaikyti natūralios monopolijos reguliavimo sąlygas, dujų tiekimo kainą nustatant ir koreguojant pagal tą patį natūralios monopolijos kainų nustatymo principą. Komisijos siūlomas dujų tiekimo kainos viršutinės ribos nustatymo principas riboja dujų įmonės veikimo laisvę, riboja prekės konkurencingumą.

Dujas tiekiančiai įmonei pardavus didesnę nei Komisija buvo nustačiusi dujų kiekį ir uždirbus didesnę nei Komisija buvo nustačiusi, visas viršpelnis yra nusavinamas. Akivaizdu ir tai, kad iš vieno vartotojų uždirbtas pelnas sekančiais metais privalo būti „gražinamas“ kitiems, su praėjusių metų pelnu nesusijusiems dujų vartotojams, nes dujas tiekianti įmonė gali sudaryti sutartis su kitais laisvai rinkoje dujas perkančiais vartotojais. Viršpelnio nusavinimas ir tiekimo kainos viršutinės ribos sumažinimas sekančiais metais iškreipia rinką, nes vienas ar keli šios rinkos dalyviai priversti dujas parduoti žemesnėmis nei rinkos kainomis.

III. REKOMENDACIJOS DĖL GAMTINIŲ DUJŲ KAINŲ SKAIČIAVIMO METODIKOS PAKEITIMO

Rekomendacijos dėl metodikos bendrosios dalies

Bendrosios nuostatos:

1. Metodika parengta vadovaujantis Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymu, Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimais ir taikoma nustatant gamtinių dujų perdavimo, skirstymo ir paskirtojo tiekimo kainų viršutines ribas.

2. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija (toliau – Komisija) nustato viršutines dujų perdavimo, skirstymo ir paskirtojo tiekimo kainų ribas penkeriems metams. Konkrečias dujų perdavimo, skirstymo ir paskirtojo tiekimo kainas, neviršijančias Komisijos nustatytų kainų viršutinių ribų, kiekvienais metais nustato dujų įmonės.

3. Dujų perdavimo, skirstymo ir paskirtojo tiekimo kainų viršutinės ribos Komisijos sprendimu gali būti koreguojamos pasikeitus infliacijos lygiui, mokesčiams, dujų transportavimo kiekiui, teisės aktų reikalavimams ar dujų įmonėms viršijus nustatytus rodiklius, tačiau ne dažniau kaip kartą per metus.

4. Konkrečių dujų perdavimo, skirstymo ir paskirtojo tiekimo kainų projektą prieš 50 dienų iki kainų įsigaliojimo dujų įmonė pateikia Komisijai. Skaičiavimai atliekami be pridėtinės vertės mokesčio (PVM).

5. Baigiantis kainų viršutinių ribų taikymo trukmei, dujų įmonė pateikia duomenis pagal metodikos priedus viršutinės kainų ribos skaičiavimui ne vėliau kaip prieš tris mėnesius iki naujų kainų įsigaliojimo.

6. Kiekvienai iš reguliuojamų veiklų Komisija nustato vieną kainos viršutinę ribą. Viršutinės dujų perdavimo, skirstymo ir paskirtojo tiekimo kainų ribos skaičiuojamos kaip vidutinės (pajamos padalintos iš kiekio) perdavimo, skirstymo ir paskirtojo tiekimo kainų ribos.

Rekomendacijos dėl metodikoje naudojamų pagrindinių sąvokų

Sąvokų išdėstymas gali būti įvairus. Metodikoje gali būti nurodomos visos sąvokos kurios yra naudojamos metodikoje arba tik sąvokų dalis kuri orientuota į pakankamai siaurą metodikos veikimo sritį, o kitos metodikoje naudojamos sąvokos yra suprantamos taip, kaip yra apibrėžtos įstatymuose ar kituose teisės aktuose. Kai kurios šalys išviso nenurodo sąvokų ir netgi nepateikia jokių nuorodų. Mūsų nuomone tai siejama su konkrečios šalies teisine sistema ir esama praktika. Lietuvoje tai yra privaloma teisės akto dalis, ypač jei tai yra ne individualus teisės aktas. Mūsų nuomone dujų kainų viršutinių ribų nustatymo metodikoje galėtų būti nurodomos dujų sektoriuje ir tik metodikoje naudojamos pagrindinės sąvokos.

Siūloma redakcija:

1. **Bazinis dujų kiekis** – apskaičiuotas dujų kiekis, išreikštas norminiais kubiniais metrais su bazine žemutine dujų degimo šilumos verte, penkerių metų laikotarpiui.
2. **Bazinės sąnaudos** – apskaičiuotos ekonomiškai pagrįstos (būtinios) sąnaudos penkerių metų laikotarpiui.
3. **Buitiniai vartotojai** – fiziniai asmenys, perkantys dujas naudoti buitiniams reikmėms.
4. **Dujų įmonė** – juridinis asmuo, kuris verčiasi bent viena iš šių veiklos rūšių: dujų gavybos, perdavimo, skirstymo, skystinimo, tiekimo bei laikymo ir yra atsakingas už susijusius su šių rūšių komercinius, techninius ir (arba) eksploataavimo įpareigojimus.
5. **Dujų importas** – dujų patiekimas iš kitų valstybių į Lietuvos Respubliką.
6. **Dujų tranzitas** – dujų, kilusių iš valstybės ne Europos Sąjungos narės teritorijos ir skirtų tos ir (ar) trečiosios valstybės teritorijai, transportavimas per šalies teritoriją.
7. **Gamtinės dujos** – iš žemės gelmių išgaunamų angliavandenilių mišinys, kuris normaliomis sąlygomis yra dujinės būsenos, taip pat suskystintos gamtinės dujos, biodujos, dujos, pagamintos iš biomasės, ir kitų tipų dujos, kurios gali būti techniškai ir saugiai patiektos į gamtinių dujų sistemą arba ja transportuojamos.
8. **Ilgalaikė veiklos programa** – dujų įmonių parengtas ir su Komisija suderintas dokumentas, kuriame nurodytos planuojamos per reguliavimo periodą įgyvendinti reguliuojamos dujų veiklos investicijos, įgyvendinimui reikalingos lėšos bei finansavimo šaltiniai.
9. **Kita ūkinė - finansinė veikla** - visa kita 16 p. nepaminėta ūkinė - finansinė veikla.
10. **Kubinis metras (m³)** – dujų kiekis, kuris, esant norminėms sąlygoms, užima vieno kubinio metro tūrį.
11. **Laisvieji vartotojai** – vartotojai, turintys teisę pirkti dujas iš jų pasirinktos tiekimo įmonės.
12. **Mėnuo** – laiko tarpas nuo pirmos kalendorinės ataskaitinio mėnesio dienos 9 valandos iki pirmos kalendorinės po ataskaitinio mėnesio dienos 9 valandos.
13. **Nebuitiniai vartotojai** – vartotojai, perkantys dujas naudoti nebutiniams reikmėms.
14. **Normatyvinis pelnas** – Komisijos nustatyta reguliuojamos veiklos turto grąža.
15. **Norminės sąlygos** – sąlygos, esant dujų slėgiui 1,01325 barų ir temperatūrai 20 °C.
16. **Pagrindinė ūkinė - finansinė veikla** - dujų transportavimas ir tiekimas, vartotojų aptarnavimas, dujų sistemų statyba, valdymas, eksploataavimas, priežiūra ir remontas, prijungimo prie veikiančių dujotiekių ir dujų paleidimo darbų vykdymas, apskaitos priemonių patikra, derinimas, bandymas ir remontas.
17. **Para** – laikotarpis, prasidedantis bet kurią dieną 9 valandą ryto ir besibaigiantis kitą dieną 9 valandą ryto.

18. **Paskirtasis tiekimas** – dujų tiekimas vykdamas viešuosius interesus atitinkančius įpareigojimus. Paskirtasis tiekimas gali būti vykdomas buitiniams vartotojams.
19. **Perdavimas** – dujų transportavimas tinklu, kurį daugiausia sudaro didelio slėgio vamzdynai, išskyrus gavybos proceso vamzdynų tinklą ir didelio slėgio vamzdynų dalį, visų pirma naudojamą gamtinių dujų vietiniam paskirstymui, siekiant pristatyti jas vartotojams, išskyrus tiekimą.
20. **Perdavimo sistema (magistralinis dujotiekis)** – aukšto slėgio vamzdynai dujoms iš verslovių, SGD sistemų perduoti į gamtinių dujų saugyklas, skirstomuosius dujotiekius arba į dujas naudojančius įrenginius iki dujų skirstymo stočių imtinai, taip pat statiniai, įrenginiai ir priemonės šiems vamzdynams veikti.
21. **Perdavimo sistemos operatorius** – dujų įmonė, kuri licencijoje nurodytoje teritorijoje verčiasi perdavimo veikla ir yra atsakinga už perdavimo sistemos eksploatavimą, o kai reikia – ir už jos plėtrą bei už tai, kad būtų užtikrintos sistemos ilgalaikės galimybės patenkinti pagrįstus dujų transportavimo poreikius.
22. **Pristatymo vieta** – vieta, kurioje baigiasi dujų perdavimas ar skirstymas ir kurioje perdavimo, skirstymo įmonė atiduoda dujas sistemos naudotojui arba į kurią tiekimo įmonė patiekia dujas į vartotojo sistemą.
23. **Reguliavimo metai** – laikotarpis, prasidedantis bet kurių metų sausio 1 d. 9 valandą ir besibaigiantis kitų metų sausio 1 d. 9 valandą.
24. **Saugumas** – dujų tiekimo ir pristatymo patikimumas bei techninė sauga.
25. **Sistema** – dujų įmonei nuosavybės teise priklausantys ir (ar) dujų įmonės valdomi magistraliniai dujotiekiai, skirstomieji dujotiekiai, suskystintų gamtinių dujų įrenginiai ir (arba) gamtinių dujų saugyklos, tarp jų ir susijusių įmonių įrenginiai, kurie reikalingi suteikiant teisę naudotis perdavimu, skirstymu ir suskystintų gamtinių dujų sistema.
26. **Sistemos naudotojai** – juridiniai ar fiziniai asmenys, tiekiantys dujas sistemai arba kuriems jos tiekiamos iš sistemos ir sudarę sutartis su sistemos operatoriumi.
27. **Skirstymas** – dujų transportavimas skirstomuoju dujotiekiu, išskyrus tiekimą.
28. **Skirstymo sistema (skirstomasis dujotiekis)** – žemo slėgio vamzdynai dujoms iš magistralinio dujotiekio dujų skirstymo stočių pristatyti iki vartotojų sistemų, taip pat inžinerijos statiniai, įrenginiai bei priemonės šiems vamzdynams veikti.
29. **Skirstymo sistemos operatorius** – dujų įmonė, kuri licencijoje nurodytoje teritorijoje verčiasi skirstymo veikla ir yra atsakinga už skirstymo sistemos eksploatavimą, o kai reikia – ir už jos plėtrą bei už tai, kad būtų užtikrintos sistemos ilgalaikės galimybės patenkinti pagrįstus dujų skirstymo poreikius.
30. **Tiekimas** - dujų pardavimas ir (ar) perpardavimas vartotojams bei jų patiekimas į sistemą.

31. **Tiekimo įmonė** – dujų įmonė, kuri verčiasi dujų tiekimo veikla.
32. **Transportavimas** – dujų gabenimas gamtinių dujų sistema.
33. **Vartotojai** - juridiniai ar fiziniai asmenys, perkantys dujas.
34. **Vartotojo galia (pajėgumai)** – vartotojui (sistemos naudotojui) reikalingas perduoti, skirstyti, laikyti ar tiekti didžiausias dujų kiekis per parą vienerių metų laikotarpiu.
35. **Vartotojo sistema** - vartotojo žemės sklype ar nekilnojamame daikte įrengti vamzdynai ir įrenginiai dujoms iš magistralinio ar skirstomojo dujotiekio priimti ir saugiai panaudoti vartotojo reikmėms.
36. **Viršutinė kainos riba** – tai dujų įmonės penkerių metų atitinkamos reguliuojamos dujų veiklos ekonomiškai pagrįstų sąnaudų bei normatyvinio pelno sumos ir gamtinių dujų kiekio, susijusio su atitinkama reguliuojama veikla, santykis, kuris ne dažniau kaip kartą per metus gali būti koreguojamas pasikeitus infliacijos lygiui, mokesčiams, dujų transportavimo kiekiui, teisės aktų reikalavimams ar dujų įmonėms viršijus nustatytus rodiklius.
37. **Žemutinė dujų degimo šilumos vertė** – šilumos kiekis, išsiskiriantis visiškai sudegus vienam kubiniam metrui sausų gamtinių dujų, neįskaitant šilumos, susidaranti kondensuojantis vandens garams.

Rekomendacijos dėl metodikoje naudojami žymenų

Atsižvelgiant į tai, kad dujų kainų viršutinių ribų nustatymo metodika yra ganėtinai sudėtingas teisės aktas, projekto rengėjai rekomenduoja metodikoje naudoti konkrečius žymenis, jų reikšmes bei mato vienetus. Įvertinus šiuo metu Metodikoje taikomus žymenis bei rekomenduojamus dujų kainų viršutinių ribų skaičiavimo pakeitimus, Metodikoje siūlome naudoti šiuos žymenis ir jų reikšmes:

Eil. Nr.	Žymuo	Reikšmė	Mato vnt.
1.	A	Sutartyje nustatytas mokėjimų skaičius per metus	
2.	AK	Apyvartinis kapitalas, lygus reikšmei gaunamai iš trumpalaikio turto atimant trumpalaikius įsipareigojimus	Lt
3.	AN	Akcininkų nuosavybė	Lt
4.	B _{T(n)}	Buitinių vartotojų skaičius grupėje	
5.	C _b	Bazinė žemutinė dujų degimo šilumos vertė 7900 kcal/m ³	kcal/m ³
6.	C _v	Vidutinė žemutinė dujų degimo šilumos vertė	kcal/m ³

7.	D	Skolinto kapitalo vertė (rinkos vertė)	Lt
8.	E	Akcininkų nuosavybės vertė (rinkos vertė)	Lt
9.	E_{ef}	Efektyvumo rodiklis	
10.	G_B	Buitinių vartotojų galia dujų perdavimo ir skirstymo sistemose	1000 m ³ /per parą / per metus
11.	G_P	Bendra sistemos naudotojų paros galia dujų perdavimo sistemoje (skaičiuotiniais metais)	1000 m ³ /per parą / per metus
12.	G_{Sk}	Bendra vartotojų (sistemos naudotojų) paros galia dujų skirstymo sistemoje skaičiuotiniais metais	1000 m ³ /per parą / per metus
13.	$I_{(1-5)}$	Konkrečių kainų reguliavimo metais numatytos investicijos į ilgalaikį turtą	Lt
14.	I_{infl}	Statistikos departamento paskelbtas metinis vartotojų kainų indeksas	
15.	IS	Ilgalaikiai įsipareigojimai arba skola	Lt
16.	I_{K_0}	Pradinė įdarbinto kapitalo vertė	Lt
17.	I_{K_5}	Vidutinė įdarbinto kapitalo vertė reguliavimo laikotarpiu	Lt
18.	IT	Ilgalaikis turtas	Lt
19.	ΔIT	Investicijų į ilgalaikį turtą kaupiamas vidurkis reguliavimo laikotarpiu (ilgalaikio turto prieaugis)	Lt
20.	KM	Kredito marža	%
21.	K_c	Žemutinės dujų degimo šilumos vertės pataisos koeficientas	
22.	n	Buitinių vartotojų grupių skaičius	
23.	NP_P	Normatyvinis pelnas iš dujų perdavimo veiklos	Lt
24.	NP_{Sk}	Normatyvinis pelnas iš dujų skirstymo veiklos	Lt
25.	NP_T	Normatyvinis pelnas iš dujų tiekimo buitiniams vartotojams	Lt
26.	NRP	Akcininkų nuosavybės rizikos premija	%
27.	PA_P	Vartotojo (sistemos naudotojo) perdavimo kainos pastovios dalies už galią mokėjimo dydis	Lt
28.	PA_{Sk}	Vartotojo (sistemos naudotojo) skirstymo kainos pastovios dalies už galią mokėjimo dydis	Lt
29.	PM_{PM}	Pelno marža	%
30.	ΔP_T	Faktiškai uždirbto ir normatyvinio paskirtojo tiekimo veiklos pelno skirtumas	Lt

31.	ΔP_{Sk}	Faktiškai uždirbto pelno ir leistino normatyvinio pelno skirstymo veikloje skirtumas	Lt
32.	ΔP_p	Faktiškai uždirbto pelno ir leistino normatyvinio pelno perdavimo veikloje skirtumas	Lt
33.	ΔS_T	Paskirtojo tiekimo veiklos sąnaudų pokytis dėl nuo įmonės veiklos nepriklausančių veiksnių poveikio	Lt
34.	R_d	Skolinto kapitalo kaina išreikšta procentais	%
35.	R_e	Akcininkų nuosavybės grąža	%
36.	R_f	Nerizikinga investicijų grąžos norma rinkoje	%
37.	R_m	Vidutinė acininkų nuosavybės grąžos norma rinkoje	%
38.	$S_{Pirk.}$	Dujų pirkimo sąnaudos	Lt
39.	S_P	Bazinės dujų perdavimo veiklos sąnaudos	Lt
40.	$S_{P(i)}$	Dujų perdavimo veiklos sąnaudos i-taisiais reguliavimo metais	Lt
41.	S_{Sk}	Bazinės dujų skirstymo veiklos sąnaudos	Lt
42.	$S_{Sk(i)}$	Dujų skirstymo veiklos sąnaudos i-taisiais reguliavimo metais	Lt
43.	S_{ST}	Dujų saugojimo ir transportavimo sąnaudos	Lt
44.	S_T	Dujų tiekimo buitiniams vartotojams veiklos sąnaudos	Lt
45.	S_{Tr}	Dujų tranzito sąnaudos	Lt
46.	S_{TS}	Dujų tiekimo saugumo užtikrinimo sąnaudos	Lt
47.	$T_{Pirk.}$	Dujų pirkimo (importo) kaina	Lt / 1000 m ³
48.	$T_{p.rib.}$	Viršutinė dujų perdavimo kainos riba	Lt / 1000 m ³
49.	$T_{p.rib.(i)}$	Viršutinė dujų perdavimo kainos riba i-taisiais reguliavimo metais	Lt / 1000 m ³
50.	$T_{sk.rib.}$	Viršutinė dujų skirstymo kainos riba	Lt / 1000 m ³
51.	$T_{sk.rib.(i)}$	Viršutinė dujų skirstymo kainos riba i-taisiais reguliavimo metais	Lt / 1000 m ³
52.	$T_{T.rib.}$	Viršutinė paskirtojo tiekimo kainos riba	Lt / 1000 m ³
53.	TI	Trumpalaikiai įsipareigojimai	Lt
54.	TN_v	Ilgalaikio turto nusidėvėjimo kaupiamas vidurkis	Lt
55.	$TN_{(1-5)}$	Ilgalaikio turto nusidėvėjimas konkrečiais reguliavimo metais	Lt
56.	TS_T	Pastovi dujų tiekimo saugumo kaina	Lt / mėnesį
57.	TT	Trumpalaikis turtas	Lt

58.	t	Efektyvi pelno mokesčio norma	%
59.	Q	Perduodamas, skirstomas ar tiekiamas dujų kiekis per metus	1000 m ³
60.	Q_B	Bendras buitinių vartotojų suvartojamas dujų kiekis per metus	1000 m ³
61.	$Q_{Gr,(n)}$	Buitinių vartotojų suvartojamas dujų kiekis per metus n-toje grupėje	1000 m ³
62.	Q_P	Sistemos naudotojams perduodamas bazinis dujų kiekis	1000 m ³
63.	$Q_{P(i)}$	Sistemos naudotojams perduodamas dujų kiekis kiekis i-taisiais reguliavimo metais	1000 m ³
64.	Q_{Sk}	Sistemos naudotojams skirstomas bazinis dujų kiekis	1000 m ³
65.	$Q_{Sk(i)}$	Sistemos naudotojams skirstomas dujų kiekis i-taisiais reguliavimo metais	1000 m ³
66.	Q_T	Buitiniams vartotojams tiekiamas dujų kiekis	1000 m ³
67.	V_P	Dujų perdavimo veikloje naudojamo turto vertė	Lt
68.	V_{Sk}	Dujų skirstymo veikloje naudojamo turto vertė	Lt
69.	WACC	Vidutinė svertinė kapitalo kaina	%
70.	WACC _{IM}	Vidutinė svertinė kapitalo kaina prieš mokesčius	%
71.	W_e	Nuosavo kapitalo dalis visame įdarbintame kapitale	Lt
72.	β	Beta koeficientas, santykinis rizikos matmuo, atspindintis įmonės ar ūkio šakos rizikingumo laipsnį lyginant su kitomis įmonėmis rinkoje	
73.	β_L	Rizikos laipsnis, jei įmonė veiklai finansuoti naudoja skolintą kapitalą	

Rekomendacijos dėl vartotojų (sistemos naudotojų) klasifikavimo ir diferencijavimo

Pasikeitus Gamtinių dujų įstatymo nuostatomis ir nustojus galioti Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo taisyklėms teisės aktai nereglamentuos vartotojų (sistemos naudotojų) grupių. Gamtinių dujų įstatymo 23 str. 5 dalis numato, kad dujų kiekio ir galios diferencijavimo principai nustatomi kainų nustatymo metodikose. Reguluojamos kainos, jų diferencijavimas, siekiant išvengti kryžminio subsidijavimo, tarp vartotojų grupių turi būti vieši, o jų nustatymo principai objektyvūs, skaidrūs ir nediskriminuojantys. Vadovaujantis Gamtinių dujų įstatymo 22 ir 23 straipsnių nuostatomis Komisijai nesuteikiama teisė nustatyti vartotojų grupių. Nustatydamos reguliuojamas kainas dujų įmonės numato diferencijavimo principus, vartotojų

grupės ir teikia Komisijai patikrinti. Vartotojų (sistemos naudotojų) grupės dujų įmonės nustato dujų kainų skaičiavimo metodikose.

Daugumoje apžvelgiamų šalių (išskyrus Latviją) dujų kainų (ribų) nustatymo metodikose sistemos naudotojai ar vartotojai nėra klasifikuojami, grupuojami. Kitos šalys vartotojų grupių nenumato, todėl sunku yra vertinti vartotojų grupavimo privalumus ir trūkumus. Rengėjų požiūriu, Komisija ir dujų įmonės turėtų suderinti sistemos naudotojų (vartotojų) grupes vienodas visiems sistemos operatoriams Lietuvoje. Dirbant jungtinėje sistemoje tai būtų privalumas.

Apžvelgiant Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo taisyklėse nustatytas sistemos naudotojų ir vartotojų grupes reikia pažymėti, kad Lietuvoje yra nustatyti pogrupiai, kurie nors ir nėra teisiniu požiūriu reikšmingi suskaldo vieną mažiausių vartotojų grupę į dvi beveik lygias dalis. Akivaizdu, kad yra padalinta viena, pagal dujų vartojimo paskirtį vartotojų grupė. Kauno technologijos universiteto atliktoje studijoje *Gamtinių dujų transportavimo tarifų diferencijavimo metodų tyrimas ir rekomendacijų kainodaros tobulinimui parengimas* pažymėtos 1 –os vartotojų grupės padalinimo neigiamos pasekmės bei pateikti kitų ES šalių konkretūs pavyzdžiai apie tokias vartotojų grupes. Toks, vienos vientisos vartotojų grupės padalijimas, nėra logiškas ir kelia problemas dujų įmonėms vykdant dujų apskaitą ir atsiskaitymus. Vartotojams tai yra taip pat problema, nes jiems reikia pasirinkti vartotojų pogrupį ir mokėti nustatyta kaina, tiksliai nežinant koks metinis dujų kiekis bus suvartotas per metus. Diferencijuojant vartotojus (sistemos naudotojus) į grupes dujų įmonėms siūlytume taikyti pakoreguotą pagal Gamtinių dujų įstatymo reikalavimus, labiau sustambintą Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo taisyklėse numatytą vartotojų (sistemos naudotojų) grupavimą:

Nustatant dujų perdavimo kainas sistemos naudotojai pagal į pristatymo vietą pristatomą dujų kiekį per metus diferencijuojami į 2 grupes:

Sistemos naudotojų grupė	Dujų kiekis (Q) (m ³ / per metus)
1 grupė	$Q \leq 1\,000\,000\,000$
2 grupė	$Q > 1\,000\,000\,000$

Nustatant dujų skirstymo kainas (kiekį ir galią) vartotojus (sistemos naudotojai) pagal į pristatymo vietą pristatomą dujų kiekį per metus diferencijuojami į 7 grupes:

Sistemos naudotojų grupė	Dujų kiekis (Q _{SK}) (m ³ / per metus)
1 grupė	$Q \leq 800\,m^3$
2 grupė	$800\,m^3 < Q \leq 0,02\,mln.\,m^3$
3 grupė	$0,02\,mln.\,m^3 < Q \leq 0,1\,mln.\,m^3$

4 grupė	$0,1 \text{ mln. m}^3 < Q \leq 1,0 \text{ mln. m}^3$
5 grupė	$1,0 \text{ mln. m}^3 < Q \leq 5,0 \text{ mln. m}^3$
6 grupė	$5,0 \text{ mln. m}^3 < Q \leq 15,0 \text{ mln. m}^3$
7 grupė	$Q > 15,0 \text{ mln. m}^3$

Nustatant dujų tiekimo kainas buitiniams vartotojams pagal į pristatymo vietą pristatomą dujų kiekį per metus diferencijuojami į 2 grupes:

Vartotojų grupė	Dujų kiekis (Q_T) (m^3 / per metus)
1 grupė	$Q \leq 800 \text{ m}^3$
2 grupė	$Q > 800 \text{ m}^3$

Siūloma redakcija:

1. Vartotojai gali būti klasifikuojami:

1.1 Pagal vartojimo paskirtį;

- buitiniai;
- nebuitiniai.

1.2. Pagal suvartojamą (transportuojamą) dujų kiekį dujų pristatymo vietoje.

1.3 Pagal dujų tiekimo saugumą:

- nenutrūkstamo dujų tiekimo;
- pertraukiamo dujų tiekimo.

1.4 Pagal didžiausią paros dujų suvartojimą skirtingais metų periodais:

- šiltojo periodo (didžiausią dujų kiekį suvartojantys birželio, liepos ir rugpjūčio mėnesiais);
- pereinamojo periodo (didžiausią dujų kiekį suvartojantys balandžio, gegužės, rugsėjo, spalio mėnesiais);
- šaltojo periodo (didžiausią dujų kiekį suvartojantys sausio, vasario, kovo, lapkričio, gruodžio mėnesiais).

1.5 Pagal dujų vartojimo trukmę (sutarties galiojimo trukmę):

- savaitės ir trumpesnio vartojimo (sutarties galiojimo trukmė nuo 1 iki 7 parų);
- mėnesio ir trumpesnio vartojimo (sutarties galiojimo trukmė nuo 8 iki 30 parų);
- ketvirčio ir trumpesnio vartojimo (sutarties galiojimo trukmė nuo 31 iki 90 parų);
- pusmečio ir trumpesnio vartojimo (sutarties galiojimo trukmė nuo 91 iki 181 parų);
- nepilnų metų ir trumpesnio vartojimo (sutarties galiojimo trukmė nuo 182 iki 364 parų);
- metinio vartojimo (sutarties galiojimo trukmė vieneri metai).

Rekomendacijos dėl dujų kiekio ir galios nustatymo

Siūloma redakcija:

1. Sistemos naudotojams perduodamas bazinis dujų kiekis (Q_P) skaičiuotiniais metais nustatomas sumuojant sistemos naudotojų pareikštus dujų kiekius, įvertinus faktiškai per penkerius metus perduotus dujų kiekius ir dujų įmonės prognozes skaičiuotiniais metais.

2. Sistemos naudotojų paros pajėgumai dujų perdavimo (G_P) sistemoje skaičiuotiniais metais nustatoma sumuojant sutartyse sistemos naudotojų pareikštą didžiausią per parą perduodamą dujų kiekį (vartotojo galią) per vienerius metus.

3. Sistemos naudotojams skirstomas bazinis dujų kiekis (Q_{Sk}) skaičiuotiniais metais nustatomas sumuojant sistemos naudotojų pareikštus dujų kiekius, įvertinus faktiškai per penkerius metus skirstytus dujų kiekius ir dujų įmonės prognozes skaičiuotiniais metais.

4. Sistemos naudotojų paros pajėgumai dujų skirstymo (G_{Sk}) sistemoje skaičiuotiniais metais nustatoma sumuojant sutartyse vartotojų (sistemos naudotojų) pareikštą didžiausią per parą skirstomą dujų kiekį (vartotojo galią) per vienerius metus.

5. Sistemos naudotojų, išskyrus buitinius vartotojus, pajėgumai (vartotojo galia) dujų perdavimo ir skirstymo sistemose bei perduodami, skirstomi dujų kiekiai nustatomi sutartimis su dujų įmone.

6. Buitinių vartotojų galia dujų perdavimo ir skirstymo sistemose (G_B) nustatoma pagal faktinį didžiausią paros buitinių vartotojų dujų suvartojimą vienerių metų laikotarpyje. Buitinių vartotojų pajėgumus pagal vartotojų grupes dujų sistemose nustato skirstymo sistemos operatorius. Kainų skaičiavimuose įvertinami faktiniai, buitinių vartotojų panaudojami, pajėgumai

7. Skaičiuojant dujų perdavimo, skirstymo kainas į skaičiavimus neįtraukiami dujų kiekiai dujų įmonių suvartojami technologinėms reikmėms.

8. Nustatant dujų perdavimo, skirstymo kainas dujų kiekiai skaičiuojami kubiniais metrais.

Rekomendacijos dėl sąnaudų skaičiavimo

Dujų direktyva aiškiai apibrėžia sąnaudų svarbą nustatant perdavimo ir skirstymo kainas. Tarifai turi būti paremti faktinėmis sąnaudomis. Kitos priežastys įtakojančios tarifus gali būti objektyvumo, paskirstymo efektyvumo ir rinkos skatinimo faktoriai. Dujų direktyvos nuostatos turi aiškų tikslą suteikti „efektyvų ir nediskriminacinį prisijungimą prie sistemos“. Tarp kitų dalykų, „efektyvi prieiga“ iš anksto numatytų prieigos tarifus, kurie nebūtų pernelyg aukšti ir atspindėtų esmines sąnaudas. Pernelyg aukšti tarifai, neatspindintys esminių sąnaudų, lengvai galėtų tapti barjeru, naujiems dalyviams siekiant prisijunti prie rinkos, ir tai galėtų riboti konkurenciją. Aukšti

tarifai stabdytų „objektyvų taikymą“, kaip, kad reikalaujama 18 Dujų direktyvos straipsnyje, nes vienintelis objektyvus pagrindas, prisijungiant prie dujų tinklo tarifų, yra esminės sąnaudos. Bendras tikslas - diskriminacijos, atsirandančios taikant tarifus, panaikinimas ir nediskriminacinių perdavimo (skirstymo) tarifų, pritaikomų visiems dujų sistemos naudotojams, įkūrimas. Dujų direktyvoje tai pažymėta keletu atvejų.

Tik sąnaudomis paremti ir sąnaudas atspindintys tarifai sustabdytų su sistemos operatoriais susijusių tiekimo įmonių pranašumą konkurencijos srityje (palyginti su konkurentais) tol, kol tiekimo įmonė priklauso tai pačiai motininei kompanijai, kaip ir sistemų operatorius.

Pagal Reglamento reikalavimą sąnaudos, kuriomis remiantis nustatomi tarifai, turi būti skaidrios. Kainų skaidrumas apima bent tinklų ekonominių duomenų santraukos paskelbimą, pavyzdžiui tokių kaip kontroliavimo lėšos, nusidėvėjimas, veiklos sąnaudos ir kapitalo sąnaudos. Reglamentas reikalauja, kad tarifai taip pat įtrauktų tinkamas investavimo įplaukas. Iš vienos pusės, perdavimo sistema yra laikoma natūralia monopolija, dėl šios priežasties tai yra kontroliavimo klausimas, iš kitos pusės yra aišku, kad investicijos turi atsipirkti. Vis dėlto atitinkamos įplaukos turi būti proporcingos investavimo rizikai ir neturi būti naudojamos tokiu būdu, kuris iškreiptų dujų verslo, t.y. tiekimo, konkurenciją.

Atsižvelgiant į Reglamentą, tarifai turi atspindėti realias patiriamas sąnaudas tol, kol šios sąnaudos atitinka veiksmingo ir struktūriškai palyginamo tinklo operatoriaus išlaidas. Tuo pat metu Reglamente atsispindi sąnaudų atsispindėjimo principas, kaip, kad yra nustatyta ir Direktyvoje. Vis dėl to priešingai direktyvai, Reglamentas taip pat apibrėžia išlaidų pagrindą, kuriuo galima remtis, formuojant tarifus.

Analizuojamos šalys labai skirtingai aprašo sąnaudas ir jų skaičiavimą, nuo labai paprasto ir sustambinto (Čekija, Olandija) iki labai detalaus (Slovakija ir Latvija). Tai veikia siejama su konkrečios šalies teisės normomis bei egzistuojančia metodikų nustatymo praktika. Tiek Komisijos, tiek Ryšių reguliavimo tarnybos patvirtintos metodikos, taisyklės nedetalizuoja sąnaudų ir pagrindinai aprašo esminius veiklų atskyrimo bei jų nustatymo principus. Daugumoje šalių dujų įmonių sąnaudos arba bent jų dalis yra vertinamos kiekvienais metais. Dėl sąnaudų reguliavimo turi būti apsisprendžiama iš anksto ir tai turi būti reglamentuota Metodikoje. Dėl didesnės sąnaudų dalies turėtų būti apsisprendžiama visam kainų reguliavimo periodui (Lietuvoje 5 metai). Tačiau kai kurios sąnaudų grupės kaip pavyzdžiui technologinės reikmės yra sunkiai prognozuojamos. Šių sąnaudų įtaka kainoms pakankamai žymi, todėl privalo būti kasmet peržiūrima, koreguojant kainų viršutines ribas.

Siūloma redakcija:

1. Dujų įmonės veiklos sąnaudos skirstomos ir skaičiuojamos atskirai:
  - perdavimo veiklai;
  - skirstymo veiklai;

- paskirtojo tiekimo veiklai;
- kitų paslaugų ir pardavimų.

2. Perdavimo, skirstymo sąnaudos atskiriamos tvarkant kiekvienos iš šių rūšių atskirą buhalterinę apskaitą.

3. Dujų perdavimo ir skirstymo kainų viršutinių ribų skaičiavimuose bazinės sąnaudos nustatomos skaičiuotiniais metais, pagal duomenis, pateiktus duomenis, atsižvelgiant į faktines dujų įmonės veiklos sąnaudas ir jų prognozę penkeriems metams.

4. Skaičiuojant viršutines perdavimo, skirstymo kainų ribas į skaičiuotes įtraukiamos tos dujų įmonės sąnaudos, kurios susidaro vykdant pagrindinę ūkinę - finansinę veiklą ir ilgalaikes veiklos programas.

5. Dujų įmonės veiklos sąnaudoms yra priskiriamos sąnaudos dujoms pristatyti iki dujų pristatymo vietos vartotojams, užtikrinant patikimą ir saugų dujų tiekimą mažiausiomis sąnaudoms. Skaičiuojant šias sąnaudas, būtina vadovautis galiojančiais įstatymais bei kitais teisės aktais.

6. Tiesioginiais skaičiavimais sąnaudos priskiriamos atitinkamai veiklai. Sąnaudos, kurios tiesioginiai nesuskaičiuojamos, atskiriamos pagal dujų įmonės nustatytas ir su Komisija suderintas apskaitų atskyrimo taisykles.

7. Į sąnaudas įskaičiuojamos dujų įmonės reguliuojamos veiklos ilgalaikio turto nusidėvėjimo sąnaudos, suskaičiuotos pagal Komisijos suderintus ilgalaikio turto nusidėvėjimo (amortizacijos) normatyvus ir atspindimos įmonės finansinėje atskaitomybėje.

8. Kitos paslaugos ir pardavimai – su pagrindine veikla nesusijusios papildomos mokamos paslaugos (įskaitant dujų transportavimą tranzitu) ir parduodamas įmonei nereikalingas turtas. Jų sąnaudos neįskaičiuojamos į įmonės pagrindinę veiklą.

9. Perdavimo sistemos sąnaudos mažinamos dujų tranzito sąnaudomis. Dujų tranzito sąnaudos turi būti suderintos su Komisija.

10. Koreguojant perdavimo, skirstymo kainų viršutines ribas bazinės sąnaudos gali būti perskaičiuojamos dujų įmonėms viršijant bazines sąnaudas. Dujų įmonės prašymas perskaičiuoti sąnaudas turi būti pagrįstas ir motyvuotas.

11. Dujų įmonės sąnaudos skaičiuojamos pagal prieduose pateiktas formas. Duomenys pateikiami už 5 praėjusius kalendorinius metus, einančius prieš tuos metus, kuriais yra nustatoma viršutinė kainų riba ir planuojamą 5 metų laikotarpį.

Rekomendacijos dėl normatyvinio pelno nustatymo

Daugiausia diskusijų ir ginčų sulaukiantis dujų kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodikos skyrius.

Visos projekte analizuojamos šalys išskyrus Slovakiją (Latvija, Čekija, Airija, Olandija) taiko pasaulinėje praktikoje pripažintą pelno skaičiavimą vidutinės svertinės kapitalo kainos (angl. Weighted average cost of capital, toliau WACC) ir įdarbinto kapitalo sandaugos modelį. WACC yra labiausiai paplitęs kapitalo sąnaudų įvertinimui naudojamų dydžių. Reguluojamos rinkos atveju WACC skaičiavimo metodika paprastai būna paremta nusistovėjusia skaičiavimo praktika ir visuotinai pripažintais informacijos šaltiniais. Siekiant tiksliau atspindėti alternatyvines kapitalo sąnaudas tuo laikotarpiu, kuriam yra apskaičiuojamos viršutinės gamtinių dujų kainų ribos, WACC reikšmė gali būti skaičiuojama ir į ateitį.

WACC apskaičiuojama atsižvelgiant į svertinę akcininkų nuosavybės ir skolinto kapitalo kainą (alternatyvines sąnaudas), kurią galima įvertinti tiek su mokesčiais, tiek ir be jų. WACC po pelno mokesčių paprastai yra naudojamas skaičiuojant investicinius projektus, o bendrai visos įmonės veiklai gali būti skaičiuojama didesnė WACC reikšmė prieš mokesčius, kadangi pelno mokestis metodikoje nėra traktuojamas kaip bazinės sąnaudos.

Įdarbintas kapitalas (angl. Capital Employed) apskaičiuojamas kaip ilgalaikio turto likutinės vertės ir apyvartos kapitalo (balanso ataskaitoje) suma. Atsižvelgiant į esamą reguliavimo praktiką, įdarbintas kapitalas gali būti skaičiuojamas tiek nuo perkainotos, tiek nuo neperkainotos turto vertės. Į įdarbintą kapitalą gali būti neįskaičiuojamos tam tikros turto grupės (užkonservuotas, nenaudojamas ar esantis atsargose turtas, vartotojų įmokos už prijungimą ir kt.)

WACC taikymo atveju palūkanų sąnaudos neturėtų būti įtraukiamos į dujų perdavimo ir skirstymo bazines sąnaudas, o jų padengimas užtikrinamas per WACC.

1. Normatyvinio pelno poreikis skaičiuojamas atskirai perdavimui ir skirstymui vadovaujantis galiojančiais įstatymais ir kitais teisės aktais.

2. Dujų perdavimo bei skirstymo veikloje normatyvinis pelnas ($NP_{p,sk}$) skaičiuojamas pagal formulę:

$$NP_{p,sk} = IK_5 \times WACC_{IM} \quad Lt;$$

čia:

IK_5 – vidutinė įdarbinto kapitalo vertė reguliavimo laikotarpiu, Lt;

$WACC_{IM}$ – vidutinė svertinė kapitalo kaina prieš mokesčius.

3. Nustatant dujų kainų viršutines ribas penkerių metų laikotarpiui įvertinamos penkerių metų dujų įmonės investicijos, turto nusidėvėjimas rezultate nustatant ilgalaikio turto vidutinę vertę.

$$IK_5 = IK_0 + \Delta IT - TN_v$$

čia:

IK_0 - pradinio įdarbinto kapitalo vertė, Lt.

ΔIT – investicijų į ilgalaikį turtą kaupiamas vidurkis reguliavimo laikotarpiu (ilgalaikio turto prieaugis), Lt;

TN_v – ilgalaikio turto nusidėvėjimo kaupiamas vidurkis reguliavimo laikotarpiu, Lt.

4. Investicijų į ilgalaikį turtą kaupiamasis vidurkis paskaičiuojamas:

$$\Delta IT = \{ (II_1) + (II_1 + II_2) + \dots + (II_1 + II_2 + II_3 + II_4 + II_5) \} / 5$$

čia:

$II_{(1-5)}$ – konkrečių kainų reguliavimo metais numatytos investicijos į ilgalaikį turtą, Lt.

5. Ilgalaikio turto nusidėvėjimo kaupiamas vidurkis paskaičiuojamas pagal formulę:

$$TN = \{ (TN_1) + (TN_1 + TN_2) + \dots + (TN_1 + TN_2 + TN_3 + TN_4 + TN_5) \} / 5$$

čia:

$TN_{(1-5)}$ – ilgalaikio turto nusidėvėjimas konkrečiais kainų reguliavimo metais, Lt.

6. Pradinis įdarbintas kapitalas apskaičiuojamas kaip ilgalaikio turto likutinės vertės ir apyvartos kapitalo (balanso ataskaitoje) suma. Pradiniam įdarbinto kapitalo nustatymui naudojami paskutinio perdavimo, skirstymo veikloje audituoto balanso ataskaitos duomenys. Į įdarbintą kapitalą neįskaičiuojamas užkonservuotas, nenaudojamas turtas ir vartotojų įmokos už prijungimą.

$$IK_0 = IT + AK$$

čia:

IT – ilgalaikis turtas, Lt;

AK - apyvartinis kapitalas, lygus reikšmei gaunamai iš trumpalaikio turto atimant trumpalaikius įsipareigojimus, Lt

Skaičiuojant apyvartinį kapitalą, į trumpalaikius įsipareigojimus neįtraukiami trumpalaikiai finansiniai įsipareigojimai (trumpalaikės paskolos (vertybiniai popieriai) ir ilgalaikių paskolų (vertybinių popierių) einamųjų metų dalis, lizingo įsipareigojimai ir pan.), kurie skirti įmonės veiklai finansuoti ir už kuriuos mokamos palūkanos.

7. Vidutinė svertinė kapitalo kaina $WACC_{PM}$ prieš pelno mokesčius apskaičiuojama pagal formulę:

$$WACC_{PM} = R_d \times \left(\frac{D}{E + D} \right) + R_e \times \left(\frac{100}{100 - t} \right) \times \left(\frac{E}{D + E} \right)$$

čia:

R_d – skolinto kapitalo kaina, išreikšta procentiniais punktais;

R_e – akcininkų nuosavybės grąža, išreikšta procentiniais punktais;

D – skolinto kapitalo rinkos vertė;

E – akcininkų nuosavybės rinkos vertė;

t – efektyvi pelno mokesčio norma, procentiniais punktais.

Vidutinė skolinto kapitalo kaina apskaičiuojama ataskaitinio periodo palūkanų sąnaudas dalinant iš skolinto kapitalo vidutinės vertės.

8. Akcininkų nuosavybės grąža paskaičiuojama:

$$R_e = R_f + (\beta \times NRP)$$

čia:

R_f – nerizikinga investicijų grąžos norma rinkoje, išreikšta procentiniais punktais;

NRP – akcininkų nuosavybės rizikos premija, išreikšta procentiniais punktais;

β – beta, santykinis rizikos matmuo, atspindintis įmonės ar ūkio šakos rizikingumo laipsnį lyginant su visomis įmonėmis rinkoje.

9. Nerizikinga investicijų grąžos norma nustatoma atsižvelgiant į ilgo laikotarpio Vyriausybės vertybinių popierių (VVP) grąžą.

10. Akcininkų nuosavybės rizikos premija gali būti apskaičiuojama atsižvelgiant į Lietuvos kapitalo rinkos rizikingumą, naudojant tarptautinių reitingų agentūrų Lietuvai suteiktus reitingus bei santykinę akcijų rinkos grąžos variaciją lyginant su VVP grąžos variacija. (Pastaba: NRP reikšmei nustatyti galima naudoti prof. A. Damodaran pateikiamas įvairių akcijų rinkų (tame tarpe ir Lietuvos) rizikos premijas.

(http://pages.stern.nyu.edu/~adamodar/New_Home_Page/data.html).

Bendru atveju akcininkų nuosavybės rizikos premija paskaičiuojama:

$$NRP = R_m - R_f$$

čia:

R_m – vidutinė akcininkų nuosavybės grąžos norma rinkoje;

R_f – nerizikinga investicijų grąžos norma rinkoje, išreikšta procentiniais punktais

11. Įmonei naudojant skolintą kapitalą santykinis rizikos matmuo β paskaičiuojamas:

$$\beta = \beta_U \times \left(1 + (1 - t) \times \frac{D}{E}\right)$$

čia:

β – beta, santykinis rizikos matmuo, atspindintis įmonės ar ūkio šakos rizikingumo laipsnį lyginant su visomis įmonėmis rinkoje;

β_U – rizikos laipsnis, jei įmonė veiklai finansuoti nenaudoja skolinto kapitalo;

D – skolinto kapitalo rinkos vertė;

E – akcininkų nuosavybės rinkos vertė;

t – efektyvi pelno mokesčio norma.

12. β_U atspindi įmonės (veiklos) rizikingumo laipsnį lyginant su visomis biržoje kotiruojamomis įmonėmis ir gali būti skaičiuojamas lyginant įmonės akcijos ir Lietuvos nacionalinio akcijų indekso vertės svyravimus. (Pastaba: β_U reikšmę nustatyti galima naudoti prof. A. Damodaran pateikiamas beta reikšmes kurie atspindi įvairių ūkio šakų JAV, Europos, Japonijos ir besivystančių šalių įmonių duomenis.

13. Efektyvi pelno mokesčio norma nustatoma dalinant apskaičiuotą ataskaitinio laikotarpio veiklos pelno mokestį iš pelno (nuostolio) prieš apmokestinimą.

14. Jeigu pasibaigus dvejiems ūkiniais finansiniais metams vidutinis dujų įmonės reguliuojamos veiklos pelnas viršija atitinkamai veiklai viršutinėje kainų riboje nustatyto normatyvinio pelno normą 2 procentiniais punktais (pirmoji pelno normos riba), kitais metais šios veiklos kainos viršutinė riba mažinama 50 proc. pelno viršijimo suma. Jei dujų įmonė viršija nustatyto normatyvinio pelno normą 6 procentiniais punktais (antroji pelno normos riba) - mažinama visa pelno viršijimo suma virš antrosios pelno normos ribos ir 50 proc. pelno viršijimo sumos virš pirmosios pelno normos ribos. Atsižvelgus į dujų įmonės dujų teikiamų paslaugų patikimumo ir kokybės pasikeitimo laipsnį, suskaičiuotą remiantis įmonės veiklos monitoringo duomenimis, abi leistino pelno normos ribos (pirmoji ir antroji) gali būti padidintos arba sumažintos 1 procentiniu punktu.

15. Perdavimo, skirstymo veikloje uždirbtas pelnas nemažinamas, jeigu dujų įmonė siekdama didesnio efektyvumo sumažina normatyvines sąnaudas, nors ir viršija Metodikos (p.). nustatytą vidutinį dviejų metų leistiną normatyvinį pelną.

Įdarbintas kapitalas

Įdarbintas kapitalas (IK) yra lygus akcininkų nuosavybės (akcininkų investuotų lėšų) bei ilgalaikių paskolų (kreditorių investuotų lėšų) sumai. IK formulę galima išvesti iš balanso ataskaitos lygybės:

Turtas = Akcininkų nuosavybė + Įsipareigojimai

Arba:

$$IT + TT = AN + IS + TI$$

čia:

IT – ilgalaikis turtas;

TT – trumpalaikis turtas;

AN – akcininkų nuosavybė;

IS – ilgalaikiai įsipareigojimai arba skola;

TI – trumpalaikiai įsipareigojimai.

Pertvarkę šią formulę gauname:

$$IT + TT - TI = AN + IS$$

Apyvartinis kapitalas (AK) lygus iš trumpalaikio turto atimant trumpalaikius įsipareigojimus ($TT-TI$). Įdarbintas kapitalas (IK) lygus akcininkų nuosavybės (akcininkų investuotų lėšų) bei ilgalaikių finansinių įsipareigojimų (kreditorių investuotų lėšų) sumai. Prie ilgalaikių paskolų priskiriami ir trumpalaikiai finansiniai įsipareigojimai (ilgalaikių finansinių įsipareigojimų einamųjų metų dalis, trumpalaikiai finansiniai įsipareigojimai, lizingo įsipareigojimai ir pan.), nes pagal savo ekonominę prasmę šie įsipareigojimai taip pat yra kreditorių įdarbintas kapitalas, ir už šiuos įsipareigojimus kreditoriams garantuojama atitinkama graža (priskaičiuojamos palūkanos). Perrašius gautą lygybę:

$$IK = IT + AK$$

Pagal šią lygybę, įdarbintas kapitalas yra skirtas ilgalaikiam turtui ir apyvartiniam kapitalui finansuoti. Nėra skirtumo kurią balanso ataskaitos pusę analizuoti skaičiuojant įdarbintąjį kapitalą: turto (ilgalaikio ir trumpalaikio) ir nuosavybės (trumpalaikių įsipareigojimų), ar tik nuosavybės (akcininkų kapitalas, ilgalaikiai ir trumpalaikiai įsipareigojimai). Reguluojamos rinkos atveju įdarbintojo kapitalo dydžio skaičiavimas pagal turto ir trumpalaikių įsipareigojimų straipsnius yra naudojamas dažniau.

Paskirtojo tiekimo veiklos normatyvinio pelno skaičiavimas

1. Paskirtojo tiekimo veiklos normatyvinis pelnas, dujų tiekimui buitiniams vartotojams (NP_T) skaičiuojamas pagal formulę:

$$NP_T = (S_T + S_{Pirk}) \times PM_{PM} \quad Lt;$$

čia:

S_T – tiekimo buitiniams vartotojams veiklos sąnaudos, Lt ;

S_{Pirk} – dujų pirkimo sąnaudos, paskaičiuojamos butiniams vartotojams tiekiamą dujų kiekį padauginus iš perkamų dujų kainos, Lt ;

PM_{PM} – pelno marža, išreikšta procentais.

2. Pelno marža atitinka vidutinę Lietuvoje veikiančių komercinių bankų suteiktų paskolų nefinansinėms korporacijoms ir namų ūkiams palūkanų normą, kuri yra skelbiama Lietuvos banko (www.lb.lt/statistika).

3. Jei dujų tiekimo veiklos pelnas per praėjusius metus viršija Komisijos nustatytą normatyvinį pelną, kitais metais paskirtojo tiekimo veiklos pajamos bei viršutinė kainos riba, mažinama 50 proc. normatyvinį pelną viršijančia suma. Skaičiuojant viršytą normatyvinį pelną,

Komisijos nustatyta dujų tiekimo veiklos normatyvinis pelnas perskaičiuojamas įvertinant faktines parduoto dujų kiekio ir dujų pirkimo kainos reikšmes.

Rekomendacijos dėl dujų perdavimo ir skirstymo kainos viršutinės ribos skaičiavimo

Praktikoje sutinkami keli dujų perdavimo, skirstymo kainų reguliavimo modeliai, kai valstybės paskirtas Regulatorius sistemos operatoriams nustato:

- ✓ dujų perdavimo, skirstymo kainų viršutinės ribas;
- ✓ pajamų lygį perdavimo, skirstymo veikloms;
- ✓ konkrečias dujų perdavimo, skirstymo kainas.

Analizuojamų šalių pasirinktas kainų reguliavimo modelis priklauso nuo teisinės bazės ir šalyje galiojančios praktikos.

Pagal Lietuvos Respublikoje veikiančius teisės aktus (Energetikos įstatymas ir Gamtinių dujų įstatymas) dujų sektoriuje yra nustatomos kainų viršutinės ribos, todėl Metodikoje numatyti kitoki perdavimo, skirstymo kainų reguliavimą yra tik teorinės galimybės. Mūsų nuomone, žymiai lankstesnis ir paprastesnis būtų pajamų lygio nustatymas, atskiroms reguliuojamoms veikloms, nesureikšminant perduodamo, skirstomo dujų kiekio, kuris yra įtakojamas objektyvių ir subjektyvių faktorių, kainos viršutinių ribų ir konkrečių kainų nustatymo laikotarpiu. Didžiausias kainų viršutinių ribų privalumas – aiškiai išreikštas, lengvai palyginamas ir vartotojams suprantamas kainų lygis.

Siūloma redakcija:

1. Viršutinė dujų perdavimo kainos riba ($T_{P,rib}$) skaičiuojama pagal formulę:

$$T_{P,rib} = \frac{(S_p - S_{tr} + NP_p)}{Q_p}, \text{ Lt/tūkst. m}^3;$$

čia

S_p – nustatytos perdavimo bazinės sąnaudos per metus, Lt;

S_{tr} – dujų transportavimo tranzitu sąnaudos, Lt;

NP_p – normatyvinis perdavimo veiklos pelnas, Lt;

Q_p – nustatytas perdavimo bazinis dujų kiekis, atėmus tranzito dujų kiekį, tūkst. m³.

2. Viršutinė dujų perdavimo kainos riba antraisiais-penktaisiais kainų reguliavimo metais yra koreguojama pagal formulę:

$$T_{P,rib.(i+1)} = T_{P,rib.(i)} - \left\{ \frac{((Q_{P(i+1)} - Q_{P(i)}) \times T_{P,rib.(i)}) - (S_{P(i+1)} - S_{P(i)}) - \Delta P_p}{Q_{P(i+1)}} \right\} + \left\{ T_{P,rib.(i)} \times \frac{(I_{Inf} - E_{Ef})}{100} \right\}$$

$T_{P,rib.(i)}$ – (i) metais nustatyta viršutinė dujų perdavimo kainos riba, Lt/tūkst. m³;

$Q_{P(i)}$ – (i) metais perduodamas dujų kiekis, atėmus tranzito dujų kiekį, tūkst. m³;

$Q_{P(i+1)}$ – kainų reguliavimo metais (skaičiuotinais metais), perduodamas dujų kiekis, atėmus tranzito dujų kiekį, tūkst. m³;

$S_{P(i)}$ – (i) metais nustatytos perdavimo veiklos sąnaudos per metus, Lt;

$S_{P(i+1)}$ – perdavimo veiklos sąnaudos kainų reguliavimo metais (skaičiuotinais metais), Lt;

ΔP_p – faktiškai uždirbto pelno ir leistino normatyvinio pelno skirtumas, Lt;

I_{infl} – Statistikos departamento paskelbtas metinis vartotojų kainų indeksas, procentiniais punktais;

E_{ef} – efektyvumo rodiklis, procentiniais punktais.

3. Koreguojant dujų perdavimo kainų viršutines ribas yra vertinami perduodamas dujų kiekis, viršytas normatyvinis pelnas, sąnaudų pokyčio rodikliai, vartotojų kainų indeksas, veiklos efektyvumas bei kitų nuo įmonės veiklos nepriklausančių veiksnių poveikis.

4. Viršutinė dujų skirstymo kainos riba ($T_{Sk,rib}$) skaičiuojama pagal formulę:

$$T_{Sk,rib} = \frac{(S_{Sk} + NP_{Sk})}{Q_{Sk}}, \text{ Lt/tūkst. m}^3;$$

čia:

S_{Sk} – nustatytos skirstymo veiklos bazinės sąnaudos per metus, Lt;

NP_{Sk} – normatyvinis skirstymo veiklos pelnas, Lt;

Q_{Sk} – nustatytas skirstomas bazinis dujų kiekis, tūkst. m³.

5. Viršutinė dujų skirstymo kainos riba antraisiais – penktaisiais reguliavimo metais yra koreguojama pagal formulę:

$$T_{Sk,rib.(i+1)} = T_{Sk,rib.(i)} - \left\{ \frac{((Q_{Sk(i+1)} - Q_{Sk(i)}) \times T_{Sk,rib.(i)}) - (S_{Sk(i+1)} - S_{Sk(i)}) - \Delta P_{Sk}}{Q_{Sk(i+1)}} \right\} + \left\{ T_{Sk,rib.(i)} \times \frac{(I_{Inf} - E_{Ef})}{100} \right\}$$

$T_{Sk,rib.(i)}$ – (i) metais nustatyta viršutinė dujų skirstymo kainos riba, Lt/tūkst. m³;

$Q_{Sk(i)}$ – (i) metais skirstomas dujų kiekis, tūkst. m³;

$Q_{Sk(i+1)}$ – kainų reguliavimo metais (skaičiuotinais metais), skirstomas dujų kiekis, tūkst. m³;

$S_{Sk(i)}$ – i metais nustatytos skirstymo veiklos sąnaudos per metus, Lt;

$S_{Sk(i+1)}$ – skirstymo veiklos sąnaudos kainų reguliavimo metais (skaičiuotinais metais), Lt;

ΔP_{Sk} – faktiškai uždirbto pelno ir leistino normatyvinio pelno skirtumas, Lt;

I_{infl} – Statistikos departamento paskelbtas metinis vartotojų kainų indeksas, procentiniais punktais;

E_{ef} – efektyvumo rodiklis, procentiniais punktais.

6. Koreguojant dujų skirstymo kainų viršutinės ribas yra vertinami šie faktoriai: skirstomas dujų kiekis, viršytas normatyvinis pelnas, sąnaudų pokyčio rodikliai, vartotojų kainų indeksas, veiklos efektyvumas bei kitų nuo įmonės veiklos nepriklausančių veiksnių poveikis.

7. Viršutinė paskirtojo tiekimo kainos riba skaičiuojama pagal formulę:

$$T_{T.rib.} = T_{Pirk(i)} + \frac{(S_T + NP_T)}{Q_T}, \text{ Lt/tūkst. m}^3;$$

čia:

$T_{Pirk(i)}$ – dujų pirkimo (importo) kaina, Lt/tūkst. m³;

S_T – tiekimo buitiniams vartotojams veiklos sąnaudos, Lt;

NP_T – normatyvinis paskirtojo tiekimo veiklos pelnas, Lt;

Q_T – buitiniams vartotojams tiekiamas dujų kiekis, per metus tūkst. m³.

8. Dujų pirkimo ir/ar importo kainos nustatomos vadovaujantis dujų pirkimo-pardavimo ir/ar tiekimo sutarčių nuostatomis.

9. Buitiniams vartotojams dujų pirkimo (importo) kaina skaičiuojama pagal formulę:

$$T_{Pirk} = \frac{\sum (T_{Pirk(i)} \cdot Q_i)}{Q_T} \times K_c, \text{ Lt/tūkst. m}^3;$$

čia

$T_{Pirk(i)}$ – dujų pirkimo (importo) kaina, Lt/tūkst. m³;

$\sum (T_{Pirk(i)} \cdot Q_i)$ – dujų importo metinės sąnaudos, Lt;

Q_T – buitiniams vartotojams tiekiamas dujų kiekis per metus, tūkst. m³;

K_c – žemutinės dujų degimo šilumos vertės pataisos koeficientas.

10. Vidutinė metinė dujų pirkimo (importo) kaina skaičiuojama atsižvelgus į kintančių kainos dedamųjų reikšmių prognozę ateinantiems 12 kalendorinių mėnesių. Naftos produktų kainos ir valiutų keitimo santykiai prognozuojami vadovaujantis ateities sandorių kainomis pasaulio naftos produktų ir valiutų santykiai.

11. Dujų pirkimo kainų skaičiavimuose žemutinė dujų degimo šilumos vertė įvertinama pagal faktinį praėjusių paskutinių 12 mėnesių žemutinės dujų degimo šilumos vertės vidurkį. Kainos pokytis dėl žemutinės dujų degimo šilumos vertės pasikeitimo skaičiuojamas įvertinus žemutinės dujų degimo šilumos vertės pataisos koeficientą (K_c):

$$K_c = \frac{C_v}{C_b},$$

čia:

C_v - praėjusių paskutinių 12 mėnesių vidutinė žemutinė dujų degimo šilumos vertė;

C_b – bazinė žemutinė dujų degimo šilumos vertė lygi 7900 kcal/m³.

12. Viršutinė paskirtojo tiekimo kainos riba antraisiais – penktaisiais reguliavimo metais yra koreguojama pagal formulę:

$$T_{T.rib.(i+1)} = T_{T.rib(i)} - T_{Pirk.(i)} + T_{Pirk.(i+1)} + \frac{\Delta S_T - \Delta P_T}{Q_{T(i+1)}} \text{ Lt/tūkst. m}^3;$$

čia:

$T_{T.rib(i)}$ – viršutinė paskirtojo tiekimo kainos riba (i) reguliavimo metais, Lt/tūkst. m³;

$T_{Pirk(i)}$ – dujų pirkimo (importo) kaina (i) reguliavimo metais Lt/tūkst. m³;

$T_{Pirk(i+1)}$ – dujų pirkimo (importo) kaina (i+1) reguliavimo metais, Lt/tūkst. m³;

$Q_{T(i+1)}$ – buitiniams vartotojams tiekiamas dujų kiekis, per metus tūkst. m³;

ΔS_T – paskirtojo tiekimo veiklos sąnaudų pokytis dėl nuo įmonės veiklos nepriklausančių veiksnių poveikio, Lt;

ΔP_T – faktiškai uždirbto ir normatyvinio paskirtojo tiekimo veiklos pelno skirtumas, Lt.

13. Skirtumas tarp Komisijos nustatyto normatyvinio pelno ir faktiškai (i) reguliavimo metais gauto pelno iš paskirtojo dujų tiekimo įvertinamas (i+2) reguliavimo metais.

14. Koreguojant paskirtojo tiekimo kainos viršutines ribas yra vertinamas viršytas normatyvinis pelnas bei nuo įmonės veiklos nepriklausančių veiksnių poveikis.

Rekomendacijos dėl dujų tiekimo saugumo kainų

GDĮ 24str. 3, 4, ir 6 dalys reglamentuoja dujų tiekimo saugumo priemones buitiniams ir nebutiniams vartotojams. Lietuvos Respublikos Vyriausybė ar jos įgaliota institucija nustato konkrečias saugumo užtikrinimo priemones, kurių vykdymas dujų įmonėms, vartotojams būtų privalomas. Priemonės turi numatyti prioritetinį saugų dujų tiekimą, įskaitant atsargas dujų vamzdyne, buitiniams vartotojams ir vartotojams į tuos objektus, kurių energijos gamybos galia mažesnė kaip 5 MW, kuriuose nėra kuro rezervinių atsargų ir kuriems dujų tiekimo negalima nutraukti. Ūkio ministerija parengia minimalius dujų tiekimo patikimumo reikalavimus, jų finansavimo principus bei dujų įmonių (tiekimo įmonių, perdavimo ir skirstymo sistemų operatorių) ir kitų dujų rinkos dalyvių pareigas įgyvendinat tiekimo saugumo reikalavimus. Dujų tiekimo saugumo priemonės turi užtikrinti dujų tiekimą sutrikimo ar nutraukimo atvejais dėl avarių ar kitų išorinių veiksnių, kuriems dujų įmonės negali daryti įtakos ar jų valdyti pagal savo kompetenciją ir pareigas. Reikalavimai būtų taikomi ekstremalios energetikos padėties atveju.

Pagal GDĮ nuostatas buitiniams vartotojams nenutrūkstamo dujų tiekimo finansavimas turi būti įtraukiamas į tiekimo kainą, nustatant atskirą tiekimo kainos dedamąją. Dujų tiekimo saugumo kainos dedamosios skaičiavimo principai turėtų būti kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodikoje. Nebuitiniai vartotojai išlaidas, susijusias su nenutrūkstamu dujų tiekimu, padengia savo lėšomis.

Siūloma redakcija:

1. Buitiniam vartotojui, dujas tiekianti įmonė nustato atskirą dujų tiekimo kainos dedamąją. Dujas tiekianti įmonė nustato pastovią dujų tiekimo saugumo kainą $TS_{T.Gr}$ (Lt/mėn).

2. Dujų tiekimo saugumo kaina nustatoma atskirai kiekvienai buitinių vartotojų grupei ir yra apskaičiuojama, pagal formulę:

$$TS_{T.gr(n)} = \frac{(S_{PR} + S_{ST}) \times Q_{Gr(n)}}{B_{T.(n)} \times 12 \times Q_B} \quad Lt / per mėnesį;$$

čia:

S_{PR} - dujų pirkimo buitiniams vartotojams sąnaudos, Lt;

S_{ST} – dujų saugojimo, transportavimo ir kitos sąnaudos, Lt;

$Q_{Gr.(n)}$ – buitinių vartotojų grupės suvartojamas per metus dujų kiekis, tūkst. m³;

Q_B – bendras buitinių vartotojų suvartojamas per metus dujų kiekis, tūkst. m³;

$B_{T(n)}$ – buitinių vartotojų skaičius vartotojų grupėje;

(n) – buitinių vartotojų grupė.

3. Dujų tiekimo saugumo kaina buitiniams vartotojams nustatoma vieną kartą per metus.

4. Nustatant dujų tiekimo saugumo kainą normatyvinis pelnas neskaičiuojamas.

Dujų perdavimo, skirstymo kainų diferencijavimo principai

1. Dujų perdavimo, skirstymo kainos gali būti diferencijuojamos pagal sistemos naudotojų kategorijas ar grupes, dujų suvartojimo kiekį, dujų slėgį, galią, trukmę, vartojimo paskirtį, dujų tiekimo patikimumą, taip pat pagal kitus dujų įmonės pasirinktus objektyvius požymius, sudarančius galimybę siekti didesnio veiklos efektyvumo ir neprieštarauja teisės aktams. Nustatant bei diferencijuojant kainas, draudžiama diskriminuoti sistemos naudotojus, taikyti kryžminį subsidijavimą tarp sistemos naudotojų ar jų grupių. Diferencijuojant kainas būtina vadovautis susidariusiomis sąnaudomis.

2. Konkrečios kainos skaičiuojamos pagal dujų perdavimo, skirstymo kainų nustatymo metodikas. Šias metodikas parengia ir kartu su kainų skaičiavimais Komisijai pateikia dujų įmonės.

3. Dujų perdavimo ir skirstymo kainos taikomos „pašto ženklų“ principu, nepriklausomai nuo perdavimo ir skirstymo atstumo.

4. Dujų perdavimo ir skirstymo kainos nustatomos pagal sistemos naudotojui į dujų pristatymo vietą transportuotą dujų kiekį per metus.

5. Sistemos naudotojams nustatoma vienanarė arba dvinarė perdavimo ir (ar) skirstymo kaina.

6. Dvinarė dujų perdavimo ir skirstymo kaina susideda iš pastoviosios ir kintamosios dalies. Pastovioji dalis skaičiuojama pagal vartotojo pareikštą (užsakyta) paros galią, o kintamoji dalis - pagal perduotą (sunaudotą) dujų kiekį. Dujų įmonės nustato pastoviosios dalies mokėjimo koeficientą (≤ 1), nekintantį penkerius metus. Pastovios dalies mokėjimo koeficientas dujų perdavime yra ne mažesnis kaip 0,7, dujų skirstyme – nuo 0 iki 0,2.

7. Sistemos naudotojams perduotas ir paskirstytas ar patiektas dujų kiekis ir pareikšta (užsakyta) galia nustatoma sutartimis su dujų įmone. Vartotojo galia per parą kiekvienais metais gali būti koreguojama, atsižvelgiant į faktinę praėjusių metų galią. Nustatant vartotojo galią, turi būti įvertinama, ar vartotojo (sistemos naudotojo) maksimalus paros dujų suvartojimo momentas sutampa su pikiniu dujų sistemos vartojimu.

8. Buitiniams vartotojams dujų skirstymo ir tiekimo kainos diferencijuojamos pagal dujų vartojimo kiekį. Nebuitiniams vartotojams dujų perdavimo ir skirstymo kainos diferencijuojamos pagal dujų kiekį ir galią. Dujų perdavimo kainos diferencijuojamos pagal paslaugos teikimo trukmę (ilgalaikės bei trumpalaikės paslaugos) ir paslaugos nutraukimo tikimybę (pertraukiamos ir nepertraukiamos paslaugos).

9. Komisija, nustačiusi, kad dujų įmonių nustatytos kainos diskriminuoja vartotojus, kryžmiškai subsidijuoja skirtingas veiklas ar vartotojų grupes, nurodo įmonėms jų klaidas. Įmonės privalo jas ištaisyti per 15 dienų. Jei įmonė nevykdo Komisijos reikalavimo, Komisija turi teisę vienašališkai nustatyti konkrečias reguliuojamas kainas.

Bendros rekomendacijos

Dujų transportavimo paslaugų ir dujų tiekimo kainų viršutinių ribų nustatymo metodikų atskyrimas tiek ekonominiu, tiek teisiniu požiūriu būtų labiau veiksmingas ir geriau suprantamas. Be to, būtų dalinai išvengta tokių situacijų, kuomet Metodikos galiojimas stabdomas visa apimtimi ir dėl to negalima keisti, priimti ar vadovautis visomis Metodikos nuostatomis bei skaičiuoti kainų viršutines ribas kitoms reguliuojamoms veikloms dėl kurių nevyksta teisiniai ginčai.

INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Nacionalinė energetikos strategija (Žin., 2002, Nr. 99-4397).
2. Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas (Žin., 2002, Nr. 56-2224).
3. Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymas (Žin., 2000, Nr.89-2743).
- 3.1. Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymo pakeitimo įstatymas (Žin., 2007, Nr. 43-1626).
- 3.2. Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo licencijavimo taisyklės (Žin., 2001, Nr. 53-1878).
4. Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo taisyklės (Žin., 2002, Nr. 15-598).
5. Gamtinių dujų kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodika (Žin., 2005, Nr. 51-1737).
6. 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/55/EB Dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių.
7. 2004 m. balandžio 26 d. Tarybos direktyvos 2004/67/EC Dėl gamtinių dujų tiekimo saugumo priemonių.
8. 2005 m. rugsėjo 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1775/2005 Dėl teisės naudotis gamtinių dujų perdavimo tinklais sąlygų.
9. Ūkinės komercinės veiklos licencijavimo metodiniai nurodymai (Žin., 2004, Nr. 41-1333).
10. Energetikos chartijos sutartis (1998 m. birželio 23 d. įstatymas Nr. VIII-803 „Dėl Energetikos chartijos sutarties ir Energetikos chartijos protokolo dėl energijos efektyvumo ir su tuo susijusių aplinkosaugos aspektų ratifikavimo“ (Žin., 1998 07 24, Nr. 66-1908)).
11. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2004 m. rugpjūčio 30 d. nutarimas Nr. O3-85 „Dėl Visuomeninių elektros energijos tarifų viršutinės ribos nustatymo ir Elektros energijos perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų viršutinių ribų nustatymo metodikų pakeitimo“ (Žin., 2004, Nr. 135 - 4924).
12. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2003 m. liepos 8 d. nutarimas Nr. O3-43 “Dėl centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainų nustatymo metodikos patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr.74-3471; 2003, Nr.85; 2006, Nr.32-1171).
13. Tarptautiniai apskaitos standartai ir kiti finansinę apskaitą reglamentuojantys Europos Sąjungos bei nacionaliniai teisės aktai.
14. Naujausia Europos Sąjungos gamtinių dujų sektoriaus reguliavimo institucijų teisinė informacija (http://ec.europa.eu/energy/gas/links/index_en.htm).

15. 1996 m. gruodžio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 96/92/EB „Dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių“. – Briuselis: Oficialus Europos Sąjungos žurnalas, 1996m. – Nr. 27–20.
16. 1998 m. rugsėjo 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/30/EB „Dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių“. – Briuselis: Oficialus Europos Sąjungos žurnalas, 1998m. – Nr. L 245.
17. Pažėraitė, A.; Krakauskas M. Europos Sąjungos ir Lietuvos energetikos teisės skirtumai. – Vilnius: Lietuvos mokslo akademija, 2005m. - Nr.1. P. 23-26.
18. 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/55/EB „Dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti direktyvą 98/30/EB“. – Briuselis: Oficialus Europos Sąjungos žurnalas, 2003m. – Nr. L 176/57.
19. 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1228/2003 „Dėl prisijungimo prie tinklų vykstant tarp sisteminiams elektros energijos mainams“. – Briuselis: Oficialus Europos Sąjungos žurnalas, 2003m. – Nr. L 176/1.
20. 2005m. rugsėjo 28d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1775/2005 „Dėl teisės naudotis gamtinių dujų perdavimo tinklais sąlygų“. – Briuselis: Oficialus Europos Sąjungos leidinys, 2005m. – Nr. L 289/1.
21. Valentukevičius V. Lietuvos dujų ūkis: dabartis ir ateities perspektyvos. Konferencijos „Šilumos energetika ir technologijos“ pranešimų medžiaga. Kaunas, KTU, LEI, 2006.
22. Energetikos koncernas- Gazprom [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 07 05]. Prieiga per internetą: <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Gazprom>>.
23. AB „Lietuvos dujos“ tinklalapis www.dujos.lt
24. AB „Lietuvos dujos“ pateikta medžiaga darbo atlikėjų prašymu.
25. 2006 metų veiklos ataskaita. AB „Lietuvos dujos“.
26. Gamtinių dujų kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodika [interaktyvus]. *Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija*. Prieiga per internetą: <<http://www.regula.lt>>.
27. LR Ūkio ministro Įsakymas dėl gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo taisyklių patvirtinimo. – Vilnius, 2005, vasario 5d. - Nr. 43; [Žiūrėta 2006 07 13].
28. Informacija dėl dujų kainų statistinio tyrimo. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Prieiga per internetą: <http://www.std.lt/uploads/StFormos/Kainos/KA_06_inf_pusm163.doc>.
29. European Commission-Energy [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/energy/gas/links/index_en.htm>.

30. Visuomeninių elektros energijos kainų, visuomeninio tiekimo paslaugos kainos ir jų viršutinių ribų nustatymo metodika. – Vilnius: Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisija, 2004, rugpjūčio 30 d. - Nr. O3-85.